

מִיָּמִים רֵאשִׁוֹנִים

סְפֹרֵי אַגְדָּה

מֵאֵת בֶּן-הַרִּי"ן

I

סְפֹרֵי עֵז

א

אָדִיפּוֹס הָעֵבְרִי

בימי אדוני-צדק מלך ירושלים חי בעיר-המלוכה איש אחד משרידי אברם העברי, שהיה בימי מלכי-צדק ראש-הכהנים. והאיש ההוא עובד אה אלהי שֵׁם, כל דרכיו באמונה ותמים היה את בני-אדם. ולו אשה ישרת-לב במשטחת רמים, והאשה יפת-תאר עד-מאד. ותחי האשה עקרה ימים רבים ולא ילדה. וילך האיש אל הר ה' ויתפלל לָאֵשׁ האוכלת בחר לגכח אשתו. ויעתר לו יְיָ שדי. וישָׁב האיש הביתה וידע את אשתו ותהר ותברך בזרע.

ויהי בערב יום אחד, בשבת האיש פתח אהליו, וישא את עיניו והנה מלאך אלהים עומד לְעַמְתּוֹ. ויקם לפניו ויאמר אליו: בא הביתה, ברוך ה'. ויען המלאך ויאמר: לא טובות אבשרך; יד בנך, אשר יולד לך, תהיה בך להמיתך, ואין מטלט לך. ויתחלחל האיש ולא מצא מענה; והדובר הלך באשר בא. מן העת ההיא הלך האיש שחוח ויענה בצום נפשו. יומם ולילה היה בוכה באיך-הפוגות על רע הגזרה ולא מצא נחם. ובראות האשה צרת-נפש בעלה ותדבר אליו בתמהון: הנה עליך לשמוח על כי שמע אלהים בקול תפלתך לפתוח את רחמי; ואתה, לא לבד כי אינך מודה לְמַחֲנֹן אותנו ואינך מביא לו קרבן, הנך עוד מבלה ביגון ימך, הלא דבר הואו וישתוק האיש ולא ענה לה. והיה כי דברה אליו כאלה יום יום ותאלצהו בדברים, לא יכול עוד לִכְחַד ממנה את דבר המשא אשר שמע, ויגד לה את דברי המלאך. וְתָדוּם האשה גמ־היא.

ויהי כי מלאו ימיה ללדת ותקח האשה תבת-גמא [תַּחְמָרָה בחמר ובזפת ותשם בה מעט חלב ודבש. היא ילדה זכר; ואחרי אשר קָחָץ וטָהַר ואחרי

אשר הציקת אותו, שמה אותו בתבת, ותקם בעל השבבים המלך אל סמת פור, שהשתתף זה פעבר גפול העיר המלאית, ותשלך את התבה עם הזנב אל המים, טוב כי ישעמו המליש פרי-סטני, אמרם לנפשה, פנשר יגדל וירצת את מחוללו ומולידו ויהיה לקללה.

וה', אשר לא ידון אדם על עמידו, חסל על הגער נמן דג גדול לבלוע את התבה ותנה בו. בימים ההם עשח אדוני-צדק פשתה לכל שריו ועבדיו, ויצאו המשרתים לצוד דגים ויצודו את הדג, אשר בו הגער, ויביאוהו לפני המלך. וישעמו את בטן הדג חמנת תבה בו; פתחו את התבה והנה גער בוכה. ויתמהו המלך וכל שריו אל המראה; ויצו אדוני-צדק להביא אשה להניק את הילד ולתת לה שכרה. ויהי כי גדל הגער, ויבוא בית המלך; ויחנכהו אדון ירושלים וירא לו פנים טובות; ובראותו אמץ לבו וימנהו לשרהטבחים בחצרו.

בימים ההם חטא אבי הגער למלך, ויצו המלך את שרהטבחים הצעיר לעשות משפט בגדון ולהמיתו בחרב. ותק קדום אז בארץ ההיא: כי ימית מלין את גאשם - וירש את נחלתו, אשתו לו תהיה ובניו לו לעבדים. על האשה ההיא עלה המשבר בחייה, ובכל-זה לא הועם יסיה, וכל מי שראת אותה חמד אותה בלבו.

ליל חדש זיו היה. זחל הסהר ממדורו בין פסות ענן וערפל ויצא מביתוהן כמין שופר להאיר לירושבי-הלד. שרהטבחים קם לרשת נחלתו החדשה, סר אל אהל הנהרג, אחרי רחצו את חניתו מדם, ויקרב אל משכבי אביו לחלל יצועו. באותה שעה נפתחו דרי השוכבת על המצע כמעיונה, וקלוחי מיץ לבן נשטכו בשטף על חמטה ועל הקרקע, וימלא כל הבית חלב גרעש. נבחל הטבח למראה ויאמר: אין זה כי מעשה מכשפה הוא וירם את חניתו לתחבה בלבה. ותקמוץ האשה ממשכבה ותקרא: את אביך רצחת נפש, והנה גם את אמך תאמר לעבד; פרי-בטני אתה ומהחלב הזה גם ינקתו ותספר לבנה הרועד והגרעש את כל המארע. מיד פרש מפנה, פנה והלך-לו לחצר יפול על פניו ויבך.

ויהי בבקר השכם ויבוא ויתיצב לפני המלך ויבקשהו לתת לו דודר מעבודתו. נאזת לו אדוני-צדק וישלחהו פאתו ברב מתנות. והוא עמד וחלקן לעניים, ויעש תשובה שלמה על מריו ופשו, זגם נפלה לו. בימים ההם שמע, כי אחיו בני אברהם העברי נודדים בסדבר, וימם ויעזוב את עיר כנען ויחזור אל מקום משכן השבטים; כא אל פוחת משה אישיהאלחים ויהי לו למשרת נאמן. וכאשר קרבו ימי בן-עמרם למות ויסוף ידו על הזר, נחית לדועה אחריו ולהוריש את בני ישראל את הארץ. בן-יון קראו לו בסתר פלחמות ה', לומר הימים אשר בלה במעי היג. אלם המרגלים שונאי-נפשו קראו לו, ויש-קטיצא, לאמר: זה קטע ראש אביו. תפק לשונם!

ב

דוסיס השומרון

באחת פערי שומרון, אשר שם ישבו שבטי ישראל השבים מגלות אשור, הי בימיקדם איש אחד גדל-לב ותוקר לתורה ולתעודה ושמו דוסיס. ויתחבר עם איש גלגב אחר; ושניהם אסרו על נפשם, לבלתי אכול לתם אכסד שנתים ימים, ויתקדשו. ויקם דוסיס המורה ויעל שכמה, היא עיר שָׁלֶם על-יד הר הבכרה, ויהל לדרש שָׁם בגלוי על-אודות גומחאורני, שהשכיל להשיג בסטר חקימשה, ויקב בשמות את כל היוסים הקדומים. ויקטר עליו קשר עקבון הנשיא, והוא מזרע הכהנים בני פינחס בן-אלעזר בן-אהרן, ויאמר להרגו, כי קנא לדברי הוקנים וסופרי בית-אל. ויברח דוסיס מפניו וילך אל קרית-קכה, ויסר אל בית אשה אלמנה אחת ושמה אבננו. ותכלכלו האשה ימים רבים וימצא חסות באהללה בבקר היה קם, רוחץ את בשרו במי ברכה אחת קרובה להר, את-רִכְךְ התעטף, עלה לעליה, לקח קסת-הסופר בידו וגליון עמו, וישב וכתב עד בוא הערב תורה בנוסח אדש על-פי דרכו ושיטתו. כה היה מעשהו יום-יום; והאשה משרתתו התכבדהו כאלהים.

ויהי כי גמר דוסיס את מלאכתו וירד מלשכת העליה וידבר באגני האשה, אשר הטפה לו חסד, את הדברים האלה: בן-נשיא אנכי, את אבי דאת אמי לא ידעתי, ויהי כי גדלתי ותפקחנה עיני לדעת ולהתבונן, דרשתי בתורת בן-עמרם ומצאתי בה הרבה דברים, שלא יצאי מפני הרועה; ונדרתי כנפשי לנקות את כתבי-הדת מהשגיאות אשר בו ולהשיב כל פסוקיו על פה-גומ. וישטמוני ויחרימוני כזני עמי; ואברח מפניהם וְאֶסְתֵּר בביתך לכלות את מעשי ולשלם את נדרי. ואני ידעתי, כי לא יחדלו אויבי לבקש את נפשי וימצאו את עקבי. הנני מוסר לך את הנגילים האלה, וְשִׁמְתָּ אותם בכלי-חרס; ואני אצא מזה ועין-אדם לא משורגי עוד. והיה כי יבוא אליך אנשים משכם וישאלו אותך לאמר: ההיה פה איש, כזה וכזה מראהו תעני ותאמרי להם: אמנם ישב בצל-קורת האיש הזה והיה כותב תמיד דברים עלי ספר; העלים שמורים הם עפדי, והרי הם מסורים לכם בתנאי, שלא תזידו לקרא כם בטרם תסבלו את כשרכם בברכה הסמוכה. ויחדל דוסיס לצוות אותה ויעזבנה לנפשה וישם בעמיו לדרך המוביל אל קרית-ענבתה. בכפר ההוא היתה מערה אחת נסתרת וירד אליה וישב בה וצדה לא לקח עמו. לחם לא אכל ומים לא שתה, וימסור נפשו למות. ויהי כי גזע ברעב והגשמה עזבה את גופו, ויבואו כלבים ויאכלו את בשרו ויגררו את עצמותיו אחת אחת. זה היה סופו של הנביא הבודד.

ולעקבון הנשיא, כהן שכמ, אח אחד ושמו פינחס, ופינחס הוליד את לוי הדורש. ויהי לוי ירא-אלהים, שומר דברי הכהנה, משרת באמן את דודו הכהן וכרוך אחריו ונוטה לדרכו בעבודה. ביום אחד קרא עקבון את לוי בן-אחיו ויאמר אליו: הגד הגד לי, כי דוסיס האורר מתחבא בבית

אשה אלמנה בקרית־סכה. ואתה בחר־לך שבעה אנשי־חיל וקמת והלכת עמם אל הקריה ההיא; ותפשתם את הכופר הזה והרגתם אותו, כי בן־מות הוא, ואת כתביו תשרפו, קטמה בסו ויעש לוי כדבר הכהן, ויבחר־לו אנשים שבעה וילך עם שבעת המרעים קרית־סכה. ויהי בבואם וישאלו את אנשי המקום למגורי האשה האלמנה, ויאמרו להם: הנה יושבת היא בפתח האהל. נגשו האנשים אליה וידברו באזניה לאמר: האם גר בביתך איש אלמוני ואיה מושבו עתה? ותען האמה ותאמר: אמנם איש זר ישב עמדי ימים רבים, ואכלכל אותי בלחם ואציע לו את המטה; והוא לא יצא החוצה, לא דבר עם איש בלעדי. בכל בקר ובקר היה טובל בברכה שעלי־יד התרן ואחר־כך היה עולה לעליה וישב וכתב שם בעיון־רב דברים עלי־גליון. אחרי ימים מסר צרור עלים בידי למשמרת ויעזבני וילך. וכה דבר האיש הזה בלכתו מאתי: כי יבואו בני־שכם הנה לדרש לשמי ולמעשי, מסרי להם את גליוני; אך הזהירי את האנשים, כי לא יזידו לקרא בס, עד אשר ילכו ויטבלו בברכה, הייתי טובל בה אני. וישביעני על זה הדבר בשם אלהים ובשם משה עבדו. ותכל האשה לדבר ותתרגש בזכרה את אורחה המלאי. ויהי כשמוע לוי בן אחי הנשיא את דברי האלמנה ויפן אל מרעיו ויאמר להם: מה נפסיד, בני־לוייה, אם נטהר עצמנו בברכה ונגקה את בשרנו מאבק־הדרך אמרו השבעה אליו: עמך אנו בדעה. ויקומו וילכו אל מקום הברכה. ויהי כי הגיעו אליה בבוא השמש, וישלש הראשון את בגדיו וירד אל המים ויטבול. ויעל ויקרא: אני מאמין בך, ה', ובדוסיס עבדך ובנבואותיו! ויגער בו לוי גערה רבה ויכהו בחרבו ויפול מתבוסס בדמו. ירד השני לטבול ויעל גם־הוא מתרגש וקורא: ה' הוא ה' ודוסיס הנביא הוא עבדו! קפץ עליו לוי ויהרוג גם אותו ונזרק דמו ונגע בדם אחיו. ויצו המקנא את הציר לשלישי לרדת אל הברכה ולטבול; ויצא גם זה מן המים, נלהב ומקדש את דוסיס, ויפול גם־הוא תכף בחרב לוי. כזה קרה גם לרעהו הרביעי והחמישי, לששי ולשביעי: כלם, בטבלם עצמם במי הברכה אחד אחד, נחה עליהם רוח אחרת ויעריצו את הנביא הנִתִים – וַיִּדְקְרוּ בחרב לוי בן אחי הכהן.

ויהי במות כל השבעה ויאמר לוי המקנא לעצמו: ארד גם אני ואטבול בברכה ואדע, מדוע הָרַעו אחי לעשות להאמין בכופר וירד ויטבול פעם ושתים ושלוש. הוא אך עולה מן המים ונפשו התחדשה והתרוממה על מסגרה עדיכה, ויקרא בקול גדול באזני הנהרגים: אני מאמין כמוכם בה' ובדוסיס עבדו! נפתחו השמים וירא צל אדם עומד לימין הגבורה. ויקם לוי אחרי הָרַעַע לבבו הפועם, ויחצוב בחרבו מערה בצלע ההר ויקבר שם אז אחיו בני־שבתו. אחרי־כן גלל בעלים, אשר מסרה לו האשה האלמנה, וירא לפניו נוסחים חדשים בזאת התורה צוה משה הנביא מבני הלויים, ויבן לישרם ולאמתתם. וילך הלך וחפש בקרית־סכה וימצא מתי־מסר אנשים מאמינים לחדושי הרואה. ויקם וילך עמם וישב עירה שכם אל מקום משכן דודו הכהן. ויאמר לו: לא מצאתי את האיש דוסיס אשר תבקש ועקבותיו לא נודעו.

הג הפסח בא, הג קדוש לבני יהודה ועוד יותר לשומרונים, שעוד היום מביאים את קרבן הפסח לה' ככתוב בספר הברית. גללו את התורה לעיני העדה, והכהן הגדול עקבון צוה לבן-אחיו לוי לקרא פרשת היום בקהל. ויחל המאמין לקרא את דברי המחוקק בקול רם, לפי נוסחת דוסיס החדשה, ויסר מן הנוסח הקבוע עדי-עשה. גערו בו כל הנאספים ויאמרו: שוגה אתה! מאבותינו נוסח אחר שמענו. ויען אותם לוי בעז: אך נוסחי זה, שקראתי עתה, הוא הישר והוא הנאמן. כה אָמְרוּ ה' לדוסיס עבדו; ואתם כלכם בני עם קשה-עוֹף אתם. ברשעתכם כמרתם בנבואת דוסיס, החלפתם את המוצדות ותשנו את שם ה'. ולא די לכם זה, כי אם שלחתם אותי לרדוף את הנביא השני, שקם לנו אחרי זה, ששמש את הגבורה בהר סיני. אוי לכם מעש זה ומעברתו הקשה! ויקצפו עליו כל בני הקהל וימרקו שן ויקראו לאמר: כופר הוא! כופר הוא באשר נחלנו ושמרנו עדי-היום! גם דודו הנשיא והכהן חרה אפו על בן-אחיו ויאמר לנאספים עמו: הרגו את בן-עולה זה ולא יחיה! ויברח לוי ממקום הועד; וישיגוהו הרודפים אחריו על-יד שדה-יוסף וירגמו אותו באבנים, וישימו עליו גל-אבנים גדול; ויקראו שמו גל-לוי עדי-היום.

ואנשי קרית-סכה, אשר לוו את לוי על דרכו, בראותם את הנעשה לבחירם, ויסתירו את מעשיהם ויקומו ויעזבו את הרי שומרון וישבו בכפר אחד לאר-חוק מקרית ירושלים אשר ביהודה. אבל עוד לפני ברחם לקחו לולב אחד ויגאלוהו בדם לוי ויאמרו: זה אשר נאמר עליו: ולא יִשָּׁפךְ דַם נְקִי בְּקֶרֶב אֶרֶץ. נקי היה האיש לוי ונרגם באבנים, על אשר העיד, כי דוסיס היה הנביא הנאמן. אחרי זה שָׁמוּ את הלולב בין גליונות ספרם המקדש. וישימו ביניהם לחק, שכל החפץ להביט בלולב לוי ולקרא בכתב דוסיס, עליו להתענות שבעה ימים ושבעה לילות. גם מאמינים בני הכת הזאת, כי המתים יעמדו לתחיה בקרוב ואז יִשָּׁפךְ רוּחַ לְוִי רוּחַ דוסיס על כל בשר...

ג

שפיפון בן-ליש

בימי חתימתו של התלמוד חי בארץ-ישראל איש חסיד אחד ושמו בן-סבר. ולמה נקרא בן-סבר? שהיה טובר בתורה, הוגה בה תמיד ומראה בה פנים כהלכה. הוא היה גם בעל-מעשים, משתדל עם עניים ומפרנסם ומושיט עזרה לדל. פעם שמעו, כי בעיר טבריה נָר יתום אחד מזרע ישראל, שארס נערה אחת תמימה ולא יכול לכנסה מעני. מה עשה בן-סבר? נטל בידו כלי-כסף וכלי-זהב, טען כל מיני מאכל ומשקה על חמשה חמורים וקם והלך לטבריה; בא אצל אותו היתום, הכין לו בית, הלביש את החתן ואת הכלה, נתן להם כל-צרכם והעמיד להם חָפֵה ורָקֵד לפניהם וקָמַח אותם. וירא אלהים במרום ויקרא: גם זה הוא נאמן-ביתו!

מטכריה שב בן־סבר לדרסו, ויבוא לפני נהר גדול ורחב שנים־עשר מיל. בנהר הזוא דר היה תבין גדול, ארבו מ־תוא כשעור זה; וכל גי שגיה שובר על פניו, היה נרשכו ושורפו. אבל כיון שראה את בן־סבר, השתתח כשדר על שני עברי הנור, ויעבֹר עליו החסיד והמורו באין מגע...

אחרים חוטרים: לא כך היה המעשה, כי אם באמן אחר.

על בן־סבר נגזרה גזרת פיתה בפרופים, לפני עשונה חסד לאנתו יתום. ויהי בשבטו מטכריה, פגע בו אדם אחד מכלער ביטור ונתן לו שלום והחזיר לו בן־סבר שלום. אמר האדם המלער ובעל הפנים המשנים לאסיד: אין אתה מכירני חשיב בן־סבר ואמר לו: לאו, לא ראיתני מעולם. אמר לו הור: אני מלאך־המות ושליחו של מקום, והרי בידי פתקא מן השמים לסול את נפשך. נשנה בן־סבר וראה שרביטראש בידו של המבשר.

באותה שעה נשא החסיד צניו לשמים וקרא ואמר: רבון העולמים! כתוב בתורתך: שומר מצוה לא ידע דבר רע; ואני הלכתי לעשות מצוה, עכשו נפחת בדרך ולא יספק בידי לשוב לבימי, לצוות לאשתי ולבני. מיד יצאה בת־קול ואמרה לְמלאך: הממן לנה אמשה ימים וחצי, עדי ילך לביתו ויצוה ליורשיו. אחרי זה נעלם האדם המלער, ובן־סבר נשאר עצוב על אִם הדרך והיה חולך ובוכה. שוב פגע בו אדם אחד; נתן לו שלום והתזיר לו. אמר בן־סבר לְאיש: האם נמצא בגבול הזה תלמיד־הכם אתה עוסק במגרה ענה זה ואמר: מיל מוח ידור הכם גדול ושמו שפימון בן־ליש, אמר בן־סבר: הוליכני אליך ונשא ונתן בתורה יחד. הוליכו האיש אל החכם הנוא. פני בן־סבר היו תמיד מבוהקים, אבל כשנבנס וישב לפני שפימון, היו פניו מוריקים. אמר לו שפימון: יודעים אנו בך, שפניך מבהיקים, מדוע עכשו הם מוריקים? שמה לאמל ולשתות אתה חסך, כאדם שהלך בדרך רבו אמר לו בן־סבר: לא רעב ולא צמא אנכי, כי אם לדברי תורה ואך אלה הם שעשועי תמיד; אולם עתה שלחו אחרי שליח ממרום, לקחת את נפשי למעון־נצח, ואני עדין לא מלאתי את תפקידי בעולם ולא גמרת את המלאכה לקני... סָר־לו את כל אשר קרתו בדרך. מיד עמד שפימון – והוא אך גלגלו של אותו נחש בראש אגדה זו – וקרא: שָב עמי ואל תירא, ואני קרב לך, שלא תמות לפני עתך! אמר בן־סבר: הלא המקרא אומר: אח לא פדה יסדה איש, לא יתן לאלהים כפרו. ענה שפימון ואמר בתקף: אף־על־פירכן שָב עמדי ואל תירא מות!

ממרת־איום עמד בן־ליש וקנס עמו תלמידיו וגורו תענית של צבור שלשה ימים. השמש אסף נגהו ויחשך העולם. באו התלמידים ואמרו: רָבנו שאור עינינו, הנה חשך גורא הולך ומתפשט. אמר להם המגרה: צאו ובדקו, אם כל רחבי תבל יכסה האפל, או אין להשיב הגורה, אולם אם אך פביבנו שוא החשך, או ממומים אנו, שאור אין־הסוף ינבר על הערפל, יבית מחתונינו ויעשה רצוננו. יצאו התלמידים אל ממוץ לאהל ויראו, והנה ענן בא ומקיף את כל הכפר.

וציר־המות ירד מן הענן, רבץ לפני אהל בן־ליש ויקרא לנה שבמים

לישמר: השב לי סקדוני! ענה בן-ליש לקורא: לא המקדת אצלי כלום. קרא שוב המלאך מבוחץ ואמר: קטר את בן-סבר, היושב מצד קורתך, למענה; אין לשנות דבר האלהים! קם בן-ליש ועמד בפתח ואמר לאוחז מלאך: משביע אנכי עליך בשם-הקדוש, שתשוב גתעמוד לפני כסא שופט-דמים ותאמר לי: מאן ימאן בן-ליש למסור לי את בן-סבר למיתה. מיד עלה המלאך בעגן, עמד לפני הותך חיים ומות והרצה לפני דברי בן-ליש. אמר אלהים: אני אמרתי וגזרתי, ומי יקום נגדי ירד מלאך-המות שוב בעגן וידפוק על דלת אתלו של שמימון ויקרא בעז: קטר לי אותו קברו מיד יצא שפיטון ועמד בפתח ואמר למלאך: שוב לאשר שלחך במרומים ואמר לי: כך אמר שמימון בן-ליש יושב מטה: לא נמשי חביבה לו מנשוח ולא נמשו חביבה לו מנשוח אם ימיתו ימיתנו ביהד, ואם יפגו יפגו ביחד!

מיד יצאה בת-קול וקראה: מה אעשה לשני חכמי-תורה אלה, אני גוזר גזרה והם מבטלים אותה בתפלתם; אוסיף לשניהם יחד מאתים מאתים שנה. אמרו: באותן מאתים שנה, שהאריכו בן-סבר ובן-ליש ימים, התעלה העולם ונטהו מכל מנו. לא הפילה אשה פרי-בטנה, לא באה הרב-מלחמה בין העמים, לא שלטה חיה רעה, לא מת בן על-פני אביו ולא מת אדם פחות משבועים שנה. בני-אדם לא ראו רעב ומחסור, ויהי שבוע וימי צרן בצולם הזה.

ד

אלקסטיס העברית

בימים קדומים היה איש חסיד אחד זקן לימים ושמו ראובן הגלגלר. ויהי אשתו עקרה ימים רבים; ובמלאת להם שמונים שנה נעשה להם גם ונולד להם בן ויקראו שמו בנימין. וראובן ידע את ה' מנעוריו ולא עשה כל חסד סימיו. אך פעם אחת בא לבית-הכנסת בשחרית, והנה עני עובר ארח עומד במקום מושבו; גוף בו ואמר: במקום גדולים אל תעמדו מיד עוב האורה את עפרתו; יצא וישב על פתאו של בית-האלהים והתחיל בוכה בלבנו. באה דמעו לפני כסא-הכבוד, ויתעבר ה' וישלח את ציר-המות לסול נמש בן-ראובן בגעורתי בעון אביו. בא המלאך המשחית ועמד לפני הגלגלר. הקיר סיבו ואמר לי: מה לך שבאתו שמה הגיע זמני להמטר מן העולם. ענה המלאך ואמר: לא חייך אני דורש, אלא שלתני אלהים לקחת את נפש בנך. והתחיל ראובן ואמר: על-מה יצנש בניו ומה תשאז אמר לי המלאך: את צונך ישא; הוא ימות, על כי גזמת בעני ודחית אותו ממקומו בבית-התפלה. השיב ראובן ואמר: אם בכך גתחייבתי, אני מקבל עלי את הדין, אבל קנה לי שלשים יום, עד שאני מכניס את בני עם ארוחתו לקחה וישמה בה; אחר-נה בוא מבוא ולקחת את נפשו אתך. בענה לו המלאך ונתן לו ארכה של שלשים יום, באותה שעה גתרגו שרי-המות העליון על מלאכו משה בארבע מדות: באף ובחמה, בחרון-אף ובקצף גדול. ויהי כי עבר המלאך מעל פני ראובן, עמד זה וחלק את גבסיו לשלשה

חלקים. חלק אחד תור לעניים ואביונים, חלק אחד הקדיש לשמחת בנו וחלק אחד הניח לקרוביו. ביום השלישים בבקר בא זקן אחד חגור אזור-עור, דפק על אהלו של הנער ויצא אליו. אמר בנימין לְבָא: מה לך, זקן ומה בסיך לְבָשָׁרְנִי ויענהו הזר לאמר: אליהו התשבי אנכי ובאתי להגיד לך, כי מחר יבוא מלאך-המות לסול את נפשך. אמר לו הנער בתסלבו: זקן ואיש-שיבה, האמת הדבר, שמיום ברא אלהים את העולם ועד-עתה, כל מי שבא יומו מתו ענה אליהו ואמר: כן הדבר. השיב הנער ואמר לו: אם כן, יהי מותי כאחד מהם. אמר החוזה: לא כמות כל אדם יהיה מותך, בני. שאל הנער אותו ואמר: איככה זהו מה גורלי ואדעו השיבו אליהו ואמר: בארבע מדות, שרגזו שר-המות על ציר-המות, באף ובחמה, בחרון-אף ובקצף גדול יבוא עליך. התחלחל הנער וקרא: הושיעני, חוזה-יהיה, ואמר לי, מה אעשה להנצל ממדות קשות אלה? ענהו אליהו ואמר: השכם מחר בבקר והלכת לבית-אלהים; והיה כאשר יעבור אביך לפני התבה בחפלת-השחר ואתה עומד משמאלו, יבוא עני אחד לבוש בגדים צואים וסמרטוטים ועמוץ בפתח, וקמת וירדת אליו וחלקת לו כבוד. מלאך-המות הוא זה, ושמא ירחם עליך. ויכל הזקן לדבר אל הנער ויעלם.

ויהי בבקר וישכם בנימין וילך לבית-הכנסת, הצבור כבר נתאסף ואביו ראובן עומד לפני העמוד ומזמר זמירות הבקר. והנה איש עני רע-הפנים לבוש בגדים קרועים עומד על הפתח. וימהר הנער וירד אליו ויאמר לו: שלום עליך, אדוני, בוא ושב במקום גדולים. ענהו השליח ואמר: תמול אמר לי אביך: במקום גדולים אל תעמוד; ואתה אומר לי: שב במקום גדולים! אמר לו הנער: והרי אני חולק לך כבוד. קרא המלאך ואמר: מי שהכבוד שלו ירחם עליך! וחזר ארבע אמות אחורנית.

לפי נוסח אחר כך היה המאורע:

בשבת בנימין בן-ראובן על פתח חֲפְתּוֹ, בא איש זר ואמר לו: שאלה אחת עלי לשאל אותך. ויאמר בנימין: שאל. פתח האיש ואמר: אדם ששאל מחברו קסה מלאה תבן והוא הלך ועשהו בטיט ובנה לו דירה גדולה, אם בא בעל-התבן לאחר זמן ואמר לְלוֹקַח: תן לי תבניו מה יעשה השיב הנער ואמר לו: יתן לו תבן אחר תחת זה ששאל. אמר הזר: ואם הלז אינו רוצה אלא את תבנו, מה יעשה לו? אמר הנער: אם כן, יהרוס השואל את הדירה, ימסס את הטיט במים וישיב לבעל-התבן את תבנו. קרא האיש ואמר: אין בעל-התבן אלא הקדוש ברוך הוא! והוא התבן אינו אלא הנפש, והרוח היא הדירה; שלח שלחני בעל הגרן לקחת את תבנו, ואני ציר-המות הנני. לא השלים המלאך את דבריו, עד שבא ראובן אבי הנער וידיו על ראשו, והוא צָנַח ובוכה על מזלו של בנו. נפל לרגליו של המשחית ואמר לו: בבקשה ממך, ציר מעל, טול נפשי תחת נפש בני. מיד נתעטף המלאך בארבע מדות האכזריות, אף וחמה, חרון-אף וקצף גדול, שלף חרבו מתערה והניח רגלו על גופו של המבקש, כדי לקחת נמשו ולעשות בו כאשר אמר. ובראות ראובן את המות פני-אל-סנים, עזבתו רווחו ונודעו ממתים

וארבעים ושמונה אברים שבו, נשתמט מיד וברח לו. אז באה אם בנימין, שערותיה סתורות והיא מתפלשת בעפר מצער, ותשתטח לפני המלאך ותקרא בבכי: חוסינא, שליח האלהים, על פרייבטני וקח את נפשי תחת נפש בני חביבי. התלבש המלאך שוב בארבעת בגדי-אכזריות שלו ונוזין על האשה בתרבו כגבור יוצא למלחמה. ותחרד האשה חרדה גדולה ותקם ותברח ותסגור הדלת בעדה. נמוגו לבות אב ואם יחד.

נפנה המלאך לבנימין החתן ויאמר: הנה אעשה בך מצות שולחני. ובראות הכלה את המראה הנורא הזה, ירדה מקשטה מחפתה ותפול לרגלי צירי המות ותקרא: נפשי תחת נפשו! קחנא, שליח שדי, את נפשי תחת נפש ארוסי והנח לו, כדי שישבע ימיו. לבש המלאך ארבעת הבגדים האמורים, שלף חרבו החדה מנדנה והניח רגלו על צואר הרכה והעדינה. ובלבה אין פחד ואין מרץ, והיא קוראת וקוראת אל השליח ואומרת: גמר בי מלאכת מלך-מלכיה-מלכים ושחטנינא תחת אהובי ומשול-לבי. נתבהל המלאך מפני צדנפשה של הנערה. והיא קוראת בלי-הרף: עשה-נא עמדי דבר שולחך ואל תשב את חרבך ריקס. מיד ירדה דמעה של רחמים מעינו של מלאך-המות ונעשה לבו כדונג. לא ראה כמראה ההוא מימיו! ובאותה שעה אמר שוכך עד: שלוחי זה, שהוא אכזרי ומלאכותו התמידית להרוג נפשות ולכלותן, קחם על זו; ואני, שכתוב בי אל רחום וחנון, רחם לא ארחסו ויקרא לסופר החיים ויאמר לו: כתב לבנימין ולכלתו שבעים שנה לכל אחד ואחד.

עלה מלאך-המות בסערה השמימה ויאמר: נצחתי בת-האדם!

אחרים אומרים: אך בדברים ובאמרים רפכה הכלה, בעלת הנפש העזה, את תקפו של צירי-המות. נתרצה לה ואמר: הנני ממתין לחתנך עוד שעה ואעלה למרום ואבוא לפני הקדוש ברוך הוא, אולי יעשה למען שמו וירחם על בעלך. עלה לרקיע כדברו, וירא את מיכאל וגבריאל ושאר מלאכי-השרת עומדים לפני כסא-הכבוד ומבקשים רחמים על בנו של ראובן ואומרים: אדון כל-הבריות, זכר מעשי חסידך זה, איך בכל פעם שבאו גזרות קשות בעולם היה עומד ומתפלל לפניך ואתה מבטל אותן בעבורו; ועכשיו אנו כלנו מבקשים רחמים בעדו ובעד נפש בנו, ואין אתה שומע לנו. עשה-נא למען שמך הגדול ורחם עליו ואל תכרת את זרעו. מיד נתמלאה השכינה רחמים ואמרה: הנני מהקכת גזר-דינו של זה לחיים ויחיה שבעים שנה כן-ודי. עבדי. פתחו מלאכי-השרת ואמרו: רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם!

ה

המגנה

או

סויטרי העברית

בימי המדרש היה אדם אחד חסיד, שלא נתקמו לו בניס; בכל פעם שילדה אשתו בן או בת, בא מלאך-המשחית בלט, לקח עמו את הילד

או מילדה מעדיסתם וישא נמשם לאכדון. יום אחד צמד האב והעלוב בחמלה ואמר: רבתו של עולם! אם תוכני בבן חי, שיגדל ויחיה קורא בתורה ויעני החזיקה בחפצו, אמן לסעדה כל תלמידים, עניים ויתומים שבעיר, ואכלנל אחתם כל שבעת הימים. ובאה שאלתו לפני אלהי השמים ויעתר לו. וישקוד את אשתו בשנה ההיא ותלד בן. ויקרא שמו פג'יה, כי מתת-אלהים חיה, ויגדל הילד ויעש חיל בלמודים לשמחת חוריו. ובהגיעו לשלושה-עשרה שנה ארש נערה אחת טובת-רוח. ויזמן אבי מתניה לְהַקְדֵּה כל תלמידים, יתומים ועניים שבעיר ויכרה להם כרה גדולה, ויאמלו וישמחו להם.

אמר אלהים לנסות את מתניה וישלח את מלאך-המות משה. וזוה לבוש בגדי עני, וכך בא ועמד לפני החתן ואמר אליה: בבקשה ממך, עשה עשוי חסד והושיבני בין התלמידים אוכלי שלחן, כי רעב עבדך. ענה החתן ואמר: אין להוסיף על מספר הקרואים ואי-אפשר לזמן עוד אורחים. כלי-כך הקשה הנער לבו נגד האורח. אחרי שעה בא שוב אחת העני, וזוה לבוש הפעם גם בגדים צואים, ונדחק ונכנס לְהַסֵּה. הכיר החתן ונער בו ואמר לו: לא די שנדחקת להכנס הנה, מבלי קראו אותך, עודך בא בנינינו כבגדים צואים! הלך-לו האורח בבשת-פנים.

ויהי כי נכנס אחר-זה החתן לחדר-משושו לשמוח עם הכלת, בא הזר האים וידפוק על הדלת. יצא מתניה אליו ויחרפו לאמר: עדיפה אתה מִעַז פניך! חן הברחתך מן הסעדה ומן התקפה ועוד הוסיף לבוא הלום, ברח לך מכאן! מיד פשט הדומק חמור את בגדיו, ויהי לעמוד-אש מן הארץ עד לרקיע. התחלחל הנער וקרא: מי אתה ויענתו עמוד-האש לאמר: מלאך-המות אנכי ובאתי הלום לקים מצות שולחי ולטול את נשמתך. ויסול מתניה מלא-קומתו ארצה מדב סחד. ותרא הכלת, כי השטן פרץ אל תבית, ותד מעל חמטה ותעמוד בפנה ותחל לשפוך שיה לפני רבון כל העולמים. פתחה ואמרנה הלא אתה, אלהי כל בשר, הגבלת בתורתך מועד לחתן לשמוח עם כלתו שנים-עשר חודש, ועלינו לא עבר עוד שבוע ימים ולא יום אחד. אל רחם וחנן, ווסף חיים לחתני ותן לי הדיון ממנו ולא אצא ממנו כוונה. מיד שמע אלהים אל תפלת הנערה, ויאמר למלאך המשחית: הרף מן הנער, ישמח בחלקו. אומרים, כי אמה של אותה הנערה אשה צְדֵקֶת היתה, ומנתנה היה לשאב מים בכל בקר ולחשקות לחינוקות של בית-רבן. וכאשר נקנה ובאה בימים וכשלו רגליה ללכת, נטלה בתה את קדי המים והיתה נושאת אותם לבתי-ספר; אולם קראה את המצוה אך על שם אמה. בשביל-כך זכתה תמה זו לנצח את צירי-המות. כמותה תרבינה בישראל!

1

הפגישה

אדם אחד הלך בדרך בדבר-מצוה, נזדמן לו אדם אחר ואמר לו: אם רצונך בי, אלך עמך. נענה לו הראשון ואמר: בוא עמי בשלום. והלכו

שניתם יחד. באו לפרשת-דרכים וראו איש אחד, שהיה קמא בשתי צינני, יושב על שן-סלע ומבקש לחם. קם הראשון ידו בצלחתו, ונציא משם סלע וחריטו לציני. אולם השני מאן לתת לו צדקה ואמר: גמישין רמאין בעולמו פתאם נשלם העני מצרייהם ולא דאו אותו עוד. ויהי בלסתם מלאה, והנה איש מואר לנגדם ושרביש-אש מידו. שאילו אותו: מה טיבך מה ענה ואמר: בני מלאך-המות ושליחו של מקום אני. מיד נדדעזעו, נפלו שניהם על פניהם ויקראו: הושיע, ה', מחבלי המות! הקים המטאית את זה שנתן לו צדקה ויאמר אליו: אתה, בשביל ישראל שלי ונתת לי סלע, הרי חייך גמונים לך במחנה. צדקה שפאת פדתה אותך ממות, ועליך נאמר: והלך לפניך צדקך. אולם חברך, שאקשה לכו נגדי ודבר כי סרה, כך-ממת ותאו החל האיש השני לחזותן לפני המחבל ואמר: אני וחברי הלכנו שצינו בדרך, זה יראש לחיים יחזור לפיהו, ואני אמות פה וחיות השדה מאכלנה את בשרי. אמר המלאך אליו: והלא זה קדם ועשה צדקה והיא עמדה לו, ואתה לא כן עמך. ענה הנאשם ואמר: אם כן, הנח לי ואעשה גמאני צדקה והסד עם הבריות. השיבו המלאך ואמר: הוי שוטה! ראית אדם פורש בים בספינה שבורה, אם לא תקן אותה בארץ, מה יעשה במלגים ובתהומות, כשמתרוממים גלי הים ואין מושיע עוד? מי שלא תקן מעשיו במייו, בעוד עולמו מוכן לפניו, מה יכול לפעול עוד שעה לפני מיתתו, בעת חרבי לטושה ואין להתמהמה עוד. מה שעשית לי אין להשיב ואין לך עלי כלום. הרים האיש את קולו בבכי ואמר: אם כן הדבר, הנח לי ואלך ואקרא באוני בנרתיאדם את התורה אשר למדתי, שכל מי שלא יתקן עצמו בערב-שבת – לא יראה גם באור השבת וסופו ג'ע. אמר המלאך: לך וספר דרכי האלהים ותאמר את היצורים כדבריך. עלה המלאך בענן, והמתיסר חזר למושב בני-אדם, והיה קורא בשוקים וברחובות: אל תקשו לבבכם, יצורי שדי, ותמלתם על דל ועני ונעשו טובה היום, בטרם יבוא יום מחר. נאספו עליו ואמרו לו: מאין ידעת, הלך, כל-אלהו ענה ואמר: קמא אחד האיר את עיני בדרך... אומרים, שכל ימי אותו המורה לא הרע אדם לעשות, לא הקשה אחד לב מחברו ולא אמר עני בציר: צר המקום

II

מאהבה וחטא

א

הכהן ואמו

בארץ הגליל דר איש אחד עשיר מורע הכהנים ושמו גדיאל. מאא היה בעל אחזה גדולה, לו עבדים ושפחות, עדרים צאן ובקר וקנין רב.

אבותיו לא כהנו ימים רבים במקדש; והוא נתן לבו אך לעניני דרך-ארץ ולסחר הארץ, ויהי לו משא-זמתן גם עם בני שבטים אחרים. לו אשה יפה ושמה חנה, ויאהב אותה מאד. והיא גם אשת-חיל היתה, לא ישיבה כלואה בהיכלה כבנות-המזרח; ובעת אורחים חשובים קרואים היו ללחם על שלחנם, עמד כסאה לימין בעלה ותקח חלק בשיחות המסבים. שנים רבות עָקרה חיתה; והנה. סקד אותה אלהים ותלד בן זכר, ויקראו את שמו נחשון. ויגדל הנער וישתלם בלמודי קיש וחל' ויהי משוש הוריו. ותבחל גפשו נחשון בעניני העולם הזה וישאנהו רוחו לכַהֲנָה ויתאַן לשאת עליו אָפוד. ויהי בהגיעו לשתיים-עשרה שנה, וירא נִבְן, כי אביו ואמו יעמדו לו לשטן על דרכו ומאניי-לבו, ויקם ויברח ירושלימה ויסתתר בבית אחד הכהנים, אשר לקחהו לו לבן. וישלחו הוריו עבדים וצירים בכל כנפות הארץ הקדושה לבקש אחרי בנם האבד; ואולם לשוא היה עמלם. ונחשון החל להגות בדברי תורת-הלנים, התחנך בעבודת הכהנה וילך מחיל אל חיל ויהי בעוד איזה שנים לכהן במקדש ולנזיר-אָחיו.

בימים ההם התעלה אחד מעבדי גדיאל בחצר אדונו ויהי לרוח החיה בכל העבדה הַרְבֵּה. וישא עיניו גם אל חנה הגבירה, שעוד עמדה ביפיה. הלכו בו השפחות רכיל לפני גדיאל, כי מְתַנֶּה הוא אהבים את הגבירה. ויחר לאדון מאד ויקנא את אשתו. עמד ויולך אותה לירושלים ויבא במקדש מנחת-קנאות למזכרת העון. והיא לא נטמאה ולא טרה מאחרי בעלה, ותעמוד דוממת בעננה ולא ידעה את נפשה. ונחשון מְכַהֵן או; וישם עליו בגדי הכהנה ויבוא להשקות את הנחשדה מן המים המרים. וישא את עיניו – והנה מחוללתו ויולדתו נצבת לפניו, ויתפלץ ויסוב אחורנית. נפל הכד מידיו וישפכו המים ארצת. הוא הרגיש כְּלָמָה גדולה בלבבו, והיה צועק ובוכה על אמר..."

ב

צפנת בת-פניאל

בימים שלפני חרבן בית-האלהים היתה בעיר ירושלים נערה אחת יפה מאד וכלולה בהדרה. ויהי שמה צפנת בת-פניאל. צפנת קראו אותה, על שהכל היו צופים ביפיה. ואף בעת עברה לפני חסידים, שמעולם לא זנו עיניהם מימי אשה, בא אור-נגה בנפשם, לא ידעו מתמול שלשום, ויאמרו, כי כוכב-מעלה ירד משמים ארצת. בת-פניאל נקראה, לפי שאביה כהן גדול היה והיה מְשַׁמֵּשׁ לפני ולפנים בהיכל המלך וציץ-הקדש בין עיניו. גם עליה היו אומרים: כי מימות נעמה אחות תובל-קין לא היתה בעולם אשה יסתי-תאר גדולה מצפנת. עיניה היו כגחלת; וכי הסתכלה באדם, שרפה אותו חי ויהָמָם.

וכשגברו עֲזָנוֹת שבטי-העברים וימסרם שופט-רמים ביד צר, החריב

את ביתו, ושומרי המפתחות לאוצרותיו קפצו לתוך המדורה וימסרו נגם לכליון ונשמתם עלו למרום, נשבתה הנערה התמה ביד גבור רומי אחד. יהיא לא בעולת-בעל היתה ולא קרב איש עוד אליה. הכניסה השבאי לאהל זבת-עלל בה כל הלילה". צעקו אראלים מרה ומלאכי-צליון כבשו פניהם. אך אלהים לא הביט ולא ראה.

ויהי בבקר אמר אותו רומי, שצגה אותה: אם תהיה בת-ירושלים זו קי כל-ימי, אז אשתגע מהוד יסיה ומשלה בי כבעבד. הלבישה שבעה חלוקים, הביאה לשוק והיה מכריז ואומר: מי יקנה שפחה נאה שפחה נאה מי יקנהו מי שתפץ לקנות שפחה נאה, יגש הלום! בא אדם אחד מכער ביותר, אדם קל שבקלים וריק שבריקים, וצורר כספו בידו, ועמד לפני המוכר ואמר לו: תראני את יסיה של שפחתך ואקנה אותה. גער בו הרומי ואמר: ריקא! אם רוצה אתה לקחת, קח אותה; אין כיפי של זו בכל רחבי-תבל ובין כל משפחות האדמה. התעקש הקונה ואמר: גם ליני תחזינה, כי יסיה היא, ועל-כן הבאתי לך כד מלא דיגרי-זהב לתת לך בעבורה; ואולם תראני גם את גופה. גש אדונה והחל לפשט חלוקי בת-פניאל מעליה אחד אחד, עד כי הסיר ממנה ששה חלוקים. ויהי בהגיעו אל החלוק השביעי, החזיקה בו וקרעתו מעל בשרה עד טבורה. והגה האירו שני שרים יפים, עומים לתאמיר-צביה, ועור-בשרה נוצץ כשמש בצהרים. נבהל הקונה ויחרד מאד. והנערה קוראת ואומרת: הוי שוטה! קנה אותי בכסף מלא, אין כמותי נאה בבנות-עמי ובת-כהנים אני; יבוא בעל-הדין ויתבע את עלבוניו על נערה זו נבא הושע ואמר: פן אפשריטנה ערמה והצגתיה כיום-קנלדה!

אחרים מספרים, שבשעה שקרעה בת-פניאל את כתנתה האחרונה מעליה, נתנה עפר על ראשה ותתן קולה בבכי וקראה לפני נשיא בית-דינו של עולם: אל זין, אם על שבטי בני יעקב עבדך לא חסת ותתן אותנו למרמס, על קרשת-שמך למה תחוסו בת-עמי, חגרי שק והתפלשי בעפרו לא אבל יחיד הוא, כי-אם מספר-תמרורים של גוי ושקיעת החמה של גוי חי.

האח והאחות

לחזן הגדול בירושלים, ששמש בהיכל-הקדש לפני מלכו של עולם כאחד ממלאכי-השרת, נולדו מאשת-חיקו, שהיתה נכה ועגנה וממשפחה נשאה מאד, תאומים: ילד וילדה. בקומתם ובהדרם שוים היה זה לזה וגם רוח אחד לשניהם. לו שפחה ועבד לשמשו ולה שפחה ועבד לשמשו. ויגדלו הנאהבים והנעימים יחד וילמדו לשון וכפר; ולא היה בבתי אצילי צירי-האלהים זוג עולה עליהם בהשכלה ובדעת, בימי ובחן.

ועשבר והחשא ונגזר על השבטים העבדים ללכת במלכה ולנקל ערשם מעליהם, נשבו המסנפים האלה יחד ונמכרו בשתי ככר-יהב לשני ארונים שונים. זה נר במחיצה של רומי רבתי זה בעצמה. לימים נודעו הארונים האלה יחד. פתח האחד ואמר: ענה קניתי בשוק שכר אחד ירושלמי, שאין כמותו לימי בכל העולם כלו. נענה השני ואמר: ואני אף-אני קניתי מתגר אחד צעיר צבירה, אין יטה לפותח אמילו בבנות-מלכים. והשיבו שניהם להשיבם יחד ולתקן צוללות.

צעיר והוא עשיר וחכמים את העבד המלאי ואת השפחה המלאית לזוהי אחד נאה ואמרו להם: לחייכם, קומו והזדוגו יחד. וישגרו אדלת בלדס. שיד מרש הנער וישב לו בקרן-זווית; ואף הנערה גם-כיא ישבה לו בקרן-זווית אחרת. הנער ישב ונכה ואמר: אני, כהן בן כהנים גדולים, אשא שפחה נמריה בלא חשה וקדושין ובלא כתובה הנערה ישבה ונכתה האמורה כהנה אני, באת כהנים גדולים, אך לכהן היה סווג אותי אבא, ועכשיו אנשא לעבד ואחלל את נזירי! כה ישבו שני הענגים הללו, כל אחד בסגור, וקטו כל חלילה. ויהי בעלות עמוד-השחר, נסנה הנער ותנה אחרת אחרת יולטא בחדר; והנערה גם-כיא הכירה את אחיה בן-אמה קטצו יחד מקופסם, חבקו זה את זה וגעו צבכיה, עד שיצאה נשמתם בסחרה.

אחיים מספרים: כאשר נשבו התאומים האלה, עלה הנער במלך שדי צבא אחד ותנערה עלתה בגורל שר-צבא שני. הלך הראשון אצל זהה אהת ונזן לה את השבוי באחננה. ובא השני אל חנוני אחד לקנות מפטו משקאות לשלחנו ונתן לו את השבויה במחיר יינו. הלא כן אומר גם הנביא: ויתנו הילד בוונה והילדה מכרו ביין. לאחר ימים עברה אלתה חזנה על ביתו של החנוני ותרא את הילדה היטה עומדת בחצר, נגשה אל בעל היין ואמרה: לך נערה יפה מאד מן השכרים, וגם לי נער שבו ישה אף-נעים; אם יש את נמשך, נזוגם יחד ונחלק נפשות. אמר לה החנוני: חראני אותו ואדע, אם פנים זמרים, הוצילה אותו לביתו וזוהיאה לו את הנער הנאה. אמר האיש: חיי וחייך, שנינו זכינו במקם גדול בלידה, ההנה הביאו את הנער הירושלמי ואת הנערה הירושלמית, הכניסום לחדר אחד והגינו אותם שם לבדם. נגש הנער אל הנערה וישמע אותה בוכה. אמר לה: למה תבכי, נחמדה ענתה ואמרה: בת כהן גדול אנכי, אבי היה עובד במקדש-אלהים אדיר, ועתה אנשא לעבד שכמותך, ואיך לא אבכה התחלחל הנער ואמר לה: מה היה שם אביך הכהן השיבה ואמרה: צדוק היה שמו והוא מבני צדוק. שאלה הנער: באיזה מבוא בירושלים היה מושבו של אביך אמרה לו הנערה: בשוק העליון. שאל אותה שוב: האם היה לך אה או אחות ענתה ואמרה: אח אחד היה לי, בצ לבית-מדרש ונשקה עמי. ליד התדע לה הנער, וחבקו ונשקו זה את זה עד יציאת נשמתם. אף רחד הקדש צ'חת ואומרת: על אלה אני בוכיהו

ד

ארוס וארוסה

בימי בית שני דרו שתי משפחות עשירות בעבר-היורדן, משפחת זבדי ומושי; והיו שתיהן מצינות בעשות חסד וצדקה. כל צובר-ארח היה סר לחצות של אחת מאלה ומצא שם מקום ללון ולחם לאכול; כל אשר קטת ידו, השיג אצל שתיהן עוד וסעד; ותהי הברכה מצויה שם בין לבני-ברית בין לשאינם מבני-ברית. כשנשבע הקדוש-ברוך-הוא לשמור הבטחתו לעמו ושלא לכבות את נרו, והאי נזכר בעושי-חסד כאלה. והנה נולד לבית זבדי בן יקר ונקרא שמו מולדאל; ולמשפחת מושי נולדה בת עדינה, שמה אביגיל. ויגדלו הפן והבת ויהיו שניהם יפים אף-נעימים. ויקמו הוריהם ויארפו אותם זה לזון ויעשו משתה לכל בני העירות מסביב ותהי השמחה שלמה. בימים ההם נתדבו הפרצות בארץ פנימה החל ריב הפתות והגרות פרשלי העם; ובטרם גמר אלהים להשביח זבח ממקדשו, אמר לנסותם אף לנסותם. - עוד לא כתב מהללאל לאביגיל כתבה כדת הסוברים, והנה נשפו שניהם ביד בני שבט פרא וימכרו לעבד ולשפחה לשני אדונים, אשר גרו בארץ רחוקה מארץ העברים. ויסקוד אדון מתללאל עליו לרעות את צאנו ויעש מלאכתו באמונה; ואביגיל אף-היא משקה את צאן אדוניה בבארות-מים. ראו האדונים את ישרת-לב שניהם, עמדו והשיאו אותם זה לזו ויבאו להם אהל לגור שם ויעמידו שם נלים לצרכם.

כשעלו למטה בליל-החפתם, אמרה הנערה לנער: בבקשה ממך, אל תגע בי, שאין לי כתבה ממך לטי מנהג אבותינו; ואם לא תשמע בקולי ותתקרב אלי בלא כתבה, וחטאנו אני ואתה חטא לא-ימחה. בכה החתן בחשאי ולא ענה אותה דבר. אבל נוהר מאו, שלא לגעת בארוסתו אפילו באצבע קטנה. וכה דרו יחד הקרובים בנפש ובפן כורים ורחוקים. כשמת מוללאל וחצבו לו קבר, נגשה אביגיל אלמנתו לסעד לו ותקרא: גדול היה אישי מיוסף הצדיק: יוסף גבר על יצרו אך פעם, והוא עשה כן עמדי בכל יום; אשת פוטיפר אמרה לכבש את בן-יעקב בחדר, ואישי שכב עמי במטה לילה לילה, ולא נגע בי, אם גם חרב שלופה לא הייתה קנחת בינינו. אל יוסף נשאה אשת אדוני עיניה והיא נסריה לו, ואם עשה את הרעה וחטא לאלהים, ואני בת-זוגו של ארוסי הייתי מן השמים. לא הספיקה לגמור דבריה, עד שנפלה על הקבר, הוציאה נשמתה ונאספת אל עמה גם-היא.

ה

הרועה הנאמן

לכלבא שבוע, אחד מהעשירים היותר גדולים בירושלים עיר הקדושה,

היה רועה-צאן אחד, שהיה משכים ומעריב למלאכתו, עושה מעשהו באמונה, רועה את הצאן אך בשדה אדוניו ולא בשדה אחרים, שומר עליהם מכל פגע, משקה אותם ומרחצם; וכי נכשל גדי בסלע בדרך, היה טורח עמו, נושאו על כתפו כמשה הרועה ומרגיש לחי חבה כלבן-אדם. הוא היה גם צנוע בדרכיו, לא התקוטט עם רועים אחרים ולא דבר סרה גם על נוגשיו. בשלות-נפש היה רואה את ההרים מרחוק ולא ידע מקדשת הארץ, מקדשת שבטייה ומקדשת ספרה-ברית, נתן במתנה לישראל. אף ברכה אחת לא ידע לברך; ולא שמע מעולם, כי אדם גותן הודיה לשוכן-מעל בסיו. עקיבא היה שם הרועה הזה, ממשפחת גרים עניים, ושם אביו היה יוסף.

היה לאדוניו העשיר בת אחת יחידה, והיא ענגה ויפה עד-מאד. מיום הנדדה היו שוקלים בכל יום את גופה בזתב ונתנו אותו לרשים ולדלים. שם הנערה הזאת היה רחל, ולה אלף עבדים ואלף שפחות לשמש אותה. אור פניה כירח במלואו לתנה אין-ערך. כל אצילי ירושלים, כוזני המקדש ואף תלמידי הסופרים ידעו את הכוכב הזה בארץ מטה. וכלם היו מפחדים, שן ישאו נציבי הרומאים את עיניהם אליה ויחלל מקדש אשה. והקריבו בעדה קרבן בכל יום והעלו אותו על המזבח; ואוריאל, המלאך של אש, הרבוץ כאריה על גחליה-קדש, היה אוכל בחמדה את הקרבן ההוא. הלויים פסוריים, פרחי-כהנה בבגדי-אפוד קצרים נצים ומשרתים את בני משפחת אותו העשיר. אין מלך ביהודה עוד, ורק העשירים היו מיטיבי העיר ומגנניה ביום צר ותלך רחל פעם אחת בשדה-מרעה אביה לבדה ותרא את הרועה הצנוע יושב על גבעה ועיניו נטויות אל העדר. וייטב מראהו בעיניה ויקח בתמו את לבבה. חגרה עלו בנפשה ותגש אליו ותאמר לו: יהי חסדך עמדי ולקחת אותי לאשה. התחלחל הנער ויאמר: איך אשא את עיני אליך, ואני אך עבד פחות בין עבדי אביך הנני. השיבתו יעלת-חן: יש עשר גדול יותר ממכני אבי. תמה עקיבא ואמר לה: עשר כלבא מי ימנה? ומי יספור אוצרותיו? פתחה הנערה ואמרה: לאלהים עליון, אשר הנחיל אותנו את הארץ הטובה הזאת ויתן לנו את עריה והרריה לנחלה, לו שעשועים מאז, תורת-אמת כתובה על קלף ותורה שבעל-פה מסורה לחכמים, קום ותקדש את יסודך לדעת שתי התורות הללו ולחקר אמרייה, ואני אהיה לך לשפחה זארחץ את רגליך. הושיטה לו ידה ויקדשה בצנעה; נידור נדר לשקוד על דלתות התורה; והיא גם-היא נשבעה לו שבועת-אמונים ותפיל על צוארו ותבך. ומלאכי-מרום הביטו ממעונם אל המחזה ההוא ויאמרו איש אל רעהו: היום הוקמה אבן-פנה לתורת ישראל. זהב-אדם השמים מלא את פאתי-היקום ותהי שלות-אורה בעולם.

והנערה שבה אל בית-אביה ותסגר בחדרה שלשה ימים ושלשה לילות ותאמר: לא תראינה עיני זר את האור הצמון בחבוי! ולא אמרה לשום אדם את אשר עמה. על יפיה פרוש מאז כמו צעיף; ואם בראשונה לבת-מלך דמתה, מעתה כבת-כהן היא, ארוסת כהן אל-עליון נבא היתה, כהן התורה, העתיד לשרת את מלכת השכינה.

וכל גדולי ירושלים ורַגְיֵהֶעֶם משכימים לפתח ארמונו של כלבא שבוע יום יום, וכל אחד מבקש את רחל לבנו לאשה. ובבית המדרש משיחים איש עם רעהו ושואלים: מי יעטור עטרת רחל בראש זאטוטי בני ישראל שרו לרחל שירים נשגבים, כמוהם לא נשמעו מימי זמרת שיר השירים, ותתלקח האהבה אליה בלב כל צעירי ציון. פעם אחת עשה כלבא שבוע משתה גדול, ומן כל בני גדוליה דודר ויאמר לבתו: הַשָּׂאִי לְאֶחָד מֵאלֹהֵי בָאֶשֶׁר תִּבְחָרִי. ויפצר בה. עמדה הנערה וקראה: כבר מקדשת אני לעקיבא רועך. נפלז פני אביה וידום מכעס עצור. עמד והוציאה מביתו והדינה הנאה מנכסיו. גם צוה לַקָּרֵשׁ את הרועה עקיבא מעל עדרי צאנו. העיר ירושלים הזמיה לשמע המאורע, אשר אירע בבית נשיאה הגדול; והיו קָחִים בזה בכל השוקים והרחובות.

ויקם עקיבא וילך אל ארץ הדרום אצל מורה דרדקי אחד ללמוד ספיו את האלפא ביתא. והנערה פשטה מעליה את בגדי החמודות, נתעטפה במעיל עבה של אחת משפחותיה ותלך אל מקום מגורי האם הזקנה של ארוסה ותשב שם. בכל יום היתה משכרת עצמה לכבס בגדים בעד אחרים; מחצית השכר היתה לה ולזקנה לפרנסה בדחק, ואת המחצית השנית שלחה לבחירי לבה אל בית הספר, לבתי ירעב. כה עברו עליה ימים רבים. שבוע רודף שבוע וירח – ירח, שנה עוברת ושנה באה, והיא יושבת ומתכה לבוא בן בריתה בתור סופר ויודע את המורה.

שם במקום שבת עקיבא פתחו לו פתח לתורת משה ויבוא אל חדריה ואל תאיה אחד אחד, ועוד יותר התמכר למשנת חכמים. הוא היה עוקר הרים בחדודיו, אף קושר כתרים לכל תבות ואותיות של ספרי הקדוש; וכאשר נלאה לבו מדברי ההלכה ודעת הַקְּקִים והגורות, התנשאה נפשו ועלתה לַמַּרְדֵּס' ובאה לראות בכבודו של המקום ושכינתו בשמי ערבות... נתקנאו בו מלאכי השרת ואמרו: מללנו למכונן דת בארץ מטה, וזה – עולה לשגב עלינו ובקשו לדחפו ולהורידו שאולה. גער בהם אלהים עלינו ואמר: הַנִּיחוּ לַנֶּעֶר, ראוי הוא להסתכל בצפונותיו!

בשכינת אֵם עקיבא ישב איש אחד הַגֵּר ורַעֲלָב. וכאשר היה רואה בענייה של בת האציל מעיר הקדושה, היה מכישה בדברים וקורא: ראו שטיא זו, היא הלכה וכפרה בכבוד אביה, עזבה את כל עשרו והונו ונתארסה למי שאין בכל העולם פחות ממנו. ולא די בזה, כי עוד קָעַז לאמר, שחַתְּנָה הַבּוֹר בתורה הוא לומדו כה הציק לבת כלבא בכל יום. מזלה גרם, שגם האם הזקנה נאספה אז אל עמה ותעזוב אותה לבדה. והיא גם בבדידותה הרבה לא קבלה על קונה, לא רפה בטחונה ותעש מעשיה יום יום, וישבה וחכתה להופעת משיחה. אומרים, שאותו הַגֵּר בן השטן היה, ולא יכול לה להמה זו.

ויהי כעבור שתיים עשרה שנה וישב עקיבא מבית הלמוד, והוא מורה גדול ועשרים וארבעה אלף תלמידים עוטרם אותו, והוא הולך לפניהם כגבריאֵל בראש קדושים. ויצאו כל בני העיר ושועיה לקראתו לחלק לו

כבוד. אמר אותו חגר לבת כלבא: תמה אני, אם ישא אותך עתה, אחרי שזכה לגולה כזו. ענתה הצדקת ואמרה לו: הרי שוטח ואויל-ירוח! מי שנתקדש בקדשה של מעלה דומה למלאכיה-השרת, יכמור בעגיה, ששמרה לו אמונים ימים ושנים, השכירה עצמה לאחרים ושגרה לו מפעל-ידיה מזונות לבית-רבוז שמה מעיל-בוז עליה ותאמר לבצאת גס-היא להקביל שני הרב הגדול. אמרו לה השכנות: שאלי לך בגדים נאים והתישי לפניו, למען יכירך. ענתה ואמרה להן: יודע צדיק נפש בהמתו. יצאה לשער העיר, ובראותה את המורה הגדול הלך בראש תלמידיו כשר-התורה ופניו פאזרים, נפלה לרגליו ונשקתן. אמרו נושאי-כליו לדחותה. גער בהם הרב וצוה להקימה מן הארץ ומפנה לשירת תלמידיו הגדולה ואמר: התרצצו לפני אשה זו! כל מה שזכינו בתורה, לא זכינו אלא בשבילה. יצאה בת-יקול וקראה אף-היא: חכמת נשים בנתה ביתהו

אחרים אומרים, כי עקיבא כבר לקח את רחל בת כלבא שבוע בטרם הלך ללמוד תורה, והם חיו חיי צער ופני גדול. ויהי מימים ותאמר בת-העשיר לאישה: קח עצתי וקום ולך אל העיר אשר שם בית-ספר ותתחלת ללמוד שם את התורה; הלא היא פנת חלק האדם, ואשרי מי שיבין אמרי יה זקתיהו אמר עקיבא: איך אעובך לבדך והיא קחרמה מבית אביך. ותען התמימה ותאמר לו: באור תורתך שתלמד, גם לי יהיה אור. נתנה לו רשות לשתיים-עשרה שנה. קם ונשקה על ראשה. ותאמר אליו הרציתי לך לשלום האלהים יסתח את לבך וישקך ממעניו. השוחר עלה ויכן את העולם ליום אך בן שתיים-עשרה שנה. בישיבה אחת ישב אדם בן-ארבעים, התחיל מאלמא-ביתא וילך ממקרא למשנה ומשנה להלכה, וכה עבר על כל תורת-הכמים הרחבה. יומם ולילה לא מש מאהלה של תורה ולא הקדימו תלמיד אחר לבית-המדרש. ובכמר מצער ישבה גלמודה בת נדיבה של ירושלים, שאין ספור לאוצרותיו; לא מנתה את השבועות והחדשים ולא התבוננה לימי קיץ וחורף ולמרעדי השנה. פני אישה לא משו מציות לאהל, וזה היה נר-התמיד בעקת הבדידות. איש רשע אחד גר בשכנותה, והוא הציק לה כל הימים. פעם בא אל פעונה ואמר: חיי, שיפה עשה לך אביך, בגרשו אותך מביתו; לא די שגשאת לאיש ממשפתה דלה, הגה עוד עזב עזובך וישכחך. ענתה לו העלובה: ברשותי הלך ממני בעלי למועד קבעתי לו, כדי לעסוק בתורה; ולו שאל את פי עתה, כי אז הספילתי לו את הזמן זהווא. באותה שעה שב גם עקיבא התלמיד מבית רבו ושמע מאחורי הדלת את דברי אשתו. אמר לנפשו: הואיל ונתנה לי רשות, אשוב על עקבי ואלמד עוד שתיים-עשרה שנה. מיד שב אל מוריו אל-התורה וישב שנית לרגליהם ימים דבים. ותזכה לו החסידה עוד שתיים-עשרה שנה בלב מלא אמן והם.

ויהי כעבור גם המרעד השני וישב עקיבא מאה-לית-התורה ותלמידים לאלפים מליים אותו מיפינו ומשמאלו. ויחרדו זקני העיר הקרובה לקראתו שמעה אשתו ן-בך בואו, נתעטפה והלכה גס-היא לקבל פני המורה. וכיירה

זיביע לה כבוד ויאמר לתלמידיו: שבו את זו! כל מה שעשינו בתורה, אך נלקח הוא.

אומרים, שבינתיים כבר שכחה חמת העשיר כלבא שבוע ונעצב היא על בהו, אבל לא יכול עוד להפך את שבועתו. והי בשמעו, כי חכם אדיר הופיע בשמי־ישראל, אמר: אלך ואעמוד לפניו, אולי יתיר לי את נדרי. בא אותו תאציל הגדול, כסף עצמו לפני נשיא־התורה ועמד לפניו כתלמיד לפני רבו; מתח ואמר: שאלה אחת לי אל הרב. אמר לו עקיבא: שאל. אמר אליו כלבא שבוע: בתי יחידתי הכעיסה אותי זה כמה שנים, וקטתי זגריה פבתי ונשבתי באלהים, שלא לפרנס אותה ולא להלבישה ולהנעילה; והנה שמעו אזני, שרעבה היא ללחם ושעניה מרבה. נתגלגלון רחמי עליה ואמר אני עתה להשיבה למעוני, אבל שבועתי אוסרת עלי את הדבר הזה. אמר לו המורה: במה חטאה ומשעה בתך נגדך השיב כלבא ואמר לו: רועה אחד היה לי, בור ועם־הארץ ולא ידע גם לברך ברכה אחת לקונו; עמדה ונתקדשה לו בסתר ותעט עלי קלון במעשית. אמר לו עקיבא: ולו היה הרועה הזה יודע מקרא, משנת וגמרא, היית נתן לו את בתך, אם גם דל מעמדתו אמר לו כלבא: העבודה! לו אך ברכת־המזון היה יודע כהלכתה, כי אז לא מנעתי משניהם את ברכתי. מיד עמד הרב מכסאו ואמר: אני הנני עקיבא חתנך! נשקו כלבא שבוע על ראשו, על פיו ועיניו; נתן שבח והודיה לקדוש־ברוך־הוא וקרא: אשכי ואשכי חלקי, שזכיתי לך, להיות חתן המלך!

הפך הנדר מאליו; ועמד כלבא והעשיר את כל־בני התורה. מתח שבעל־בתו את מתנת־ידו הרחבה. ורחל העדינה הסירה את הסחבות מעליה ולבשה שוב בגדי־חמודות נקשב לעשרה ולכבודה כבימי־קדם.

1

בת־אחות

לפני הערב שמש של מקדש שני בעיר־עולמים, כשנתקרבו הימים ללא קרבן וללא כהן במעמדו ולוי בדוכנו, החלו לכוון בארץ העברים בתי־מדרש לתורה ולדברי־סופרים. מקשת־גבורים עברה הנחלה לעט־סופרים, וחסידיים ואנשי־מעשה החלו להציב מזבח לא־שדי בלבבם. בימים החם עלה על אחיו רב אחד ומורה גדול, רב שלא חסך מדברי רבותיו אף כטפה מן חים, התאמץ באמרי־יה ונשא ונתן באמרי־חכמים. תפילין לא משו מראשו בין בימות־החמה, בין בימות הגשמים; זהיר היה בטבילה כאחד מבני־האיסיים, ובשעה שישב ודרש לפני תלמידיו, היו שתי קרנים יוצאות ממצחו ומאירות כקרנים של משה...

ותמת אשת הרב הזה בנעוריה, ולא נשא אשה אחרית ימים רבים, גם אחות רעייתו שבקה חייה נתנח אחריה בת קטנה בת שנתים ימים; ויקח

המורה לביתו, לגדלה ולחנכה, ויהי לה לאב ולפטרון. ילדה יפה היתה ותמת-רוח, ויחבבה המורה מאד. מקערתו אכלה, מכוסו שתתה ובמסתו ישנה וישמרה כבבת-עינו; גם בתפלתו זכר אותה תמיד ובעשותו קָננים לבורא-עולם מקד אותה. והילדה גם-היא כבר הבינה בימיה-אביבה את ערך קתנכה ומגנה ויהי בעיניה למלאך מושיע. היא הבינה לקדשתו ולטהרתו; וכשהיה קורא בתורה בקול או מנעים זמירות לאלהי-ישראל, היתה מקשבת לכל הגה ונגון היוצא מפיו. העולם סביבה סגור הוא מכל עבריו ואך בן-איש הוא פי הבריאה, דודה הוא בן-האדם!

ביום מלאת לנערה זו שלש-עשרה שנה ישנה לרגלי המורה במטה כדרכה לילה לילה. הכיר בה השוכב, שבאו לה סמנים. אמר לה: בתי יחידתי, צאי והנשאי לאיש כמצות הבורא. ענתה הנערה ואמרה לו: הלא אמתך אני, אהי לך לשפחה לרחץ רגלי אדוני. אמר המורה אליה: בתי, הן כבר זקנתי ובאתי בימים; צאי והנשאי לבחור שכמותך. זלגו עיני הנערה דמעות והשיבה לדודה: הן אמרתי למניך, רבי, כי אך אמתך אני ואהי לך לשפחה לרחץ רגליך. כיון ששמע דברי תמה זו, עמד ונשקה על ראשה ויאמר לה: לבבתי, בתי, בצניעות דבריך, ואני ידעתי, כי משמי-פרומים מְזַמַּנָּת את לי. נטל ממנה רשות, קדשה כדת-אלהים. ירדה וטבלה והתיחד עמת האיש הטהור בטרה וקדשתה-לב.

אחרים אומרים: בת-אחותו של המורה בעצמו היתה אותה ריבה, והיא ילדה תמה ויפה עד למאד. ותקח את לב אם הרב, וזו פצרה בבנה, כי יקום וישא אותה. פעם אמר נשיא-התורה לילדה: לכי הנשאי לרוץ, בתי. השפילה עיניה והשיבה: שפחתך אני, רבי. עמד וכנסה בעדים ובברית; אבל לא הכיר בה, עד שגדלה והיתה בת-גילו כערכו.

ז

על הבאר

בימי הבית חי כהן אחד ושמו אלישע, והוא מבני האיסיים. הוא היה צדיק גמור בדרכיו, לא אל עולה וזבח נשא את נפשו, כי-אם אל עבודה שבלב; ובשעה שדם אשמות וזבחים נשפך על המזבח ואש-תמיד אוכלת מתת בני-אדם, עמד הוא בפנה והתפלל לאל-מרומים, לפי חזות-רוחו הוא. ולאלישע אשה מבנות הלויים, והיא ישרת-לב, צנועה וכשרה מאין כמות. גם לה דרכי המקום נעלים היו מהעבודה שבהיכל; והיא צופיה הליכות ביתה, ולא ראה אותה אדם בין שאר המון בנות-ירושלים.

אבל ענן אחד כסה את שמי חיי הכהן ואשתו: לא היו מתקיימים להם בנים. כל גולד להם מיד היה מת. ותקבול האשה פעם לפני בעלה ותאמרו: אדוני אישי, מפני-מה צדיקים אחרים מולידים בנים הגונים כמותם וגנלים לעיניהם, ואנו לא זכינו אפילו לבן אחד של קימא? השיב לה

אלישע בעלה ואמר: בתי, אחי החסידים זהירים מאד בפצות טבילה, הם ונשיהם, לסיכך יברכם אלהים ויתן להם זרע של קיטא. אמרה אשת הכהן: אסֶכֶן, אדוני, נקבל גם עלינו לְקַדֵּשׁ ולטהר את עצמנו במים ונוליד טהורים. מאותו יום היו זהירים שניהם בטבילה וקימו הכל לפי חקי הטהרה של כת זו בכל דקדוקיהם.

פעם אחת היה על אשת אלישע הכהן להתקדש מטמאתה ותלך לטבול בברכה אחת של ברכות ירושלים, ואיש אין אתה. ויהי כי עלתה מן המים, נגבה את בשרה הטהור ולבשה בגדיה ואמרה לשוב למעונה, פגע בה דבר טמא. ותתחלה האשה ותשב אל הברכה ותטבול שנית. שוב התעטפה ויצאה חוצה, והנה דבר טמא אחר לפניו. ותחזור ותטבול, בכל־פעם עזבה את הברכה והנה דבר טמא עובר על דרכה. כה נשנה הדבר ארבעים פעמים ואשת הכהן חזרה בזה אחר־זה לטהר במים; לא ידעה טרח ולא מעד רגליה מלכת.

באותה שעה קרא שוכן־מרומים לגבריאֵל שר־הפנים ואמר לו: מהר ורד מטה ועמד לפני הצדקת ולוה אותה לביתה. מיד ירד גבריאֵל המלאך משמים ארצה, נתעטף וקשט עצמו כחתן ועמד על פתח הבאר, ונדמה לטובלת כאלישע בעלה. ותלך עם מלאך־שדי הביתה. ותתעבר בלילה ההוא ותלד במלאת ירח־הֶלְדָה בן זכר. ויהי בצאת הילד לאויר־העולם, נתמלא כל הבית אורה. הביטו בפניו והנה הם כפני מלאך. ויקראו שמו ישמעאל, הוא ישמעאל כהן גדול, אשר שמש לפני ולפנים במקדש־אל.

אומרים, כי גבריאֵל המלאך היה גם סנדקו של ישמעאל; וכל־זמן שהיה ישמעאל רוצה לעלות לרקיע, היה מזכיר את השם המפורש ועולה לשמי־מרום. ובעלותו היה עף אליו גבריאֵל ומראה לו כל גוֹי־מעלה וחזר־משכיות־שחקים. אשרי יולדתו!

ח

הטובלת

בימי התלמוד היה ראשי־שיבה אחד מבני־בניו של יוסף בן־יעקב הצדיק. והוא היה איש חסיד גדול ויפה־תאר עד־מאד, ולא היה בדורו איש יפה כמותו. ומדה אחת היתה לו: הוא היה קם מבית־למודו בכל־יום לפנות ערב, מתעטף בטליתו ויושב־לו על שערי בית־טבילה. ובנות־ישראל היו באות אז לרחוץ את בשרן במים ולהתקדש לבעליהן. ובעת שהיו טובלות ומברכות ברכת־הטבילה, היה עונה מרחוק אָמֵן אחריהם. והיה האָמֵן עולה לרקיע־שחקים ומרַפֵּךְ לבות בני־השטן. כל אשה עקרה נפקדה בדבר המקום, הזקנות התחדש עור־בשרן; זו, שלב בעלה בל עמה, נחשבה לו בלילה הזה ככלה יוצאת מחפתה. חבה וטהרה מלאו את העולם וכוכבי־לילה עלו איש איש ממקומו לשרת שכנת הלבנה ולעטרה.

פעם אחת באה בת-ישראל לטבול, והיא לא יפה חיתת, לוי חנן אותה אלוה גם חן כל-שהוא, ויולדת היתה לבעלה בניג מכערים ומגולים בעיניו. התחילה האשה להתפלל לפני יושב-שחקים, וכך אמרה: אלהים אדירים! אתה יצרת את האדם לפרות ולרבות באדמה, ושמת חק בעולמך, שיכירו היצורים פעלך על-ידי מי שנושא עליו את צלמך, הקר פניך אלי, אלי, ואלד לבעלי בן גאה אף-מקודר, וצקדישו לשמך וכל-ימיו לא ימוש מבית-המדרש. והנה קם הרב החסיד, גלה את פניו ונגש אל הפבקשת ואמר: הרימי עיניך, בתי ישראל-הלב, והסתכלת בי וילדת לאישך בן יפה כמוני! ותתחלל האשה ואמרה: בן-אלים ירד מטה ומדגר עמי כאותו מלאך, שדבר עם הקר בשעתה. אמר לה הרב: אל תיראי, בתי, אנכי הנגי פלוני הרב וריש-מתיבתא במקום זה; יתן ה' לך את הברכה! הורידה האשה דמעה מעיניה ותאמר: חסדך גדול עמדי, אדוני, ואני אף לא אחת משפחותיך אני. ותלך לטבול במים ותברך ברכת הטבילה במסירת-לב ובהודיה, והרב שב שפי הביתה.

ואלהים עושה-רצון-חסידיו סקד את רחם האשה ותלד בשנה ו. בן זכר יפה מאד, אין על עפר קשלו.

ט

החלוק הלבן

פעם אחת הלכו שני חכמים גדולים ברגל לירושלים, הלא הם רבי אליעזר ורבי יהושע. ויהי בבואם להר הבית, הדבר היה בערב יום צום-כסור ויום הכנת העבודה הגדולה במקדש, והנה מלאך אחד לקראתם ובידו חלוק לבן וזורח כשמש, אבל לא היתה לחלוק שמה לסיו. נגשו אליו המורים ויאמרו לו: מלאך עליון, החלוק הזה שבידך למי הוא? ענם המלאך לאמר: אותו חלוק מוכן ליוסף הגנן מעיר אשקלון. פרש לפניהם את החלוק ואור מלא את כל עיר-העולמים. ויתמהו החכמים איש אל אחיו ויאמרו: יוסף זה בודאי צדיק גדול הוא ועדין לא זכינו לשמוע חלקו.

ויהי כעבור ימי-הרגל, קמו ארבנים האלה וילכו לעיר אשקלון. השכימו כל חקתל לקראתם וכל-אחד רצה להתכבד בכבודם, שיסורו ללון בצל קורתו. ענו ואמרו: לא נלין אלא בבית יוסף הגנן. אמרו החכמים לנפשם: אולי צדיק נסתר הוא, - וישימו פעמיהם אל גנו. ראו אותו מרחוק מלקט פמהין; נגשו ואמרו לו: שלום עליך, יוסף הגנן, רצוננו להתארח אצלך; חשיב יוסף ואמר להם: שלום עליכם, רבי-התורה; הנתתם בעלי עשר וכבוד וסרתם אלי. האלהים יודע, שאין במלוגי אף שתי כפרות-לחם, ומתירא אני, סן לא יספיק לכם. אמרו שניהם אליו: תן לנו מהלחם ונשבע ולא נסריתך לדגור אחר. מיד העמיד להם שלחן, שם לפניהם את הלחם ויאכלו וישתו ויברכו לנותן לחם לכל-בשר, ויוסף ענה אמן אחיהם, אמרו גדולי בית-המדרש אליו: הגדנא לנו, מה מעשיך עדי-היום? אמר להם: רבותי, הלא

רואים אתם שאין לי מלאכה אחרת, כִּי־אם עבודתי בגני. אמרו לו: ואיך אתה מתנהג בקריו? השיב יוסף ואמר: אני גוסע בגני ירקות, ומה שאני קוציא, אני מוכר, ואני נותן מחצית מדמיי־הפדיון לעניים ומהמחצית השנית אני ובני־ביתי מתפרנסים. פתחו ואמרו לו הבאים: דע, שהברוך־הוא אומר להגדיל שכרך מאד חלף תמימותך; והנה ראינו בהר־הבית מלאך־אלהים ובידו חלוק לבן ומגהץ בערך ליום שקלו אור, אלא קָטָה חסרה לחלוק, ובאנו הלום לזרוך, שתוסיף לעשות טוב בעיני ה', אולי יתננך וימלא את אהרונך לחלוק. ויברכו את יוסף וישבחהו וילכו לדרכם.

ואשתו של יוסף הצנועה שמעה בפתח האהל אשר דברו הגֹּזְרָחִים אל בעלה ותאמר אליו: עלינו לרכש לנו במעשינו מעתה גם שפה לחלוק. השיב בעלה ואמר לה: כדבר אחת הסכלות תדברי. הלא ידעת את ענינו ומרודנו, ובמה גוסיף לעשות צדקה וחסדו אמרה האשה: שמעני, בעלי, הולך אותי בשוק, העבדים ומכור אותי לשפחה ואת הכסף מהר וחלק לעניים; אולי בשכר זה יהיה חלוקך שלם. ענה יוסף ואמר: אל ירע בעיניך, ירא אני, פן יפתך הקונה לחטא ואפסיד את החלוק קְלוֹ. אמרה האשה: אני גשבעת לך באמונת־שמים, שלא תבוא לך תקלה על ידי.

וישמע יוסף בקול אשתו, ויוצא אותה לשוק וימכרה בעשר ככרי־כסף ויפזר את הכסף לצדקה ולא הותיר לו גם אגורה אחת. וירא האדון, שקנה אשת הגנן, כי יפה היא ותנה רב, ויאמר לכבשה לתאותו. ותמאן האשה לשמע בקולו ותאמר: חלילה לי מחטא לאדם זר ואם גם לשפחה נמכרתי לו. ויפצר בה האיש יום יום, שם אותה על בית־נכאָתו נִירָב לה־טיב עמה, אולי ימצא נתיב ללבבה. והאשה שומרת אמונים לבעלה ואינה שומעת לפי שמושל עליה. ויקצוף אדוניה עליה ויסירה מגבירה וימסרנה לרועה־צאנו ויצו אותו לקַרֵר חייה. והיא עבדה עבודה קשה כל־היום, אבל התאמקה ונחלה לרחמי־שמים. כה עברו עליה ימים רבים.

פעם אמר בעלה יוסף לעצמו: אלך ואראה, אם עוד זוכרת אותי רעייתי ולא שכחה אותי. ויתגבר לבל תכירו ויבוא השדה, שם היא עובדת ומתעַנָה. ויגש אליה ויאמר לה: היש את גפשך, אשה, שאקנה אותך אצל אדוניך בכסף מלא ואצילך מצרתך ותהיי לי לאשה ענתה הנדכאה ואמרה לו: אל־נא תדבר אלי כאלה, אשה בעולת־בעל אנכי. ניוסף המתגבר לדבר כאלה באזניה ולפתותה, שתלך עמו. ולא חפצה לשמוע לחלקת־לשונו ותאמר: פוטב שאַבְלָה כל־ימי פה ואשא עלי את העל הכבד, משפִּיר את בריתי ל־אִישִׁי. כשראה בעלה הגנן את טוֹרֵר לַבְּבָה, הסיר מיד את המטוה מעל פניו ותמיריהו ותפיל על צוארו, ויבכו שניהם בכי גדול, ותצל שועתם אל האלהים.

והנה גשמע קול קורא ממרום: התבשר, יוסף, כי נשלם חלוקך בשפה ולאשת־בריתך נעשה חלוק עוד יותר יפה ויותר מזהיר; מהר ולך אל מקום פלוגי, שם תמצא בָּהָר אוצר של כסף וזהב ואבנים יקרות; וקמת ופדית את אשתך מאת אדוניה העריץ. וימהר יוסף לעשות כדבר הקול, שנא את

מתניו וילך לאותו ההר, חצב שם באדמה וימצא את האוצר השמור לו ויריקהו אל שקו. משם הלך לאותו האדון וישקול בזהב מחיר אשתו וישב עמה בלב שמח אשקלונה. שם בנה לו בית נאה וירב לעשות צדקה וחסד, זינהרו אליו עניים ואביונים מכל עבר ויתן לכל אחד די מחסורו.

ויהי במלאת ליוסף ולאשתו שמונים שנה וימת יוסף כעלות הבקר ואשתו הלכה אחריו למנוחות לפנות-ערב. התקבצו אנשי אשקלון לגמול חסד עם המתים ויכינו להם לָגָגִים למשכנם בקבר. מיד נראו שני מלאכי מעלה ובידיהם שתי כתנות-אור מזהירות.

הנסיון

בעיר לודקיה אשר בארץ העברים היה איש אחד, שמעשהו היה למכור שקצים ורמשים, בעל-חיים, שעליהם גזר הכתוב: מבשרם לא תאכלו ובנבלותיהם לא תגעו. ואף-על-פי-כן היו מכריונים עליו בשמים: פלוני המוכר, מבטח לו, שיש לו חלק בעולם הבא! ובקצה המדינה ישב רב אחד ומורה ליהודים, רבי יהודה שמו, והיה שומע אותו הכרוז בכל יום. אמר הרב: אני זה שלשים שנה לא אמוש מאהלה של תורה ואעסוק בדברי אלהים חיים, ואין מכריונים עלי בשמים כלל, ועל אותו פלוני מכריונים כן; אקום ואלך לעיר-מגוריו ואדע את מעשיו.

לקח מקלו ותרמילו עמו וישם פעמיו ללודקיה. ויהי בלכתו בדרך, נודמנה לו אשה פלאית אחת לבושה בגדים אדמים. אמרה לרב: לאיכן אתה הולך? אמר לה: את איש פלוני מוכר-נבלות אני מבקש. אמרה האיה: ושמו אין אתה מכיר? הלא מכריונים עלי במרומים בכל יום. אמר הרב: כמדמה לי, שאליעזר לודקיה שמו. אמרה הפלאית: קָךָא לו רבי, שהוא גדול ממך. אמר לה הרב: הראיני את הדרך לעירו. ענתה האשה ותאמר: בדרך זו תבוא אליו. היא חדלה לדבר ונתעלמה... הלך הרב מהלך מיל, והנה אשה אחרת לקראתו, והיא עטופה לבנים. אמרה לרבי יהודה: מה אתה מבקש? ענה ואמר לה: את רבי אליעזר לודקיה מוכר-נבלות אני מבקש. ותאמר האשה: בוא ואראך מקומו. ותעבד עמו הרים וגבעות ותביאהו לפני בית המוכר ותעלם גסהיא. וירא רבי יהודה איש אחד נשוא-פנים יושב על הספסל ועבדיו עומדים לפניו ומוכרים נבלות. אמר הבא לאליעזר: שלום עליך! השיב אליעזר: שלום עליך, רבי ומוריו ויקם ממקומו ויאמר ליהודה: בוא עמי למרחץ. וילכו שניהם יחדו. הסתכל הרב באליעזר בבית-המרחץ, שהוא רוחץ בשתים ועשרים אמבטיות ושאתריוה הוא טובל בשבע מקוות-מים. אמר לו יהודה לאליעזר: מה זו רחיצה ומה זו טבילה? ענה אליעזר ואמר: בשביל נבלות שאני מוכר אני טובל כך. שוב אמר לו הרב: בכמה

אמבטיות אתה רוחץ בשבוע ובכמה מקוות אתה טובל? השיב אליעזר ואמר: משבת לשבת אני רוחץ בששים אמבטיות וטובל בחמשים מקוות. עלו שניהם מן המרחץ ורחצו ידיהם לסעדה והביאו שלחן לפנייהם לסעוד עליו. אמר הרב האורח למוכר: איני אוכל ונהנה ממך עד שתודיעני את מעשיך. אמר לו אליעזר: מעשה אחד עשיתי, סעד לבך ואחרונה אספר אותו לך. אמר הרב: נשבע אני, שלא אפרוס את הלחם, אם לא תגיד לי את אשר עמך. פתח אליעזר ואמר: היה בשכונתי איש אחד, שחָבְשׁוּ המלך בסכום זהובים מסים, ולא היה לו ממון לסדות עצמו. נתן לו המלך זמן של שלשת ימים ויאמר לו: אם תשלם לי למועד הזה את אשר אני נושה בך, מוטב; ואם לאו, אני נוטל את ראשך מעליך. ותחזור אשת החבוש על מרעי בעלה לדוות מהם אוהו הסכום, ולא נמצא אדם, שיתן לה כלום. ובראותה, שאין תשועה לה, השכימה לפתחי בבקשה, ואני לא ידעתי את אישה. השואלת חסד ממני היתה יפת-תאר ביותר וחשקתי בה ואמר אליה: אם תתרצי לי, אשקל על ידך את סכום הכסף אשר תדרשי. ותמאן האשה לשמוע לי ותעזבני. והי ביום השני חזרה לבוא אלי ותתחנן אלי, כי אלוה לה את הדמים לפדיון בעלה. השבתי לה: הלא תדעי חשקי בך, שמעי בקולי ואֶרְצֶה לשאלתך. ותלך מאתי שנית. והי ביום השלישי והמועד הַמְגַבֵּל מהמלך בא וּפָסַה לאשה כל תקוה, ותשב אלי ותאמר: הנני בידך לעשות עמי כטוב בעיניך, אך פְּדֵה את אישׁי! הציתי שוב ביסיה והתלקח בי יצר-הרע וְאָמַר לגשת אליה, ואשא עיני וארא את דמות יעקב אבינו מאירה על הקיר. מיד קמתי, מניתי לָאִשָּׁה מספר הזהובים ואמרת לי: לכי לשלום, בתיו ולא נגעתי בה.

כיון ששמע הרב את המאורע, קם ממושבו ואמר: אשרי האבות, שכן כזה יצא מחלציהם! אשריך בעולם הזה ואשריך בעולם הבא!

יא

התלמיד והזונה

בעיר אחת אשר בכרכי הים דרה זונה אחת יפה מאד ולה עשר עצום. בארמון נפלא בנוי על שפת הים היתה מקבלת פני חובביה. אלף עבדים ואלף שפחות היו משמשיה. כל כלי הארמון היו של כסף ושל זהב ושל אבנים טובות. אם בא אדם ובקש, כי תשמע לו, היה שוקל ארבע מאות זהובים בשכרה; והחוטאת היתה מציעה לה שבע מטות, שש של כסף ואחת של זהב; וכי פשטה כתנתה מעל בשרה, היה נוצץ הזהב מאור הגלוי ועיני הַנְּגַשׁ פְּהֹת מתמהון היפי.

בימים ההם היה תלמיד אחד מבני-הסופרים, בחור נאה ומְהַדָּר, ולו עשר רב מבית-אבותיו, והוא היה זהיר מאד במצות ציצית. והי בשמעו על-דבר הזונה הפלאית הזאת ורץ חָנָה וישכח אֶל-בריתו ויתמכר לזכרה.

עמד ופרש מן התורה, שלח לאותה ריבה ארבע מאות זהובים בידי ציר נאמן, ונתאות לקבלו. אחר־זה קם והלך לאותה העיר. ישב לו לפני פתח ארמון החוטאת, ותצא שפחה אחת אליו. אמר לה: לכו ואמרי לאדונתך, כי פלוני בן־פלוני, אשר שגר לך מספר הזהובים ביד ציר, מבקש כניסה אליך. ותרך השפחה ותגד הדבר לאדונתה. אמרה לה: לכו ואמרי לך, שילך היום ויבוא למחר. ביום מחר פתחו לנער את השער ויכנס חדר לפנים מחדר. לכבודו הוצעו שתי־עשרה מטות, שש של כסף ושש של זהב, וכלן רבודות במרבדי־מצרים יקרים. למטה הראשונה עלו בקלם של כסף, והמטה נוצצת מאבנים טובות ומרגליות, ועל כר אדם ישבה הנערה ערמה ואורי־בשרה כאורי־השמש; נבהל הנער מיפיה ואמר: אך בת־אֵלים זו! בא להמשיט בגדיו, ונתחברו ארבע ציציות טליתו וטפחו לו על פניו; וקול יוצא מביניהן: עדות אנו בדבר! הוא כבר דרך על שתי מעלות של קלם־הכסף, וירד וישב־לו על־גבי הרצפה ויכבש את פניו. ובראות הנערה את מעשהו, השתוממה מאד; ירדה גם־היא מהכר ותשב לצמתו ופתחה ואמרה: גמה של רומהו איני מניחך, עד שתגיד לי, איזה מום פצאת בגופי ומאסתני. הרים הנער את פניו אליה ויאמר: העבודה! מיום שעמדתי על דעתי לא ראיתי אשה יפה ממך. אבל איש עברי אנכי, ולנו תורה נתונה מסיני, ובאחת מפרשותיה מצוה אחת כתובה וציצית שמה; בארבע כנפות טלית אחת, שאנו עוטפים, אנו נותנים פתיל־כתל; והן, הציציות הללו, אמרו עתה להעיד עלי לפני אדון־המשפט, כי אחטא עם בת אל־גכר. בתורנו כתובה גם שתי פעמים המלה אנכי. האנכי הראשון אומר: אני אחיב את כל עובר על תורתך וחקותי אשר נתתי לשבטי; והשני מורה ואומר: אני אשפיע טובי לשומרי־דברי ואף אם מרחוק יבואו. וכשמוע הריבה את אמרי הנער העברי, עמדה ותקרא: אלהים גדול כזה יש בשמי־מרומים—ואני אל עצבים עבדתי ואמכור את ייפי, אשר נתן לי במתנה ממשפיע אור ויפי, לבעלים זרים! ותפן אל הנער ותאמר: חי אלהים, כי לא אניחך, אם לא תגיד לי שמך ושם עירך; צִין לי גם את מקום בית־מדרש רבך, ששם ישבת ולמדת דברי אֵל־שדי. הציקתו הנערה ויגד לה הנער את כל אלה. והיא כתבה דבריו בספר ותשלחנו מאתה בשלום.

ברביום קמה הנערה ותחלק כל נכסיה למלכות ולעניים; ורק אותן המטות של כסף ושל זהב והמרבדים הטובים, שהיתה עולה עליהן, שמרה עמה. ותשם את פניה למקום בית־מדרשו של אותו הנער. ותבוא לפני הרב ותאמר: מורה גדול ליהודים! צוה עלי משרתיך להטבילני ולקירני, כי חפצה אנכי להכנס בדת־משה. אמר לה הרב: בתי, שמא חמדת ואהבת את אחד מתלמידי וכוונתך לא לשם־שמים היא. הוציאה לו הנערה את הכתב שבידה וספרה לו את כל המאורע. קם הרב ואמר: ברוכה את, בתי, לה! וברוך טעמך! מיד צוה להטביל אותה ולשתוח לְנֶרָה שערי־צדק. אחר־כך קרא לאתו תלמיד ואמר לו: בני, לך זקה במקחך וקדש את הנערה בדת

המאוקק וכדת האמה. אותן מצעות, שהציעה לך באסור, תציע לך מצתה בהתר.

יב

עוד ספור מתלמיד ומזונה

למורה הגדול עקיבא בן-יוסף היה תלמיד אחד מבחק גדול בתורה ושונה בה מ"ט פנים, והיה חודר לחדרי הלכה, מתלחב וקושר כתרים לאמרי אלוה. וכשישב עם מרציו ודרש לפניהם בדברי-חכמים וצרופי-אמרות, היה כשרצבא, וגבריאל המלאך עומד על ימינו ונהנה מנטפיו. פעם יצא אותו תלמיד לשוק של זונות וירא שם ריבה אחת יפה מאד, ויאהב את הנערה ויחשק בה ונתקק בחזות-נפשו ורוחו לא מצא מנוח עוד. שלח שליח אליה בסתר לגלות לה חשק-לבו, ונאות הנערה להשמע לו ונתגבל לו בועד.

בערב ההוא עלתה החוסאת על גג ותרא מרחוק אותו תלמיד יושב עם חבריו ודורש לפניהם, פניו מאירים, ומלאך אחד כלו אור עומד על ימינו. אמרה לעצמה: אי לי ואוי לנפשו! את בחור סדור כמוהו אכשיל בימי ותפיל לבאר-שחת. באותה שעה חשבה לדרכי-חייה גם היא ותאמר: אלהים העניקי מתנותיו, גופי שָׁלֵם ואין מום בו, כל רוצי יחבבוני; למה אני מסורת לזרים כחיו עודנה מהרהרת וצוללת במחשבות נוגות, והנה בא הנער החושק ויקרב אליה ויקרא: לבבתי, אחותי, כל עולמי נתון לך ותני אותי להנות מיפך ולזון עיני בטור-בשרך. ענתה הנערה ואמר אליו: חדל ממני, בן-התורה, עולם אחד בשמי-מרומים צטון לך ולבני-בריתך, ואיך תאבד את כל חלקך-נצח בשביל שעה אחת של תבה גשמית בעולם הזה! וימאן הנער להרפות ממנו; החזיק בה וינשקה נשיקות רבות ויקרא: ואם חלקי בשות יהיה ואם צלמות ארד, לא אירא, אם אך אשא את יפך בלבבי וידעתי, כי חבקתיך בזרעותי והתיחדתי שעה אחת עמך. אמרה לו הנערה: בני רחימי, לא ידעת מנת המין שלנו, אך חמת מלאח דם אנו. נתאדמו פני הנערה מבשת. ביון שראתה, שלא נתקררה דעתו, הסירה את מעיליה מעליה, ותשטו בקטמו ותשימו על אותו הקבר. ויתחלל הנער ויקם ויברח ולא הכיר עוד באשה לעולם. והנערה אף היא עזבה מצרת החטא, עשתה תשובה לפני בוראה ותשב לתמותה.

אומרים, כי במדת שניהם יצאה בת-קול וקראה: נערה פלונית ותלמיד פלוני מן-מנים הם לחיי עולם הבא!

יג

הגיוורת

רב אחד מרבי חכמי בית-המדרש ואליה-התורה, איש גדול במעשים

זבמדות, אהוב למקום ולבריות, עבר על גורת המלך, שלא להפיץ אמ יי
 אלהים ברבים ושלא לשנות לתלמידים. וישימהו המלך בבית-הסוהר ויצו
 להמציט לחמו ומימיו ולענותו. ושר בית-הסוהר היה איש מלמד בחכמת
 הגוים ואזנו לקחה שמץ גם מתורת משה, והיה מתנכח עם המורה הנאסר,
 והיה מראה לו ראיות, שאין לתורתו יסוד נאמן, ורצה להעבירו על דתו.
 יום יום היה בא אליו ודבר עמו בעניני מחקר ודת-נגלה; והביא לו סיעות
 מן ההגיון ומן השכל, כי אך נמה רמו את בני-ישראל ונתנו להם חקים
 לא טובים ומשפטים מעוותים. אבל על כל דבר ודבר, שהציע אותו שר
 קרב, השיב הוא במאמרים נכוחים וינצחחו בלשונו, עד כי לא נשאר מענה
 נכון בפני המקטרג. ראה הטוען, שאין לו תקומה בפני אותו הרב המלמד,
 ונפלו פניו ויחלה, וימאן לאכול ולשתות, וכשהציעו לו את מסתו, לא רצה
 לעלות עליה ויישן לו על-גבי קרקע. אמרה לו אשתו: מדוע פניך רעים,
 אדוני? ומה לך, כי חליתו השיב ואמר לה: אותו הרב, היושב בבית-הסוהר,
 שעומד תחת רשותי, יכעיסני בכל יום וימאן להחליף דתו בדתנו. אמרה
 האשה: הנה לי ואלך ואוציא אותו מדתו. מה עשתה השרה נתקשטה וקמה
 עליה בגדיה היפים, והיא היתה אשה נאה ביותר ורבתי-חן, ותשם פעמיה
 לחדר האמל, אשר שם ישב הרב המענה. כיון שנכנסה האשה אליו, האיר
 החדר מפיה. והרב הפנה את ראשו מעליה והחל לרקק על ימין ועל שמאל.
 השתוממה האשה ואמרה: שוטה עבריו מפני-מה אתה רוקק בפניו וכי קנת-
 שחין אני, או מום יש בי, או אם פני כמפלצתו ענה האסיר אותה לאמר:
 אמנם יפה את ומבשמת מבחוקך, אבל מלכלכת את מבפנים. קראה האשה:
 מלכלכת אני בעיניך, איש זרז גלתה את שוקה ותאמר: הבט בי, אם יפה
 מבשרי ראית מימך. אמר המורה: זכרי-נא, מאין באתו ואם גם נאה את,
 אל-נא תשכחי, כי אשו של גיהנום ישלוט בזה הגוי הגדול. כיון ששמעה
 האשה את דברי המורה, גשפך לבה כמים; נגשה אליו והתחילה להתחנן
 לפניו ואמרה: הכניסני-נא לדתך, איש עברי, והצילני מדין-גיהנום. אמר לה
 הרב: גברתי, הרי את משחקת בי, איך אכניסך לדתי, והרי כבלים ברגלי.
 אמרה לו: תן לי סמן ואלך למדרש-חכמים ואבקש מחברך תשועה לנפשי.
 אמר לה: לכו למקום פלוני אלמוני ומצאת בית-מושב-רבנים, ודפקת על
 הפתח ויפתחו לך שערי-אמונה. ותקם האשה ותלך לישיבת רבי היהודים,
 עמדה על הפתח וקראה: אלהיכם אלקי ולו אעבוד! וזו עליה לטבול והכניסו
 אותה תחת כנפי השכינה.

אומרים: אותו הרב לא יצא לתרות מבית-האסורים, כי אם דנו אותו
 למיתה, וימת מות-קדושים על שמו יתברך ועל שם תורתו המסורה. וימהרו
 מלאכי-מרום בצאת נפשו להציע לו מטה במערת גן-העדן ולהעמיד לו שם
 שלחן, כסא ומנורה. בא אחד מתלמידיו ועמו אליהו התשבי להתבונן באותה
 מערה, והנה עוד מטה אחת נוצצת בחדר. אמר התלמיד לאליהו: איני
 מניחך. עד שתודיעני, למי המטה השנית, שאנו רואים ענה החווה לאמרי
 מטה שנית מצעת לגיורת פלונית. וקפר לו את כל המאורע.

יד

הרב והמטרוניתא

כהן אחד קדוש היו; בימי החכמים, ואומרים עלינו, שבו היה גלגל מנשמת אפרים בן-יוסף. הוא צם ארבעים שנים רצופות, כדי שלא יחרב ביתו של המקום. וכשנשבת קרבן-התמיד, הלך והעמיד לו מזבח מזאת התורה, אָמַר אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה עֲבֹד וְהוּא מְסַרָּה לְדוֹרוֹת הַבָּאִים לְהַגִּיחַ בָּהּ וּלְשִׁים בָּהּ חֲלָקִים עַד-הַנָּה.

ויהי בלכתו שבי ביד הרומאים ויבוא ברשות מטרוניתא אחת, שידועה היתה בשער בית-עמה, ותאמר בלבבה: אנסה את הרב העברי ואראה, אם עומד הוא בדתו סגרתו בחדר גאה והביאתו לו שפחה אחת יפה עד-מאד. ותתיצב הנערה ערמה נגדו ותאמר לחבקו: כיון שהרגיש את הוד יפיה, החזיר פניו לכתל, כדי שלא להסתכל בה, והיה יוצב ושונה בהלכה כל הלילה ולא פנה אליה כלל. ותתעצב השפחה בלבבה, כי חֲמַדְהוּ גַם הִיא. בבקר קראה המטרוניתא לשפחה. ותאמר לה: מה עשה לך אותו העברי ותחילה האמה קובלת לפני גברתה ואומרת: טוב לי המות מִשְׁתַּתְּנִי לְאִישׁ זָר כֹּהֵן; כל הלילה לא נגע בי אפילו באצבע קטנה ולא הרים עיניו אלי. צוּתָה הַשָּׂרָה לְהַבִּיא לְפָנַי אֶת הָרַב הַשְּׁבוּי וְתֹאמַר אֵלָיו: מִפְּנִימָה לֹא הִתְנַתְּ עִם הָאִשָּׁה, אֲשֶׁר הִזְמַנְתִּי לָךְ, כְּדֹרֶךְ בְּנֵי-אָדָם וְהִכְלַמְתָּ צַלְמֵי-הַמְּקוֹמוֹ עֲנֵה לִּי הַקְּדוֹשׁ וְאָמַר: כֹּהֵן אֲנִי מִמִּשְׁפַּחַת רַבָּה בְּיִשְׂרָאֵל וְהַבְדִּילֵנִי אֱלֹהִים לְעַבְדוּתוֹ בְּמִקְדָּשׁ, וְעַכְשָׁו שֶׁנִּחְרַב בֵּיתוֹ וּבְנֵי-עַמִּי הִלְכוּ בְּגוֹלָה וְגִרְשׁוֹ מִשְׁלַחַן אֲבִיהֶם, אֵלַיךְ וְאֲחַטָּא עִם שְׁפַחַת נַכְרִיָּה וְאֲמַכְרָ אֶת גְּוִי לְבַת-שֶׁטָן הַכִּירָה הָאִשָּׁה, כִּי אָדָם גְּדוֹלֵ הוּא, וְטַטְרָתוֹ בְּשִׁלּוֹם וּבְרַב כְּבוֹד.

יחריים אומרים: מטרוניתא זו בעצמה נשאה עיניה אל הכהן העברי ותאלצהו, כי יחטא עמה. והשָׂרָה אשה יפת-תֵּאֵר ויפת-מראה היא ואין מי שִׁיעֶזֶר נגדה. אמר הרב אליה: רעב עבדך לדחם. השיקה את התנור לאפות לו עֲגוֹת. מִיד, קָם, פִּשַׁט אֶת מַעֲיָלוֹ וְנִדְחַק לְתוֹךְ הַתְּנֹר. נִבְהַלָה הַשָּׂרָה וְחִקְרָא: מַה מַּעֲשֶׂךָ, אִישׁ זָר וּמוֹזֵר? עֲנֵה וְאָמַר: מוֹטֵב לִי, שֶׁאֲשַׁרְףָּ בְּאֵשׁ אֶת גּוֹפִי מִשְׁאֵפּוֹל אַחֲרֵי מוֹתִי בְּאֵשׁ שֶׁל גִּיהֲנוֹם! אִמְרָה הָאִשָּׁה: כִּלְכֶּךָ חֲמַר אֲצִלְכֶם מִנֶּגַע אִישׁ בְּאִשָּׁה, לֹא אָבָה עוֹד לְהַכְשִׁילָךְ. וַיִּקַּם הָרַב וַיֵּצֵא מֵאִתּוֹ; אֵף הִיא הִרְהִירָה בְּתִשׁוּבָהּ נִתְדוֹר נִדְרֵי ה' לְהִיטִיב מֵהַיּוֹם הַזֶּה וְהוּא דִּרְכָהּ.

טו

מוכר-סלים

בארץ בכל היה איש חכם אחד גדול בתורה וביראה, ויפיו היה מעין יפיו של אדם הראשון. פניו היו מאירים כשמש, שתי עיניו ככוכבי מעלה, וכשהיה הולך בחוץ, קמו כל בני-אדם. להביט בהונו והדרו כי רב.

אבל אלהים לא ברכו בעשר. מוכר סלים לנשים היה, ומה היה מתפרנס בדחק הוא ואנשי-ביתו. הברכה לא היתה מצויה במלאכתו בהאי עלמא וכל שכרו בעד תורתו ומעשיו נשמר לו לחיי-עד.

בימים ההם באה לעירו מטרוניתא אחת, שכל גדולי בכל היו מצוים: אצלה, והיא עשירה מאד אף יפה תנאה ביותר. ותרא את החכם העברי עלמא ומוכר סליו. וישא חן וחסד בעיניה, ותתלקח בלבבה אהבה עזה אליו ותשלח אליו ציר ותתבע אותו לדבר-עברה. נענה הרב ואמר לציר: גם אדונתך מצאה חן בעיני, הנני לשמוע לה, אבל בטרם אתקרב אליה, עלי לקשט את עצמי כחתן ולהתעטף כראוי. אמר לו השליח: כדברך עשה. מה עשה אותו חסידו ראה, שאין מפלס לו מדבר-חטא, עלה לעליה וקרא ואמר: אלהי-הרוחות לעלי-בשר, אתה ידעת, כי על ימי נשמתה פוחטא ולא נשאתי עיני לאשה לזון מיפיה ומה-גם לנכרית; והנה אתה מטרוניתא תציקני בדבריה ותאמר לצוד נפשי ולדחפני למדחפות; הנני מוטר את גי' לכליון ובידך אמקיד רוחיו עוד לא כלה לדבר נישלך עצמו מן העליה, והיא גבוהה כמה קומות-איש. באותה שעה רחוק היה אליהו התשבי מבבל מחלף ארבע טאות פרסו, וידלג בפעם אחת כל הדרך הרב הזה, טרש מעילו באויר והצילו, וישאחו למרחוק, למען לא תשיגוה עוד אותה מטרוניתא. נתן לו החולא כלי מלא דינרי-הב ואמר לו: מעתה לא יחיה לך צורך עוד לגכור סלים לנשים.

טז

השומרים

בימי החכמים ותופשי-התורה היה תלמיד אחד עובד את ה' ביראה וגם באהבה ולו נשמה מבני דורות הראשונים. אמרים, שנשמת מנשה בן-יוסף הגלגלה בו ולו היתה עוד הברכה מעקב. הוא היה איש נאה ומהדר, נושא אן בעיני כל רואיו, וכשהיה מתרחץ בנהר, היו תמיהים הכל על יפי גזו הטהור. פעם אחת הלך בדרך תמוש במחשבותיו, ותבוא ערה אחת לקראתו ותשא עיניה אליו ותאמר לו: שמע אלי, איש עברי, כי בירי הנני קרעה מעילו מעליו ונתגלה צפרו. ויבטא שם אחד משמות הקדושים ונעשה גופו מלא שחין ואבעבועות. בטאה הקרה שם אחר משמות-השם ונתרפא ובשרו כבשר נער לטהר. ויהי בראותו, כי השמאה גוברת על הקדשה, וישתמט ויברח ממנה ויתחבא בקרבת בית-מרחץ אחד. בקרבה זו היה מקום-משכן לשדים ומזיקים; ואפילו אם שנים כאחד היו נכנסים בה ביום, היו גזקים. בבוא החסיד שמה נשף היה, עמד בקרן-זוית ורוחות נעלמות לעפרות בעל-לשון; והוא לא פנה משיוח ולא התבסל מתורתו. ראו השעירים, כי לא יכלו לו, ויחלו לרקד לעמחו ולשונותיהם זורקות אש. ילי גאו שני סומרי-קיסר ויתעצב אחד מישינו של הרב ואחד משמאלו

וחרבותיהם שלופות בידם; גערו השומרים בבני השטן ויאמרו להם: אם תגסיפו להקניט אותו תלמיד, ידנו תהיה בכם לכלותכם! וישקטו. למחר בבקר עזב החסיד קרבה זו בשלום ושב לבית רבו. אומרים, כי שני שומרי־קיסר אלה גבריאל ומיכאל היו.

יז

בין שני אריות

תלמיד אחד מבגרי־התורה, יפה־עינים ובחור נאה, היה עולה בכל רגל ורגל לירושלים עיר הקדושה והיה מתאכסן תמיד אצל אדם אחד, שנקרא יהודה הטבח. וליהודה אשה כשרה וצנועה והיתה זהירה בכבודו של התלמיד ותשרת אותו בכל פעם בואו.

לימים פתה האשה ההיא, ניקתם יהודה כעבור ימיה־אבל ויקח אשה אחרת. אשה טובת־מראה היתה השנית ובמהלכה אין עקש, אבל בלבה קנן החטא ותסתר את מחשבותיה אלה בקִּבּוּץ. לפני ימי תג משלשת חגי השנה שלחו אנשי ירושלים את יהודה לכרך אחד שבבבל, לגבות שם נדבות לפקדש. ויצו הטבח את אשתו החדשה לפני צאתה על התלמיד, שרגיל לבוא אליו, ויאמר אליה: לרגל הבאה יבוא קנה תלמיד אחד מחשובי בית־המדרש; ואת זהירה בכבודו, הביאי אותו אל הבית, שימי לפניו לאכול ולשתות, שמי לפניו בעת ישב לסעודה, ואחר־זה הציעי לו מטה נאה ובבקר הביאי לו מים לרחוץ סניו. ותאמר האשה: כדברך אעשה, אדוני.

כשהגיעו ימי התג, עלה אותו תלמיד לירושלים כמנהגו ועמד לפני פתח בית־אֶשְׁפִּיזו. יצאה אליו האשה ולא הכירה. אמרה אליו היוצאת: את מי אתה מחפש, אורחו אמר לה: לבית יהודה הטבח מגמתי ושם אָלֵיךְ בימי־מועד. השיבה האשה: אשתו אני, שנשא אותי אחרי אשתו שמתה; סור, אדוני, החדרה והן בעלי צִוּי עליך. כיון ששמע, שהאשה, אשר שרתה אותו ימים רבים, שבקה חיה, התחיל לבכות ובקש לחזור. תפשה בו האשה החדשה ותאמר: לא אניחך ללכת למקום אחר, כי הן עלי לקיים מצות אישי. והיא כבר נשאה עיניה אל הנער ותחמוד יסיו בלבה. אובר־עצות היה התלמיד ולא ידע, אם יִשְׁנֶה אֶשְׁפִּיזו או יתִיחַד עם אשה שאינו מכירה. והיא מרבה עליו דברים ואומרת: כי יבוא בעלי מדרכו ושמע, שהנחתני אותך ללכת לבית אחר ולא כבדתך, ישא עלי חטא. נענה לה התמים ונצוד ברשתה...

לילה־התג בא. התלמיד הלך להתפלל בבית־התפלה אשר לכת־החסידים בירושלים. וישב לבית־מלונו בטוֹר־לב. האשה הכינה לו את השלחן ותצג עליו יין עתיק מִשְׁפָּר, ויאכל האורח וישת לבדו ויבוא היין בכל גופו ויכבד עליו ראשו וישן. ותקם האשה ותשאהו אל המטה, פשטה את בדידו

מעליו ותשכב עמו עד הבקר; ולא ידע התלמיד בשכבה ובקומה. ויהי כעלות השחר, נעור הנכשל משנתו ומהר לרחוץ פניו וידיו, ורוחו לא אתו. בנפש עיפה הלך להתפלל, ובכל פעם אשר דבר לקונו דברי־שבח והודיה, נשארו הניבים מעוכים בסיו. לא יוסתג היה לו, כִּי־אם יוס־קטרוג במרומים. בלִי־חפץ שב לבית־מלונו; ותצא האשה שמחה לקראתו ומעזה לו פנים ואומרת: סור, אהובי, הביתה. השתומם התלמיד על עזותה, השפיל עיניו למטה ולא רצה להסתכל באשה בעולת־בעל. שחקה עליו החוטאת ותאמר אליו: כל הלילה אמש שכבנו במטה ושחקנו יחד, ועתה חסתיר פניך ממני? הלא יפך שלי הוא וקניתי אותך באהבת־בשרים. קמץ הנעלב ממקומו ויקרא: שקר את דוברת, מימי לא נגעתני באשה ונדרתי אבי לשמיים שמה האשה ידה על כתפו ותאמר: הרגע, בני, גופך כלו אור, אבל על גבך יש צרבת אדמה כגול מטבע קטנה ולא אדע פשרה. כיון שהגידה לו האשה את הנסמן שבגופו, ידע שחטא והתחיל להכות ראשו בפתל ויצעק במר־גמס: אוי לי, שאבדתי את עולמי בשעה אחת! לשוא נסתה האשה להרגיעו ולמחות דמעותיו. הוא לא נתנה לגשת אליו וצעק ואמר: אוי גם לך, צודדת־נפשות, אך לשחת תרדי וסופך יורשת גיהנום ויקם ויעזוב את בית־האשמות, וילך הלך ובכה ועפר על ראשו.

שני ימים ושני לילות היה תועה הנער בחוצות ירושלים. פעם אמר לבוא לפני הכהן הגדול ולהתנדות לפניו על פשעו. פעם אמר לגלות און אנשי־הסנהדרין, כי אשה פלוגית חטאה עמו, למען ירונו אותה לסקילה, לפי חקי התורה, וגם אותו ענש יענשו. לו היה הדבר כאלו הללה העיר, הלל המקדש בְּעֶזְרוֹ וסר הנזר מבעלי־המדרש העושים אזנים להלכה וגודרים לה גדר. אין הבדל בין שוגג ובין מויד בחטא ובטמאת־הבשר. והשכינה בודאי קִלְלָה ואומרת: קלני מראשי, קלני מבני עובדים לוי!

ביום השלישי קם אותו תלמיד שק על בשרו וישב הפו־ראש לארצו היא מדינת בבל, שם ישבו עוד יתר הפלטה מבני העברים, שבאו שמה בימי יכניהו. בארץ ההיא עמדה גם ישיבתו שלמד בה. ויבוא לפני ראש־הישיבה, והוא אחד מרבי הקבלה והמסורה, ויספר לו את אשר קרהו בבית־מלונו בירושלים ואיך נכשל על־ידי בת־השטן. נבהל הרב ואמר: אין חטא בלא דין. למחר נשב אני וחברי ונעין במשטך ונדנ, איזה ענש ראוי להטיל עליך. ענה התלמיד המדכא: רבי, על־מנת־כן באתי.

ביום־המחרת קבץ ריש־הישיבה עשרה תלמידי־חכמים מְצַיְנִים. פתחו את הספרים הקדומים ויחפשו אחרי סעיפי הקְנָשִׁים בדבר חטא אדם באשת־איש, וימצאו שם נאמר: כל מגלה ערות אשה גם בליוג והיא מארשה לאחר ונשבעה לו בְּאֶלֶת־הברית, אחת דתו להיות קְשָׁלָךְ לפני אריות ויאכלו את בשרו ואך עצמותיו הנשארות תבאנה אלי־קבר. — לא יצאה זכות לתלמיד להקל לו עָנְשׁוֹ, וידונו אותו כדבר החק הַמְּמֹר עוד מחקי משה. מעבר שער אותה העיר היה יער גדול, ושם קננו אריות ונמרים, ויצו ראש הדיינים לשני שליחי בית־דין לכפות את התלמיד בנקים ולשאת אותו

בערב אל היצר. ניענה הנאטר לזה בחפץ-לב ויקבל עליו דיך-שמים. ויהי בחצי הלילה וישאגו הכפירים לטרף ויריחו ריח אדם. התרומם ארי אחד מן-קצו ויקרב אל השוכב על הקרקע, הסכו על גבו, לקפו בלשונו והלך-לו. בלילה השני התגעשו כל חיות-היצר ונעו האילנות לקולן: ארי נורא התקרב אל השוכב על הארץ וינהם בקול ממוגג כל לב; אבל גם הוא רק נגע בו בלשונו ויהמוך לו עוף. בלילה השלישי הקיף האפל את כל היצר ואך עיני החיות מאירות. עיף ויגע היה שוכב אותו תלמיד על הקרקע והוא מחלה לפני קונו, כי יעשה בו דינו וימסרהו למלך בעלי-החיים. ויבוא ארי אחד זקן לימים ורעב לקשר ויעקר צלע אחת מצלעותיו וישב למערהו.

נוכר ראש-השיבה בתלמידו ושלה שליחים בבקר לחפש ביער, אולי ימצאו עצמות נותרות מגוף הנאשם ויביאו אותן אליו, למען יקשר מספד על המת. באו למקום, שהגיהוהו שמה, וראו אותו מטל חי ומחסר-צלע. נשאוהו והביאוהו לבית-המדרש; קרא הרב לרופא לרפאהו. והוא זחלים ושב לאיתנו במהרה ידע הרב, שישר ונאמן הוא ושנסלח לו חטאו, שעשה בכל-יודעים.

אומרים, שאותו תלמיד רבי מאיר היה, הוא רבי מאיר, שנעשה אחר זה לאחד מרבי התורה. וכשעזב שוב את בבל לשוב להרי ציון ולבתי מדרשה, יצאה בת-קול והכריזה לפיו: פנו מקום למאיר, צדיק גמור הוא, והוא מוכן ומזמן לחיי עולם הבא

יח

בת-השטי

בימים ראשונים היה איש אחד חסיד נלהב לעבודת-שמים ואותב את המקום ותורתו. פעם ישב ועסק במשנת חכמים; ובהגיעו אל הפתגם: אל תאמין בעצמך עד יום מותך, תמה ואמר: אם על שאר בני-אדם נאמר הכלל הזה, יוצא אנכי ממנו; מי יכול לי ואחטאז ומי ומי יכשילני מן הדרך הטוב והישר? אמר הקדוש-ברוך-הוא: תלמיד זה בא לחלוק על דברי סופרי, אנסהו ואראה, אם יעמיד בצדקתו?

ערב יום-הכפורים היה והכינו בני-ישראל עצמם ליום ודוי וכבוש העון. ספרי זכרונות כל בני-האדם מתגוללים ונפתחים לקרא בם מעשי כל איש ואיש ועלילותיו מטה, ומלאכים עומדים ומוכים ובניהשטן מלמדים פיהם לקטרוג. רעש בכל עולמות של מעלה ושל מטה! ושדה אחת, מאד נאה, מקשטת ומשבחת, לבשה שמלת אשה ותקם ותעמוד בנג, שם ישב-לו אותו חסיד. תרים הלז את עיניו אליה ויתלהב מזוהר יפיה. נגש אליה ויאמר: שמעי לי ואזקק לך. אמרה לו: הלא בך-הורה הנך ומחר יום-כפורים הוא לשבטי ישראל לנקות עצמם מעונות ופשעים, ואתה תוסיף עון

על עֶוֹן אָמַר הַתְּלִמִּיד: מִקְבֵּל אֲנִי עָלַי. אָמְרָה הַשְּׂדֵה אֵלָיו: אֲשֶׁת־אִישׁ אֲנִכִּי וְאֵיךְ תִּטְמָא בִּיד הַשֵּׁיב לָהּ הַתְּלִמִּיד וְאָמַר: מִקְבֵּל אֲנִי עָלַי גַּם חֲטָא זֶה. אָמְרָה לֹא הַשְּׂדֵה: עוֹד לֹא נִתְקַדְשֵׁתִי טָטְמַתִּי וְאֵיךְ מְנִיחַ אַתָּה גַּתְלִים עַל רֵאשִׁיךָ אָמַר הַתְּלִמִּיד: מַעִיד אֲנִכִּי עָלַי, כִּי אֵינְךָ בְּכֹל הָעוֹלָם כְּלֹא נַעֲרָה יִפֶּה מִמֶּךָ וְאֵינְךָ טָמְאָה בְּךָ. לֹא הִנִּיחַ הַחֲסִיד מֵהִרְבֵּה, עַד שֶׁנִּזְקַק לָהּ. אֲשֶׁת־תְּאֵוָה בַּעֲרָה בְּכֹל בָּשָׂרוֹ וְלֹא יִכּוֹל הִיא לִכְבוֹתָהּ. כִּיֹּן שֶׁהִתִּיחַד עִמָּה, שָׁמַע קוֹל שְׁחוֹק אֲדִיר בְּאִוִּיר; וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וְהִנֵּעֲרָה אֵינְנָה, וַיִּשְׁאַר יוֹשֵׁב שׁוֹמֵם וְנִבְוֶךְ בְּלִבּוֹ... בַּעֲרַב הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ מִימֵי דוֹר הַלֵּךְ הוּא וַיִּטְמָא אֶת עֲצָמוֹ וַיִּמְכּוֹר אֶת נַפְשׁוֹ לַשָּׂחַת. וַנִּפְלֵ הַתְּלִמִּיד בַּחֲלֵי אָנוּשׁ מִכַּאב־לֵב, מִכְּבֹד הַצֹּן, וַיִּחַל לִסְגֹף וּלְעֲנוֹת אֶת עֲצָמוֹ בְּצוּמוֹת וּבַתְּעִנִּיחוֹת. בְּכֹל יוֹם וַיּוֹם הִיא יוֹשֵׁב עַל הַקְּרָקַע וַתִּמְרַק אֶת נַפְשׁוֹ בְּבִכֵּי וְאָמְרָה: אוֹי לִי, מַה עָשִׂיתִי וְאֵיךְ הִשְׁתַּחֲוִיתִי מֵעַלְלִי! בְּאוֹ חֲבָרֵי לְדַבֵּר עַל לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֵל דְּבָרֵיהֶם. נִשְׂרָו רִיסֵי עֵינָיו מֵרֹב דַּמְעוֹת שֶׁשָּׁטַף וְלֹא הִיא לְנַפְשׁוֹ מְנוּחָה.

וַיִּבּוֹא אֵלָיו פֶּעַם מֵלֶאךָ בַּחֲלוּם־הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר לוֹ: אֱלֹהִים נִסָּה אוֹתְךָ הַפֶּעַם וְנִכְשַׁלְתָּ וְעַתָּה כִּבְרָ נִסְלַח לְעוֹנֶךָ, אֲבָל עֲלִיךָ לְקַבֵּל מַעֲתָה, שֶׁלֹּא לְשֵׂאל עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים וּפְתֻגְמֵיהֶם. קָם הַתְּלִמִּיד וְנִכְנַס לְבֵית־הַמְּדֻרָשׁ וְאָמַר: אֲשֶׁרִיכֶם, חֲכָמִים, שֶׁדְּבָרֵיכֶם אִמְתָּ וּפְתֻגְמֵיכֶם אִמְתָּ. לְעוֹלָם אֵל יֵאֱמָן אָדָם בַּעֲצָמוֹ וּבַסְּתֵרָה נַפְשׁוֹ, וְאִפְּלוֹ יוֹם אֶחָד לְפָנָי הַמִּיתָה עוֹד מִמְשַׁלְתּוֹ שֶׁל הַיִּצֵּר הַרַע גְּדוֹלָה הִיא וּמַחֲטִיאָה כָּל־חַי.

יט

אזהרה

בִּימֵי הַתְּבַסֵּס הַתְּלִמּוּד, כִּשְׁהָחֵלוּ לְכַתּוּב אֶת דְּבָרֵי הַחֻקִּים וְהַתְּקִנּוֹת וְגִזְרוֹת הַחֲכָמִים בְּסִמְרָה, הִיָּה תְּלִמִּיד אֶחָד, שֶׁהִיָּה מְנַהֵר פְּנֵי חֲבָרָיו בַּהֲלַכָּה, וְהִיָּה דוֹרֵשׁ עַל כָּל דְּבַר תְּלִי־תְלִים שֶׁל אֲמָרִים וְכוּנִים. הוּא הִיָּה גַּם אִישׁ הַמַּעֲשֵׂה, זֶהִיר בַּמַּצּוֹת וְחָשׁ בַּעֲבָרוֹת; הוּא לֹא הִתְקוּטֵט עִם אָדָם, לֹא נִשָּׂא עֵינָיו אֶל אִשָּׁה וְכַבֵּשׁ אֶת רַחֲשֵׁי־יִצְרוֹ תְּמִיד, בְּלִי כָּל פֶּגַע לְנַפְשׁוֹ. בְּרַבְּנַת הַיָּמִים הַתְּקִדֵּשׁ וְטֵהַר לִבּוֹ כָּל־כֶּךָ, עַד כִּי נִמְאַס בַּעֲיָנָיו הַחֲטָא, וְלֹא הִיָּה יִכּוֹל לְהִבִּין, אֵיךְ יִשָּׁל אָדָם בְּלֹא־תַעֲשֵׂה וְאֵיךְ יַעֲבוֹר בְּרִנְשׁ עַל דַּעַת קוֹנָו וַיִּרְא הַשֵּׁטֶן, כִּי מִתְּגָאָה הוּא בֶן־הָאָדָם, וַיֹּאמֶר: אֶרְאֵנוּ אֶת עַצְמֵי יָדַי וַיִּדַע, כִּי עוֹד מִמְשַׁלְתִּי רַבָּה בְּאַרְץ. מִיָּד שָׁלַח אֵלָיו נַעֲרָה יִפֶּה מִבְּנֹת חֲצֵרוֹ, נִתְבַּשְּׂמָה וְנִתְקַשְּׂטָה וּבָאָה וְעַמְדָה לְפָנָי אוֹתוֹ הַתְּלִמִּיד וְנָתַר אֶת כָּל הַכְּבָר בּוֹיּוֹ פְּנִיָּה. נִתְרַגַּשׁ בֶּן־הַתּוֹרָה וַיֹּאמֶר: אֵלֶיךָ וְאִפְתָּה אֶת הַנְּצִבַת וְתִשְׁמַע לִי וְאֲשַׁבֵּעַ בָּהּ אֶת מַאֲוִי. הַתְּקַרֵּב אֵלַיָּה, וְהִנֵּה נִהַר גְּדוֹל הַתְּחִיל לְהִשְׁתַּפֵּךְ פְּתָאֵם וַיִּפְסַק. בִּינוּ וּבִין הִרְיָבָה. הַהֲאֵשׁ בְּלִבּוֹ בּוֹעֲרַת עַד לְבַל־רִיקָךְ. לֹא הִיָּה מַעֲבֵר לְעַבוֹר בּוֹ אֶת הַמִּים; אֶחָד בַּחֲבֵל מִתּוֹךְ מַחוּף לַחוּף וַיֹּאמֶר לְהִשְׁתַּלְשֵׁל בּוֹ. כִּיֹּן שֶׁהִגִּיעַ לְאִמְצַע הַנְּהַר, טַר חֲשָׁקוֹ וְלֹא יִכּוֹל עוֹד לְעַבוֹר. – קְרָא לוֹ

השטן מהעבר השני: אלמלא תלמיד פלוני אתה, שמכריוים עליך בשמים: הָזְהָרוּ בזה ובתורתו – הייתי הורגך מיד וצבעתי בדמך את המים. כְּשֶׁנֶּצֶל, נכנס לבית־ספרו ואמר: לעולם אל יהי אדם בו לעוברר עברה. אין איש קם בסני השטן ובסני בני־משפחתו...

כ

אש זרה

בנהרדעא אשר בבבל חי איש מפרסם אחד, שהיה עוסק כל ימיו בפדיון־שבויים ועמד ופזר את כל נחלת־אבותיו הרבה למצוה זו. מאה פרסה היה הולך רגלי, כדי לפדות נער אחד או נערה אחת; ובאין לו כסף, היה פושט בגדו מעליו ונותנו בערבון למוכר. הוא גם האכיל והזין את הנפדים והיה סרוד עמהם תמיד. את היתומים והיתומות שבהם היה משיא ויהי אב ופטרון להם ולבניהם כל הימים. רב עמרם חסידא היה שמו של העסקן הזה; והוא גם רב ומורה לתלמידים בשעת פנאי, והיה משתדל לחנכם בתורה ולטהר רוחם.

ויהי כי התעלה ביראת־השם ובעשות טוב וחסד וגשתמר גם־כן מכל חטא ועון, נתקנא בו השטן ויאמר להכשילו. בימים ההם פדה החסיד ריבה אחת מאד יפה; ואחרי שרחצו אותה והלבישוה, שמו לה משכן בחדר שבעליה. ותשב הנערה אצל הארבה בתקרה ותסתכל אל החדר מטה, והנה זרח אור בחדר התחתון – כל־כך היו פניה מאירים... מיד חמד הרב את יפיה ונכנס בו חשק זר, לא ידעהו גם תמול גם שלשום, סלם כבוד היה עומד בחצר, שאפילו עשרה בני־אדם יחד לא יכלו לשאת אותו; קפץ המורה והרים אותו, העמידו בדלת העליה ויחל לעלות בשלביו כדי לבוא אל הנערה. לשוא עמד באמצע ויחזוק לגבור על יצרו – לבבו בוער מיפי הריבה והוא נרעש בכל גופו. לפתע החל לזעוק בקול גדול: נירא בי עמרם! נירא בבית עמרם! ויתקבצו אנשים רבים מבני־השכינה וכדי־מים בידיהם לכבות את הבערה. לא מצאו שם דלקה ותמחו ואמרו: למה יחתל בנו רבנוז ענה ואמר להם: עלו לעליה ותבינו, שהאש הבערת בי גדולה יותר מכל האשים שבעולם, וזוהי אש של גיהנום.

אומרים: כאשר ראה רב עמרם בעלותו בַּסֵּלֶם, שאין לו תקומה כנגד יפי הנערה, השביע את יצרו בשם יוצרו, שיצא ממנו. וישמע השטן ויבנע. ראו העומדים: כמו ענפי־עץ בוערים מתפוצצים ויוצאים ממנו לכל־עבר. אמר הרב לַיצָר: אף־על־פי שאתה קִיֶּךְ אש ואני אך בשר אני, גברתי עליך. באו בני־הרבנים ואמרו לו: מורה בישראל! בַּיֶּשֶׁתְּ אותנו ברבים. ענה ואמר להם: מוטב שתהיו נותְּיִשִּׁים על־יְדֵי בעולם הזה משאכלימכם בעולם הבא.

כא

אחרי מות

בארץ־הגליל גר חכם אחד גדול מחכמי יבנה, כשנתו היתה שלמה ובה' תמים דרכו. הוא היה בין חבריו צפירה־עזים אשר חזה דניאל. יומם ולילה היה יושב ועוסק בדברי הלכה, רך־לבב נחשב בעיניו זה המתקרא מפני עברות שבידו; ומוטב היה בעיניו, שברגש ימות זכאי בטרם עשותו הרעה משיעשה מדחה וימות חַיב. פעם ישב ודרש: אורך ה' על כי נוראות נפלאות, נפלאים מעשיך והראה על ההבדל הגדול, שבין מדת בשר־יודם ובין מדתו של יוצרה־אדם: אדם נותן זרעונים בערוגה, כל אחד עולה במינו, ואלו הקדושי־ברוך־הוא צר העֶבֶר במעי אשה – והכל, זרע האב וזרע האם, עולה למין אחד. וזרח אור על פניו. הוא גם היה מפאר את השלום: יוצא גוי למלחמה על אויבו ויריב ריבו, לא יפתח לו אלא בשלום.

הרב הזה היה מן הצדיקים הללו, שאף אחרי מותם לבשו את גופיהם כבני־חיים. וגם כשנפטר וחצבו לו קבר, היה בא בכל־יום ערב־שבת לביתו לברך את רעיתו והיה יושב על שלחנו והוגה בדברי־תורה. יום אחד עברו שני תלמידים לפני אהל אלמנת החכם וישמעו קול אדם משיח עמה. אמר אחד לחברו: הרב הגדול מת ושבק לנו חיים – ואשתו, אשר הגיח, מתיחדת עם אדם זר ופוגעת בכבוד המורה! הלכו וספרו את הדבר לבית־דין; ובקשו השופטים לדון את החוטאת למלקות. צעקה הרבנית ואמרה: בעלי היה זה שקפח עמי, והוא יבקרני בכל ערבי־שבתות מתוך חבתו אלי. לא האמינו לה אנשי־התורה ויקראו: שקר בפיך ולא כנים דבריך בערב־שבת הבא בא הרב לדרש בשלום רעיתו כמנהגו וימצא אותה יושבת ובוכה. שאל אותה: למה תבכי, בת? הגידה לו את אשר קרה אותה בבית־דין, ותסתר פניה. ויהי ביום המחרת, כשנאסף הצבור בבית־הכנסת להתפלל והדַיָּגים עומדים בשורה הראשונה, הופיע הרב המת לנגד עיניהם ויוכיחם באמרי־סיו על מעשיהם ויענש את גדוליהם. אבל מהיום ההוא והלאה לא בא עוד לביתו ויחדל להיות חוזר במושב האדם.

כב

אבוה דשמואל

בימי התלמוד היה איש עשיר אחד עוסק בעסקים במדינות רחוקות, והוא איש נאמן לשמים ולבריות, שומר את דברי התורה ומצוותיה; וכשהלך לארץ נכריה, התפלל לה' בחשאי, שלא יעשֶׂל בדבר עברה ולא יתגאל בפתג נכרים ולא יעבור על יהדותו. הוא היה איש נאה, בעל הדרת־

פנים, ולו אשה חסידה עקרה ולא ילדה לו. פעם בא לארץ קני לעשות שם סחורה, והיתה שם אשה אחת מבינה בשיחות עופות מגיד-עתידות. ויכבדו אוהה כל בני-עמה ואנשי-משפחתה. היא גם יפה היתה, ואף בת-המלכה לא שגבה ליפי ממנה. ותשמע האשה את עופות-השמים מכריזים לאמר: פלוני בן-פלוני העברי יוליד בלילה הזה בן, שיהיה קמלג בחכמה ובדעת משפטי כוכבי-מעלה, ולא יהיה בכל העולם איש חכם ונבון כמוהו. ותתאוה ללדת מן הזר ההוא את הבן המצין הזה. שגרה לו אלף דינרי זהב, למען יתקרב אליה והקים לה את הזרע הזה. כיון שנודע לו דבר הכרוז, התפלל לאביו שבשמים, הלך בקפיצת-הדרך בתוך שעה לביתו, וידע את אשתו הכשרה ונתעברה. ויהי בבקר וישב לאותה המדינה גם-כן בקפיצה. והשירה ידעה את אשר עשה לה ותמאן בו.

בתוך-כך נודע בעירו של העשיר הסוחר, כי נתעברה אשתו בעת הלך בעלה בדרך, ויאמרו: הרה היא לזוננים! הביאוה לבית-דין ודנו אותה למלקות בידי שליח הדין. ובכל פעם שהרים המלכה את הרצועה להכות בנחשדה חנם, כפף העבר את ראשו בבטנה וקבל עליו את המכה ויגן על אמו. עוד שמש הקהל מכה, והנה שב הבעל מדרכו, מהר ובא לפני הדינים ויקרא בקול גדול: צדקה ממני! ויספר להם את אשר קרהו. השתוממו וקראו: ברוך ה', אשר ישמור את חסידיו! מהרו להתיר את האשה ולבקש סליחה ממנה על אשר עלבו אותה ברבים. ואף היא הלכה הביתה ותלד בן חכם, ונתקיים בו את אשר נבאו עליו עופות-השמים.

נושא המאורע הוא שמואל התוכן, חברו של רב.

כג

חבת הארץ

חנן בן-אלחנן היה משרידי בני-ירושלים, שנשאו עליהם את העל הקשה של הרומיים, שלמו מסים וארנוניות יותר מכדי כחם וידורו בהרבות הארץ, שנשאר עוד לפלטה. אין תקומה עוד לבני הגוי העברי מסני מצריו, כל חלקה טובה, כל עיר בנויה מישיבת משבטי הגוים, ודרכו בני-יפת ברגל רמה על בני-שם. אף קשה היה להתפלל בצבור; אין טורסים על שמע ברבים ואין מלמדים בתורה ברבים. איש איש נושא גרו של אברהם בחבונו ולילה לילה בתיקול של הקדוש-ברוך-הוא מנהמת כיונה, מתגעגע הוא אביר-הטבע אל בית-מקדשו ואל היכלו מאז.

פעם באה מארץ הגולה נערה אחת לבקר את קרובי אמה, והנערה יפה עד להפליא ותשא חן וחסד בעיני כל רואיה. וירא אותה חנן ויאהב אותה בכל נפשו ויאמר: אם אראה את חלקי בחיים עמה ותהי לי לאשה, וזכיתי לזכות גדולה וברכתי את יוצרי. ובלב הנערה גסה-היא החלו לקנן רגשי קרבה אל הנער; ותאמר לבוא עמו בברית, אם אך יאות לעזוב את

הארץ וללכת עמה לחוף-לארץ, למקום מושב הוריה, האוהבים אותה כבבת עיניהם ולא יסכימו לעולם, שתצא מאתם. ויאמר חנן ללכת עמה בבלה ולשאת אותה שם כדת בני-העברים. עודנו מְסַדֵּר עסקיו ומכין צדה לדרך, בזמן עם חכם אחד. פתח החכם במקרא דוד: כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה', לאמר: לָךְ עבוד אלהים אחרים. וכי מי אמר למשיחו ועבדו: לָךְ עבוד עזבי הגויס? אלא לאמר לָךְ, שכל הדר בחוצה לארץ, כאלו עובד לפסילים ונדחה הוא ממחיצת המקום. — כיון ששמע הנער את המשא הזה, לא אבה עוד לעזוב את ארץ אבותיו; והנערה שבה עגומה בבלה. אף הוא גלגל בעצמו עד יום-מותו ונשא את האהבה בחיקו וישאר צרירי כל ימיו...!

כד

נושא עֵוֶן

בימי התלמוד היה איש אחד ישר הולך ותמים בדרכו, והוריו הנחילוהו בחלה רבה ועָשָׂר גדול. והוא עוד לא נשא אשה. קפצו עליו גדולי הארץ ויאמר כל-אחד להשיא לו בחו. אבל הוא לא אבה לשמוע להם, ויקם וישא את בת אחותו העניה ויקים את המקרא: כי עולם חסד יִבְנֶה! והנערה טובת-מראה, רכה ועֲנָגָה, ויִחַבְבָה בכל לבבו. מפתו אכלה ומכוסו שתתה; לא הניח לעבד ולשפחה לשרתה, כי-אם הוא עומד ומשמש לפניה, בלכתו לבית-המדרש או לבית-התפלה, נשא את חצתו בחבו והיה אורג את שמה בתורתו ובתפלתו; ובעשותו עסקים, היה מביא לה תמיד מתנה רבה ומעניק לה מחסדו. והאשה הצעירה, בשבתה בחדריה פנימה ושום דבר בעולם לא יחסר לה, שכחה את בעל ברית-נעוריה, ותקם ותתן משכבה עם איש אחד רע-מעללים, שארב ליפיה. עברו ימים מועטים ויגד לאיש לאמר: זנתה רעיתך עליך ותתן אהבתה לזר. והוא לא קנא אותה, לא קם בחמתו להכותה נפש או גם לחלל את שמה, כי-אם עמד ושלה לה בסתר גט מְקֵדֵם בזמן ויצו לאמר אליה: מוטב, שידונו אותך בבית-דין כפנויה ואל ידונו אותך כאשת-איש. זלגו עיני החוטאת דמעות ותאמר: בעל נאמן-רוח כזה היה וקטה עלִי חסד, לאני עזבתיו ובגדתי בו!

III

רבי התורה

א

הרב והתלמיד

רב פהנא היה תלמיד נאה וחשוב בארץ-הגולה, מבית עלי הכהן היה מוצאו, שעליו נאמר: אם יתכטר עונו בזבה, — והיה מאריך בתפלה ומבקש

מקונו העברת רצ' תגורה הארפה, למען יזכה לעסוק בתורה כחצו ורספיק לחזור אל כל מצפונייה. ויעתר לו ה'. פעם חשקה נפשו ללכת לארץ האבות ולשבת לרגלי המורה הגדול רבי יוחנן איש טבריה; וישנס את מתניו ויבוא אל הישיבה הרבה על אדמת הקדש, ועוד יותר מאשר פלל מצא קרב הזה ויתמכר לתורתו בכל נפשו. אולם בעיני בני בלעל אחדים לא מצא התלמיד הבבלי חן. ובכל פעם אשר יצא לחוץ התלוצצו בו. יום אחד פגע בו ברסחין אחד, נגש אליו ויאמר לו: חוזה שבבבל, אָמר לי, אינו בתקול שמעת מכרות היום ברקיע השמיים ענהו כהנא ואמר: שמעתי, כי גזר דינך כבר נחתם! הוא עוד לא כלה דבריו, והמתלוצץ נפל מלא קומתו לארץ מת. שוב בא לקראתו פוזזו אחר וקרא באזוני: הגדינא לי, איש בבלי, במה נשאו ונתנו בשמים היום? כעס התלמיד עליו ואמר לו: גם עליך נחתם גזר דיין במרום למיתה! ומיד נפל גם זה מת. כאשר נחה דעתו, אמר לעצמו: הן עליתי לארץ ישראל לזכות ולהוסיף שלמות, והנה חטאתי והמתי שני בני אדם בכעסי! נתן דעתו לשוב לעירו, אבל מתקרא היה, שמה לא יתן לו רבו רשות לזה. נגש לפני רבי יוחנן מורו ופתח בחידה: אדם שאמו, אשר ילדה אותו, מבותר, אבל אשת אביו מכבדתו, למי יהיה צוטה בלבד השיב רבי יוחנן ואמר לו: זו שמוקרת – קודמת. חשב התלמיד תשובה זו למעין נתינת רשות; שם כליו עליו וישם לבבל פעמיו.

אחרים מספרים: אותו תלמיד האכיד בבבל איש רשע אחד וירא היה, פן ימסרוהו למלכות, ויצא לארץ ישראל למצא לו מפלט בישיבתו של רבי יוחנן. אולם בטרם צאתו הבטיח למורו שבבבל, שלא יסבב את מורו החדש בקשיות שבע שנים רצופות. ויהי בבואו לטבריה ויגד לרבי יוחנן: ארי עלה מבבל. כי נודע היה רב כהנא לאיש חריף בלמודו וחדהשכל. פעם ישבו בבית המדרש ועסקו בהלכה לא ברורה, עבר כהנא על נדרו ויחל להציק למורה, שישב בראש התלמידים על שבעה כסאות, בשאלות רבות; ולא ידע זה להשיב. ובכל שאלה, שלא באה עליה תשובה, שמטו כר אחד ממושב הרב, עד שישב על גבי קרקע. ריסי עיניו של רבי יוחנן ארזים היו, הרימם והביט בשואל וראה, שפיו פתוח, ויחשב ששוחק בו. נפל עליו רוחו מעלבון; והנה – גוע רבי כהנא תכף וימת. בריבוי הובל לקברות ויניחו את ארונו במערה. כששבו התלמידים, שטפלו בקבורת חברים, אל רבם, אמר להם: ראיתם, איך גבלי זה שחק ביז אמרו לו: לא כן, רבנו, מפני חבורה שבשטתיו פיו היה פתוח. ראה רבי יוחנן, שהעניש את התלמיד ההוא על לא דבר, קם וילך לאותה מערה וימצא נחש אחד סובב את הארון ואינו מניחו לבוא. אמר הרב אל הנחש: הָנַח לָרַב, שיכנס אל תלמידו! ולא שמע בקולו. חזר רבי יוחנן ואמר לנחש: הנח לחבר, שיבקר את חברו ולא השגיח בו. כסף קומתו ואמר: נחש, נחש, הנח לתלמיד לבוא אל רבו! מיד הסיר השרף את זנבו מפיו וזחל לחור אחד. נשען הרב בראשו אל הארון ואמר: קום, כהנא, על רגליך; אך חנם כעסתי עליך. גָּקַש רחמים לפני המקום ויחזור את הנשמה למעונה; ויחי כהנא ויעמוד על רגליו וישב

עם ממתיהו ומחיהו יחד העירה. בקש רבי יוחנן ממנו, שישאר עוד בבית-ישיבתו, ולא אבה הלז ויאמר: מי יודע, אם לא תשוב לכעוס עלי שוב פעם אחרת, ולא בכל שעתא ושעתא מתרחש ניסא.

מאותו רב וחברו

הרב הגדול רבי יוחנן, שהיה איש יפה ביותר ואורפניו האיר למהרוק, רחץ פעם בשרו במי-הירדן. ראהו עלם שודד אחד מהעבר השני ויחשב, כי אשה רוחצת בנהר; פשט בגדיו, קפץ במים השוטפים וישחה ויעבור במהירות את כל הנחל הרחב ויגיע עד מקום הרחץ. התפלא הרב על אמץ-כחו של השוחה, ויאמר לו: מאשר היה חלק בית-המדרש, שאתה היית מגבורי-התורה שלו. נענה השודד הצעיר ואמר לרב: יפיך היה ראוי יותר לנשים; חבל, שאין אתה מבנות-חוהו אמר המורה: יש לי אחות אחת, יפיה גדול עשרת מונים ממני ואין על עפר משלה; אם תיטיב מעשיך, השלך תשליך מנהגיך עד-היום אחרי גוך ותבוא לחסות בצל כנפי השכינה, אתן אותה לך לאשה וארשתה באמונה. ענה השוחה: עשה עמי כדבריך ואלך ואעבוד גם את אלהיך. מיד קבל עליו הנער על-שמים; בקש לחזור אל החוף השני לקחת את בגדיו וכליו, ולא יכול עוד. סר כחו הגשמי מעליו והיה לאיש אחר.

ימים עברו. הנער השודד בא במחנה העברים, החל ללמוד את התורה וילך הלך וגדל בה. יומם וליילה לא חש מאהלו של גואלו רבי יוחנן; והיה מסדר כל מהניתא ארבעים פעמים בזה אחר זה, כנגד ארבעים יום, שבהם נתנה התורה לעם העברים. הוא גם השתלם במעשים ובמדות; ובשמעו פעם תוכחות רב, על אשר ימלאו בני-אדם פיהם שחוק בעולם הזה, חדל לשחוק מאז ולא עבר על הדבר הזה אף רגע.

ויהי כי יצא שמו בדעת דברי-הדת ומשפטי-הדת, נשא את אחות הרב היפה ויאבה אותה בטוהר וגם באמץ. והיא גם ילדה לו.

גם לביתו החלו לבוא תלמידים לשמוע לקח מפיו ולהקשיב אל חדודיו ופלפוליו דאוריתא. הלא עוקר הרייהלכה היה וטוחנם זה בזה; אין תיובתא, שלא ידע לפרק אותה, ואין דבר, שלא באר אותו מכל צד. אלפי פנים לתורה, ובידו מפתח אחד רב: שכלו החד. מי יתפלפל עמו ויקום?

אך לעתים, לעתים רחוקות מאד, כאשר נלאה רוחו מעיוני ההלכות הרבות ויבט למעשה-ארג של הפרשות הסתומות, שמפרשות הן ועם-כל-זה. הן נשארות סתומות, וירא ויבן, שהוא טוחן לרב אך את הקמחים ולא את הדגן. עלו בו זכרונות-נער, זכרונות הימים, שבהם היה לבו אמיץ בגבורים. והוא המצביא לחבר מרעיו, שחיהם היו חיי חפש גמור והעולם היה פתוח בלי גדר וריץ. האלהים היה אז רחוק, לא תשורנו עין אדם, ועתה—משכנו בכל ארבע

אמות של הלכה ושל תפלה. אז היה דואה כנשר, ועתה הוא שומר עליך מימין ומשמאל ומשגיח עליך גם משגיח.

פעם התנכחו חכמי ביתהמדרש בענין סוף וסכין, מאימתי נחשבים כגמורים והגם כבר נלים מכשרים לקבל טמאה. והתגלע הריב בין יושבי ביתהמדרש; הללו נוטים לכאן והללו נוטים לכאן: רבי יוחנן ואישאחותו – רישל'קיש בנו אותו – בין החולקים. ותגבר יד רישל'קיש על רבי יוחנן בנדוניהו וטעמיו; ויראו החברים ניוכחו, שפראשון הצדקה ושהוא אך הוא יבין לאמת, ויעמדו לימינו. נפלה דעתו של רבי יוחנן עליו וקרא לאיש בריתו: וכי יש להתפלא על-זה, שתדע בדבר סוף וכלימשחית יותר ממני, והן כל לסטים יודע בכלי-אומנותו נתרגש רישל'קיש ואמר לו: מעשה נעורי תזכירני! מה הוספתי בהחליפי את דרכי? אז ראש לבניגילי הייתי, וכלם מקשיבים היו לאמריפי, וגם עתה איני אלא ראש לאנשים כערפי. באותו רגע כפר הרב התושב הזה בערכים המחלטים של הרע והטוב. אין רע בעצם ואין טוב בעצם! אם התם רבי והכא רבי, אמר לנפשו, מה אהני? ולמה ראשונה לגרעון תחשב, ושניה – להוספה? – נבהל רבי יוחנן בשמעו קריאה זו ואמר: הוי ממרה באדוניו! האם לא הטיבותי עמך, שהכנסתיך בצל המקום ואעש אותך בריה חדשה. חלשה דעתו של רבי יוחנן. ומיד החל רישל'קיש לקרא: ראשיו! ראשיו! חלה מחלה אנושה, וישאווה התלמידים לביתו. ותבוא אחותו בוכיה לביתהמדרש, נשתטחה לפני אחיה הכועס ואמרה לו: רחם על ילדי ואל תעשה אותם יתומים. השיבה בלשון הנביא: עזבה יתומיך אני אחיה. שוב התחננה אליו ואמרה: עשה בשבילי ולא אשאר גלמודה ואלמנה. השיב יוחנן ואמר לה: ואלמנותיך עליך תבטחנה.

בערב היום ההוא שבק רישל'קיש את חייו ונחה נפשו. באו חבריו לספרו ולספול במטתו. איש איש נשא את צערו בקבו. בן-תורה גדול נלקח מצין כתלי ביתהמדרש! ואף רבי יוחנן נחם, כשך חמתו, על מעשהו וידע, כי לא הניח ההולך כמותו. בכל פעם אשר שאל תלמיד את רבי יוחנן איזו שאלה, נזכר בבעל-אחותו והיה קורא: איכה, ברל'קישאז אין הרחב עוד סביבו, גם התורה לא תאיר. ראו בניהמדרש את עצבונו הגדול, בחרו בתלמיד אחד מבהק וקריף ויאמרו, אולי ישכיח הוא את המת מלב הרב ויראה, כי יש חליפתו. שם אותו תלמיד אלעזר היה ושם אביו פדת והוא כהן; הוא היה עוסק בתלמוד בשוק התחתון וסדינו מוטל בשוק העליון וקים בתורה: באהבתה תשגה תמיד. וגם מבעלי-מדות היה; ואמרו עליו, שמעולם לא לקח שום מתנה מביינשיאה ולא אבה לסעוד אצל אחרים. בא וישב לפני הרב המתאבל בעת הסביר הלכות ועל כל-דבר ודבר ששנה הלז אמר: יפה הורית ויפה למדת; חכם פלוני מסייע הוא לדבריך וממשנה פלונית יוצא, כי קלעת במשפטך אל השערה. קם הרב ויקרא: הנך אומר למלא מקום רישל'קיש חברי! בעת שהוא הי בתוכנו והיה יושב לפני, היה שואל אותי על כל דברי-הלכה, שיצא מפי, עשרים וארבע שאלות, ואני מצדי השיבותי על כל שאלה

ושאלה עשרים וארבע תשובות. כה נתברר הדבר מהרבה צדדים, ולא נשארה במשנה גם נקדה אחת סתומה ובלתי־מפרשה. אולם אתה אינך אלא מְסִיע אותי. וכי בלְעֵדֶיךָ לא אדע, שנכונים דברי ושאָת האמת יהגה חכיו קרע את בגדיו והתחיל לֵהִכּוֹת ראשו במחל ויצעק בנפש מרה: אֵיכָה, בִּרְ-לִקִישָׁא אֵיכָה, בִּרְ-לִקִישָׁא אֵיכָה, מארְ-עֵינֵי ומחמד לבביו אֵיכָה, אֵלֹוֹסֵי בתורה ואלוֹסֵי במעשימו לשוא הקיפוהו תלמידיו ואמרו להרגיע אותו, – אין נחם לנפשו רב צועק ומִלֵּל, משליך עצמו לארץ ומכה ראשו לקרקע עד שפך־דם. אֵיכָה אֵיכָה הוא מִלֵּל ונאנה. ותלמידיו עומדים סביבו באי־אונים. מי ירהיב בנפשו להוציא אף דבר מפיו ואיזו מלה של נחם בפיהסו אֵיכָה, בִּרְ-לִקִישָׁא אֵיכָה בימי נעורֶיךָ פוחז היית ולא ידעת מעצור ושתיית מלא־לְגֶמֶךְ ממקור־חיים. פתוח היה ואין סוגר, עזבת אותו וקבלת עליך על ספר־הברית, והנה נקרע הגִּיל והאותיות פורחות. מתפרק אף הגוף, והרוח נאנק דם!

מאותו המאורע ואילך כהה שכלו של הרב הזה ורוח־עוֹעִים בעתתהו. ראו האכמים, שאין לו תרופה, בקשו רחמים מלפני אלהים ויקח את נשמתו הזעומה השמימה.

ג

אחרי מות

הרב רבי אליעזר ברבי שמעון בן־יוחאי היה איש גדול ורבי־פעלים והיה גם מכיר בטיב בני־אדם ומבדיל בין טובים לבין רעים. פעם נודמן עם ממנה אחד מטעם המלך, שפקדתו היתה לדרש אחרי העושים את מעשיהם בחשך בלילה ואורבים לנכסי אחרים וביום יכסו על פעלם. ושיחו על־אודות תכונת הגנבים ויִעֲצוּ יחד על התחבולות לחדור אל מצטוניהם. כאשר נפרדו איש מעל רעהו, אמר הפקיד לעצמו: זה החכם העברי ידע במלאכתי יותר ממני, ואין מי מכַּגֵּל לְמִשְׁרָה זו כמוהו. השכים ובא לפני המלך ויספר לו על־דבר אלעזר המורה, אשר נפגש עמו, ויאמר: איי בעל שכל זה כמוהו לא ראיתי מעודי. אמר המלך: מעתה ילך גם הוא בחוצות ויבדוק אחרי המשוחיתים. באו עבדי המלך, הוציאוהו מבית־מדרשו, לבשו אותו כלי־מדים ויגידו לו את מצות המלך עליו. כה נעשה בן־התורה לתופש גנבים ברחובות העיר. וירגנו עליו חבריו. פעם נודמן רבי אלעזר עם רבי יהושע בן־קרחא, שהיה נודע לאיש־אמת, אשר לא ישא פנים לכל. קרא לו זה: אַמֶּן בְּיָיִן! עדימתי תמסור בני־אדם ביד מְכַלְהֵמוּ ענה אלעזר ואמר: קוצים אני מכלה מן הכרם! השיב יהושע ואמר: יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו! לא תחת אלהים אתה לבער חוטאים מן הארץ. נכלם רבי אלעזר ולא ידע מה לענות.

אומרים: אף־על־פי־כן לא חדל לעשות את מעשהו, כי דבר המלך

חזק עליו. ותתאבל עליו נפשו. ויהי היום וימגע בו כובס אחד מבני עמיר הארץ. ויתחצף הלז כנגד הרב ויקרא: חמץ בן-יין! כעס אלעזר עליו ואמר: מדחצף כל-כך, בודאי איש רע-מעללים הוא. נפנה לְשוטרים ויאמר להם: תַּפְסוּ אֶת הַכּוֹבֵס הַזֶּה. מִי־הַשְּׁלִיכוּ אוֹתוֹ בְּמַסֵּר וּדְנוּ אוֹתוֹ בְּיוֹם-מָוֶת לְתֵלִיהָ. בְּתוֹךְ-כֶּךָ נָח הַרֵב מִכַּעֲסוֹ וַיֵּךְ לָבּוֹ אוֹתוֹ. אָמַר לַפְדּוֹת אֵת הַנְּאֻשִׁים בַּמִּמּוֹן רַב וְלֹא שָׁמְעוּ לוֹ. עָמַד תַּחַת הָעֵץ, שֶׁהַעֲמִידוֹ לְתֵלּוֹת עַל-יוֹ אֵת הַכּוֹבֵס הַלֵּז, וְהָיָה בּוֹכָה וְעֵינָיו זּוֹלְגוֹת דַּמְעוֹת. בָּאוּ שְׁנֵי תַלְמִידִים וְאָמְרוּ לוֹ: עַל-מָה בּוֹכָה רַבֵּנוּ עֲדִים אֲנִי, שְׂרַאֲיִנוֹ אוֹתוֹ רוֹדֵף אַחֲרָי נַעֲרָה מֵאַרְשָׁה לַעֲנֻתָהּ, צַעֲקָה הִנְעֵרָה וְהַדְּבַר הָיָה בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים, יוֹם קָדוֹשׁ וּמְקֻדָּשׁ. כִּרְגַע אָמַר הַרֵב: אִם גַּם בְּכּוֹבֵס הַזֶּה, שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו חֹשֶׁד יָדוּעַ, לֹא נִכְשַׁלְתִּי בְּמִסְרֵי אוֹתוֹ, — בְּאַנְשִׁים חֲטָאִים וּפּוֹשְׁעִים, שְׁעוֹנִים נָכַר וַיִּדְעֵתִי הֵיטֵב כִּי הִרְעוּ לַעֲשׂוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁלֹּא נִכְשַׁלְתִּי וְלֹא אָעֲנֵשׁ עַל מַעֲשֵׂיו אֲבָל הִנָּחֵם לֹא חֹדֵף לְהִיּוֹת אוֹכֵל בְּלָבוֹ כְּעֵשׂ. וַיִּקְבַּל עָלָיו לְסַבּוֹל יִסּוּרִים בְּעוֹלָם-הַזֶּה, לְמַעַן יְגַלֵּל מֵעַלְיוֹ אֵת הָעֲנוּיִים בְּעוֹלָם-הַבָּא.

ויחלה הרב אחרי המאורע הזה מחלה אנושה מאד. נתמלא כל גופו פצעים וחבורות. בכל לילה ולילה היו פורשים על מטתו ששים לבדים, כדי שיוכל לשנב; ובבקר היה הדם, שנוזל מן המכות, ממלא ששים ערבות עומדות סביבו. לא היה איש מפה ומצנה כזה בכל העולם. ובכל-יאת לא עזבהו ה' ולא שכח אותו שכות. ועוד נעשו נסים בשמו.

פעם עברה ספינה בים ועמד עליה נחשול לטבעה, קראו האנשים: עננו, אלהים, בזכותו של רבי אלעזר! ומיד נח הים מועפו. פעם הוקל לו ממכאוביו ויצו לשאת אותו לבית-המדרש בעת עיון רב בהלכה אחת בענין טמאת נשים, שבאו לפניו, והיו החכמים מטמאים והוא מטהר את קלן. רבנו החכמים אחריו ואמרו: וכי אפשר, שבכל הנשים שהביאו את כתמיהן לפנינו לא היתה גם אחת מהן טמאה לבעלה? קרא הרב ואמר: אם הלכה כמותי, תתעברנה כל הנשים הללו בלילה הזה ותלדנה זכרים, ואם סהרתי לשוא, תלדנה נקבות. והי למועד ותלדנה כל הנשים הזן בנים זכרים, ויקראו כלם בשם אלעזר על שם המטהר.

לפני מותו נכנסה אצלו רעיתו ובת-זוגו, למען יצוה את ביתו אחריו. פתח פיו ואמר אליה: הלא תדעי, כי אין דעת הבריות נוחה ממני; והיה כי תעזוב נפשי את מעונה, אל-נא תוציאי קולי, כי פתתי, ואל יודע זה בין החיים, כי הן לא יתעסקו בגופי כהוגן ולא יחלקו לי כבוד. מוטב שתשאיני או לעליה ותשכיביני שמה ואנוח בעוני.

אומרים, שלא פחות משמונה ועשרים שנה היה מנח אלעזר המת בעליה ואיש לא ידע, כי שבק חייו. לעתים עוד באו אנשים מבני הרחוב לדין לפניו ועמדו לפני פתח העליה. זה היה מסדר את טענותיו, וזה היה מסדר את טענותיו, וקול היה יוצא מבית משכב הצדיק וקורא: איש פלוני, צדיק אתה בריבך ואתה, אלימוני, אשמת לחברך, ותיב אתה בכך ובכך והיתה אשה אחת בשכונה ולקחה אונה שמך מדבר מות הרב זה יכים רבים

ושעדין לא נקבר. פעם נפלז דברים בינה ובין אשת הרב ותקלל אותה ותאמר: כגורל בעלך יהיה גורלך, וגם את לא ינתן גופך לקבורה! בלילה ההוא נראה רבי שמעון בן-יוחאי לחכמי בית-המדרש בחלום-הלילה ויזכר אותם לאמר: פרידה אחת יש לי ביניכם, ואין אתם רוצים להביאה אצלי בדקו ומצאו, כי מת בנו, ובאו כלם לטפל בו ולשאת אותו למערת אביו. ולא הניחו אותם שכני המת לעשות את הדבר, כי אמרו: כל הימים אשר היה הרב שוכב בעליתו, היה מְגַן עֲלֵינוּ וְלֹא קָרָה לָנוּ כֵּל דָּבָר רַע. חכו החכמים עד ערב יום-הכפורים. טרודים היו אז כל בני-הרחוב במעשיהם, וימהרו התלמידים וישאו את גוף החכם לכפר-ביר, ששם היתה מערת אביו. נגשו אל הקבר והנה נחש סובב אותו ואוחז זנבו בסיו. התקרבו אליו ואמרו: נחש, נחש, פתח פיך והגח לָגֵן שִׁינָס בְּרִשׁוֹת אֲבִיו! ומיד עשה הנחש כן.

עוד רב מזה מספרים על יהודה הנשיא מְסַדֵּר-הַמְשָׁנָה וגדול-הַחֲכָמִים. אליעזר רבבי שמעון היה אך מהנמנם בעליתו והיה פוסק לעתים בדברי תורה. אולם רבי יהודה היה לובש אחרי מותו בכל יום ערב-שבת את כסותו ממש והיה בא לביתו, יושב בראש השלחן ומקדש ומברך. כה היה מנהגו ימים רבים. פעם, בשבת הרב המת במסכת בני-משפחה בליל שבתה לעמו, באה שכנה אחת ותדפוק על הדלת. יצאה אליה שפחה ואמרה לה: הסי, הסי! אדוננו סועד עתה בבית. כיון שנודע זה לנשיא, אמר לעצמו: אחדל מעתה לבוא בין החיים, שלא יאמרו, כי גדול אני מחברי ורב לחי מהם.

אומרים, שביום הובל ארונו של רבי לקברות, ספדו אותו כל שארית יהודה וכל רבֵי החכמים ותלמידי בית-המדרש והיה רעש בין העליונים ובין התחתונים. וכשחזר משדה-המתים, יצאה בת-קול וקראה: כל מי שטפל בלויית אותו הצדיק, מְבַטֵּחַ לוֹ, שהוא בן עולם הבא! וישב איש איש לביתו ורגש של בטחון בלבו. בשכנותו של רבי דר כובס אחד ימים רבים, והוא היה אחד ממכבדי הנשיא והעריצו כבן-אלים. מזלו גרם, כי בימי התבקש הרב לישיבה של מעלה, הרחיק הוא ללכת מביתו ולא זכה לתת לנפטר את הכבוד האחרון. כששב לביתו ושמע את דבר הטוב הצפון לאלה, אשר פתרו את מטת הצדיק, הצטער צער גדול על אשר נעדר מהעיר ביום הזה. מה עשהו עלה על גג אחד גבוה והשליך את עצמו לארץ ונתפרקו עצמותיו ונפח רוחו. יצאה בת-קול והכריזה: אף אותו כובס ינחל חלקו לעולם הבא!

ד

מגלה סוד

אליהו החוזה היה רגיל לבוא כפעם-בפעם אל בית-ישיבתו של רבי יהודה הנשיא והיה שח עם מסדר-המשנה בעניני דשמיא וארעא. ויהי ביום

חדש ומועד ומתי-סודו של הנשיא נאספו כדרכם ביום הזה אל בית-רבים והנה נפקד מקום אליהו, וישתאו. אחרי כמה שעות נכנס החוזה ויאמר: שלום עליכם, חברים! שאלהו הנשיא לאמר: מדוע-זה אחר האדון לבוא היום? השיב אליהו ואמר: טרוד הייתי במלאכתי הוטל עלי להקים את אברהם העברי ממשכבו, להגיש לו מים לרחוץ ידיו ולהמתין עד שיתפלל תפלת החדש ולהשכיבהו שוב במקומו. אחרי-זה עשיתי כך ליצחק בנו, וגם את יעקב עזרתי משנתו, הבאתי לו מים וירחץ ויתפלל; ובכלותו את הברכות ואת ההודאות, השכבתי גם אותו בחבל אדמתו. ויהי כשמוע הנשיא את אמרות החוזה, סנה אליו ויאמר: הגד לעבדך, אם מתפללים המה האבות בכל יום ראשון לחדש על-ימי הסדר הזה, למה לא יקומו כלם בבתי אחת להתפלל יחד? ענהו אליהו ואמר: לא מחכמה שאלת כזאת. לו היה כדברך ואברהם, יצחק ויעקב עמדו שלשתם בהתקדש היום ושחו שיחם לפני המקום, כי אז התעצמו כלם בתפלה, דחקו את הקץ וגרמו להופעת הגואל לפני הזמן שנועד לימי הישועה וחזר העולם לתאו ובהו.

אומרים: פעם בא התשבי לביתו של הנשיא ולא היה איש בחדר. אמר הנשיא לחוזה: הגד לעבדך, האם חיים בדור הזה גדולים ואנשי-מעשה, שיש בנשמותיהם שארית מנשמות האבות? אמר אליהו: יש ויש כאלה בעולם. אמר יהודה: ואיה שוכנים הם? אמר לו אליהו: במחיצתך תמצאם – ורבי חייא ושני בניו המה! ויצא אליהו אחרי דבריו עם הנשיא לדרכו. בקיץ הוא לא ירדו גשמים ימים רבים. גזרו תענית-צבור כחלק, הוציאו את התבה לרחובה של עיר ונתנו אפר מקלה בראשה ובראש הנשיא ובראש אבי-בית דין. וקן אחד אמר דברי-כבושים, ואחר-זה עמדו בתפלה. אמרו: מי ירד לפני התבה? השיבו: רבי חייא ובניו ירדו, אולי תהיה תפלתם נשמעת. נתעס, רבי חייא ונגש ואמר בדממה: משיב הרוח! ומיד התעורר רוח חזק. שוב אמר: מוריד הגשם! וגשם שיטף, אשר כמוהו לא נראה, התחיל לרדת ממעל. וכשהגיע הרב למלים: מחיה המתים – התרגש העולם, מוסדות תבל נעו ממקומם וכל ישני-עפר התעוררו בקבריהם; ויאמרו איש אל רעהו: הגיע הקץ, קומו ונלכה לחזות בנעם גאלת ישראל! קם רעש במרומים, ומלאכים וכרובים ואופנים וכל משרתי-מעלה קוראים זה אל זה: מי הוא זה, שגלה סוד-הישועה לבני-אדם? התחלחל אליהו, סס בטיסה אחת ממקומו לאותו הרחוב, נדמה למתפללים כדב של אש ועיניו מפיקות אש. נסחדו המתפללים והפסיקו את התהנות; נישב העולם למנוחה. עוד רגע אחד והשתנו סדרי בראשית והיה הפסק חיות ההויה עוד לפני בוא ימי שמטת העולם.

וקבלה בידי החכמים, שאז גם אליהו, זה הסהור שבטהורים, אף-הוא נענש. אין משוא-פנים לפני האלהים הגדול!

ה

שני רואים

חכם אחד מגדולי התלמוד היה, מצין מערתא" בשדה עפרון בחברון, אשר קנה בימיקדם אברהם העברי לאחות-קבר מאת בני-חת. ויהי בבוא הרב לפני כיבו של אברהם, מצא את אליעזר עבדו עומד על הפתח, נגש אליו ויאמר לו: הגד-נא, מה מעשהו של ראש אבותינו באותה שעה? אמר החכם: לו אליעזר: אדוני יושב על הכר וראשו נשען אל חיק שרה. אמר החכם אל העבד: בוא הביטה ואמר לאדוננו: איש אחד מבני בניך ובנאה שמו עומד בחוץ ומבקש רשות להכנס, למען יוכל למדוד את המערה מבפנים ולעשות לפי-זה גדר מבחוץ. נענה אברהם לעבדו: יכנס השואל. נכנס הרב מנימה, מדד את קירות המערה לארכה ולרחבה, וימהר לצאת החוצה מפני כבודו של אבי-המוך-גוים. משם בא למערת יצחק, שהיה עולה חמימה, וממנה – למערת יעקב רועה-ישראל. בקש לחזור גם למערת אדם הראשון אבי כל-בשר. הוא צעד על הסף, והנה שני עקביו של השוכב מאירים כשני גלגלי-חמה. יצאה בת-קול ואמרה: הסתכלת בדמות דיוקני, בדיוקני עצמה אל תסתכל!

היה שוב תלמיד אחד, שאליהו החוזה בא אליו לילה לילה להגות עמו בתורה ובכל בקר היו שתי עיניו מאירות מהופעת הנביא. פעם פגשו חברו וירא והנה עיניו שרופות, התפלא ואמר: עיניך היפות איך כהו כל-כך? קץ ענה התלמיד ואמר: אני בעצמי גרמתי לי זאת. אצתי באליהו מורי בכל-פעם, שיראני בגללות החכמים, בעת הם עולים ובאים לישיבה של מעלה; ונענה לי ואמר: את שאלתך אמלא, אולם דע, שאף אם תזכה לחזות בנעם הכסאות של זהב המוכנים בעד רבי-התורה, בכסא של חייא, חברו של הנשיא, לא נתנה לך רשות. לראות. ויהי בבואי אל הגן, לא יכולתי לעצור ברוחי והבטתי אל המקום, ששם עמד כסא של המורה הזו, מיד הרגשתי שתי שלהבות-אש בוערות את עיני; ירדתי למטה והנה העולם חשך בעדי... בקש אותו תלמיד שנתעורר לחזור על משנתו בעל-פה – והרבה משניות נשכחו מאתו; אמר: אם לא ישוב לי אור עיני, אצבד גם את למודי ונמצאתי טרוד מן העולם. יצא לשדה-הקברות, נשתטח על קבר רבי חייא ובקש ממנו סליחה ומחילה, על אשר הרהיב בנפשו להרים עיניו אל הקדוש. יצא קול מהקבר וקרא: נעניתי לך! התלמיד אך קם על רגליו, והנה עולמו של אלהים מאיר ומלאכים יורדים ממעלה למטה ושוב עולים ממטה למעלה. קרא ואמר: אורך, ה', כי רבים גִּסְיָן!

ו

המעיל

תלמיד אחד מבני הרבנים, חסיד ועני, התהלך פעם סביב גדר בית-

קברות אחד, והוא שקוע במשנתו. גשא את עיניו וירא איש-שיבה ואזור
במתניו הולך בין שדרות המתים. הכיר בו, שאלהו הוא, נגש התלמיד אל
התוזה ויאמר: יתן לי אדוני רשות לשאלה אחת. ענה אליהו ויאמר: שאל,
בני, שאל. אמר התלמיד: גמירו, שכהן אתה, והלא אתה אך פינחס בן-אהרן
הכהן, שקנא את קנאת ה' צבאות ויתן לו אלהים את ברייתו שלום. מה
מקומך במקום הזה ואיך תטמא עצמך באוירם של מתיים? התחיל אליהו
שנה עמו סדרי טהרות, ונמצא, שלא היה בקי באלה, כי הן דינים אלה אין
להם קיום בחוזה לארץ, ולתלמיד לא היה ספוק, מחמת עניו, לקום ולעלות
לארץ-העברים וללמוד בשיבות שם את אלה הדיקים והמשפטים. אמר
התוזה: אם אך עניוהך גרמה לך, שלא לדעת פרקים יסודיים מתורות
החכמים, בוא ואעשיר אותך. לקחה על כתפו, דאה עמו באויר והכניסו
כומן מועט לגן-עדן ויעמידו בין שדרות אילנות נותגירית, ויול זמרה
נפלאה נשמע מרחוק. אמר אליהו לתלמיד: הסר את מעילך מליך ופשֵׁהו
על-גבי קרקע. ויעש כן. לקח החשבי צרור עלים, שלקט מסביב לעצים,
ויניחם במעיל ויאמר למשתומם: קום וקח את-אלה ושא אותם לארצך.
שם ישקלו לך בזהב מחירם.

ויפן התלמיד פה ושם, והגה הדובר בו איננו. הרים את המעיל עם
העלים, נפנה למבוא הגן ואמר לעזבו. הוא אך עזב את השער, והנה קול
קורא: אלמוני התלמיד אכל את חלקו בגן-עדן בעולם הזה! בשמעו זאת,
התיר מיד את המעיל ויסור את העלים, שנתנו לו, על הקרקע. ותשאהו
רח ה' מאת פרסא ותביאאו לביתו; והוא נדהם מכל אשר חזה, ויאמר:
אלהים ראיתי היום—ומעשי לא גדולים הם, שזכיתי לכך!

אומרים: הריהו, שנקלט לאותו המעיל מעלי גן-עדן, היה נעלה
לכלי-שעור. כל חולה, שהריח בו, נתרפא; כל כושל בחיים התחזק בו לבבו,
כאשר אך נגע בו. נמכר המעיל בשוק בעד שנים-עשר אלף דינריוזהב.
ואולם הוא לא רצה להנות מאלה, עמד וחלקם לקרובי העניים.

ד

עמוד-האש

רבי חנינא בר-פפא היה אחד מגדולי התלמידים, איש עוסק בצדקה
ובחסד, דבק במשנת-חכמים והוא היה נוח כל-כך לבריות, עד שאפילו
מלאך-המות בימי שבוטחו היה מבקר בביתו ושח עמו שיחת-רעים. ויהי כי
הגיעה העת לאותו תלמיד להסתלק מן העולם ולעלות למכון-שבתו במרום,
ניתן צו למשחית לאמר: רד מטה והבא את נשמתו של בר-פפא! וירד
המלאך ויעמוד על סף בית עליתו, והפעם מאכלת שחזה בידו. אמר חנינא
למלאך: תן לי ארכה של שלשים יום, למען אחזור על משנתי. מלא ציר-
המות את רצונו. כעבור ימי המועד, נגלה שוב לחנינא לקחת את הסקודן.

אמר לו הרב: בטרם אלך עמך, הראני מקומי בגן-העדן. ענה המלאך ואמר: גם לדבר הזה אני נענה לך. שוב אמר הרב למלאך: הֲבֵא ספר-תורה וגל אותו לפני, נקרא בו ונראה, אם גם מצוה אחת שכתובה בו לא קימת. אמר המלאך: בלך עצמך, אם היית נוהג גם פעם אחת כבן-לוי חברך, שהיה מתדבק בבעל-יראתן והיה מסכן נפשו, כדי לכבד את התורה. נענה הרב ואמר: אמנם כזה לא עשיתי; הריני מוטר נפטי לשמים.

כשנפטר אותו חסיד, עלה עמוד-אש והפסיק בינו ובין חבריו ולא יכלו לעסוק בו. קרב חבר אחד ואמר: חנינא, חנינא, עשה בשביל כבוד חכמים וצוה לְאֵשׁ, כי תסתלק. לא נענה. שוב קרא החבר: עשה בשביל כבוד אביך! ולא השגיח. קרא בפעם שלישית: עשה בשביל כבוד עצמך, רצוננו לגשת אליך ולספור לך ולבכותך. מיד נעלטה האש ונָקַא המת שוכב על המטה וקרן עור-פניו.

גמירו, שאין עמוד-אש נראה אחרי מות חכם אך לאחד או לשנים צדור. גם חנינא לא הניח כמותו בכל תלמידי בית-המדרש; וכשעלה למעלה, יצא קול וקרא: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

ח

רבא

המורה הגדול רבא בר-יוסף בר-חמא מבית עלי הכהן מוצאו, שפל מרבית ביתו ימותו אנשים, אבל הוא היה עוסק בתורה והארץ ימים עד ארבעים שנה והרביץ תורה ברבים. רחום-שמים היה ונענו לו במרום תמיד. פעם בקש שבור-מלכא לנסותו. תקופת תמוז היתה לפני השמים כנחשת, ויירש המלך ממנו, כי יתפלל לפני מרא דשמיא על ירידת גשמים. עמד הרב על רגליו וקרא: רבון העולמים! גִּדְלֵתְךָ באזנינו שמענו, אבותינו ספרו לנו, אבל בעינינו לא ראינו כלום – הֲרָאֵנו נפלאותיך! מיד התקדרו השמים עבים וירד מטר שוטף בלי-הרף. בלילה ההוא נגלה אליו אביו בחלום והוכיחו ע מעשהו ואמר: האם יש בן-אדם מטריח את קונו כמותך ויצו עליו לשנות את מטתו. ויעש רבא כדבר אביו. בבקר, כשקם משנתו, מצא את מטתו גזורה לשני חלקים ביד המזיקים.

רבא החסיד היה מקבל צדקה וחסד גם מבני-העמים ולא נעל את הפתח בפני אלה שאינם מבני-ברית. הוא נשא את בת רבי חסדא והיה שומר לה אמונים. שלשה דברים בקש מאלהים: חכמתו של רב הונא, עשרו של רב חסדא ועֲנַנְת רב ברה-הונא. שנים נתנו לו ואחד לא נתנו לו. הוא היה גם עוסק בספרי-יצירה ופעם ברא בצרוף שמות-הקדש אדם אחד ושלחו לחברו בדבר-מצנה. מה רב כחם של גדולים אלה!

גם לביתו היה בא מלאך-המות לשיח עמו והיה ממתי-סודו. אולם כשחלה ועלה על המטה, לא ירד ממנה; נתקיה בו: אין שלטון ביום-המות!

ציר-המשחית בא לגבות את החוב והיה לו צער-הגוף. בא אחיו רבי סעורם לבקרו. אמר לו הרב החולה: בקש את המלאך עלי, שיקל את מכאובי. אמר סעורם: וכי לא רצך הוא מתמולז למה לא תדבר בעצמך עמו ענה רבא לאמר: עתה, שאירע מזלי, לא ישמע בקולי. ותקפה על החולה מחלתו. עמד סעורם ממושביו ואמר: אחי, מחמד-עיני, הגיעה עתך להסתלק, והתראה אלי לאחר מותך. השיב הגוסס: אעשה כדבריך. וגם קים מוצא-שפתיו.

ט

השוט

רבי חייא הגדול היה איש מגדולי-היחש, ואמרו עליו, שהיה מורע שמעי אחי דוד. רבי חייא ובניו שקולים היו קאבות. משעלה הוא וביתו לארץ-ישראל, פסקו הויקין והוועות והרוחות והרעמים ולא החמיץ ייגב עוד ולא לקה פשתנם. בימיו חדר גור בן-ראם אל הישוב ועקר כל האילנות ולא הגיח גן שלא הרסו. ירד לפני התבה והתפלל לקונו. מיד געתה אמו של אותו גור במדבר ושב לקולה. לו נתגלה גם אליהו זכור לטוב, ועליו היו אומרים: גדולים מעשי חייא!

כשבאה עתו להשיב רוחו ליימים, ירד מלאך-המות למטה לעשות בו שליחותו ולא יכול להתקרב אליו. מה עשהו התלבש כעני ובא ודפק על פתחו של הרב, ויצו חייא לאנשי-ביתו לתת לדופק פת-לחם. קרא לו המלאך מבחוץ: על עני הלך אתה מרחם, ועל שליחו של אלהים, שבא לעשות בך כדרך כל-הארץ, אין אתה מרחם! מיד הסיר המסנה מעל פניו ושוט של אש הבריך בכל הבית. יצא בריזסוף אליו ומסר לו את נפשו בעצמו.

אומרים, שבמותו ירדו מהרקיע עקי דגורא. התאוו תלמידיו לראות אותו בחלום וקהו עיניהם מרב זיו.

י

אוכל התרומה

לה' הארץ ומלאה, תבל וכל אשר בה. אלהים ברא את העולם לכבודו, גניה ופרדסיה, כל זרע האדמה וכל עץ למינהו, כל דגי הים, עופות השמים, כל חיה וכל בהמה אך קניניו המה והוא אדון-כל. מי שיהין לחזור אל רשותו ולהנות מאשר נטע ואשר יצר, ימעל מעל וגזול הוא את המקום. אך המברך ברכת-חכמים – קונה לו חלקו המעט, מתנת-חסד הוא מקבל מבעל-הבית.

וירא אלהים, כי לא יכול לנטוע לבדו את כרמו הרחב, עמד

והשכיר אותו למשפחת האדם. וימנה את הכתנים בני-אזרן להיות גובים תרומתו פן הגרן ומן היקב ויאכלו וישחו אותה בכל מקום-מושבם המה וביתם. זהו הקת'עולם וזהו גם שפור העולם. הבורא יושב על כסאו מעלה ושלטנו פרוש למשרתיו מטה. מה מתקשר עליב בנתיב והמעין התמידי גובע. אל יהיו אוכלי-תרומה קליט בעיניכם!

ומעשה בחכם אחד מחכמי התלמוד, והוא היה מבני-הכהנים והיה נוהר בתרומה, הוגה עם כל פרוסה ופרוסה, שהוא אוכל, בשמים ובהשפעת יושב-מרומים ומתנתו לכל. ויהי בשבתו פעם לפני שלחן-האלהים, והנה ציר-המות בא לקחת את נשמתו ויתצב סמולו. גער בו החכם ויאמר לו: הלא עיניך רזאות, שתרומה אני אוכל, ולא קושי-קדשים אכילה זו וירף ממנו המלאך ולא קם בו רוח ונסתלק ועלה. אומרים: כיון שנדחה ברביום, נדחתה גם מלאכותו - ועוד האריך החכם והכהן ימים.

יא

מנחמני

אביי הכהן אף הוא מבית-עלי בא. בעת שהרתה אמו מת אביו יומים אחרי נולד פתה האשה. שמו האמתי היה נחמני, והיו נחמנים לו שלום מפתיבתא דרקייע בכל יום ערב-שבת. הוא היה עוסק בצורה ובמילואי-חסדים והאריך עד ששים שנה ונעשו לו אהזות ומופתים. בימיו התפרץ מדיק אחד מבני-השטן בין הבריות ולו שבעה ראשים, ומי שבא בגבולו אף לעין השמש, מיד נזק. פעם החקיצ אליו נחמני, והוא אז מתגלל תפלת-שחרית, ובכל כריעה ופריעה שכרע הרב במודים נפרק מהמזיק ראש אחד, עד כי נמח כלו ולא יכול לעמוד בפניו.

בשכונת אביי היה גר אחד מבני-נכר, והוא היה שושק בעצנים וגם חופר בקברי מתים ופושט משוכני-עפר את בגדיהם. פעם קדר הנכרי למערת חכם אחד מבני העברים והתחיל מחטט בעפר. עמד המת ממקומו ותמשו בזקנו ולא הניח לו. באותה שעה עבר אביי וירא את המעשה ויאמר: עלי להקל לשכני, ואם גם אינו מבני-בריתי. נגש אל המערה ואמר לפת: הנה לו לזה, ברחובי הוא גר. מיד קמץ האוחז את ידו ושב אל משכבו.

יב

בחצר-מות

זעירי, חד מן התלמידים, היה הולך מדי שנה בשנה מעירו לבית-דברו והתאמץ לדרש בתורה ולדעת ולהבין הלכותיה. בדרך עמד בית-מלון, ושם ישבה אשה אלמנה ושרתה את צוברי-ארח באפתה. וזעירי היה סר תמיד

אל הבית הזה בלכתו לאהל־אתורתו. ותדע האשה, כי ירא־שמים הוא, ותכבדוהו ותט לו חסד. גם הוא לא שנה את אשפיו, הלא כן גם צוו חכמים. פעם הפקיד כמה זווים אצל אשה זו. ובשובו מבית־רבו וידפוק על דלתות המלון, יצא איש אשר לא ידעוהו ויאמר אליו: בעלת־הבית כבר שבקה חיים והובלה שלשום אלי־קבר. הצדיק התלמיד את הדין; אבל צר היה לו, כי המתה תמעל בפקדון. וילך אל חצר־מות, עמד על־יד קבר האשה ויקרא: זווי היכן הסז וישמע קול יוצא מהמזרה: שוב אל ביתי תמצא את זווִיך טמונים תחת מפתן הפתח, שמר שמרתי אותם בעגורך. בקש לחזור; ההנה שוב קול אומר: לי אם זקנה במקום פלוני, לך־נא שמה וכה תאמר אליה: בתך המתה מבקשת ממך, שתשלחי לה את המסרק שסרקת את שערותיה, כשהיתה בגבולך, וגם הכחול שכחלת אותה תשיטי בצרור. תמה התלמיד ואמר: מי ופי יביא לך את אשר את שואלת? השיבה: שכנתי אלמונית תמות למת, תקח היא את חפצי עמה בבואה הנה.

IV

הולכי דרך

א

החסיד ובן־המוכס

אמרו רבותינו: בעיר אחת היו שני תלמידים חסידים, שעסקו כל ימיהם בתורה ובתפלה יחד ולא זו אחד מחברו. ויהי היום והנה נפטר אחד מהם ושבק חייו, ולא נחכנסו בני־אדם לספדו כהלכה ולעסוק בקבורתו, כיאות לתלמיד־הכם כמותו. אבל ביום ההוא מת גם בנו של מוכס אותה העיר, ויסגרו כל אנשי־העיר את חניותיהם, בטלו השוקים, וכל העם הלך ללוותו לבית־עולמים. וכשראה זה חברו של החכם, כבד עליו הדבר ויחר לו עד־מאד, דעתו נבהלה, בעתתו רוח רעה ויאמר: אין שכר לאדם על מעשיו ויהי נבוכ וקורא תגר על דרכי אלהים החתומים. בא אליו בעל־החלום ויאמר לו: אל תדין עם יוצרך ואל תחמה על מעשיו; בצדק המה מעשי ה' ואין עולתה בסו! תברך החסיד עבר פעם עברה אחת קטנה ויקבל ענשו בעבורה על דרכו מעמק החיים אל המתים, למען יכנס בלי כל כחם לגן־העדן. לעמת זה עשה בן־המוכס דבר טוב בחייו, וישלם לו ה' שכרו בעבור־זה עוד בזה העולם. חברך ואיש־בריתך שמע פעם אדם מדבר בגנות רבנים ולא מחה בידו, לפיכך נענש להקבר בלא לוויה; ואותו בך המוכס הכין פעם סעודה לשרי־העיר, ולא בא זה לאכול; מה עשה? עמד וחלק אותה לעניים, על־כן זכה לכל הכבוד שראית. ויהי בלילה השני ויישן החסיד וירא בחלמו את חברו הנפטר מטיל

בפרדס נטוע עלינהר בין גרדים נותגירית, וירא ויבן, כי זה בן-עדן הוא. הפך החסיד את פניו לצד אחר וירא את בן-המוכס הולך שחות, פניו נפל ונתארו משנה ולשונו שלוחה מצמא. וייקץ החסיד והרוח הרעה סרה מעליו ויקרא: יש דין ויש דין, לא יאנה רע לצדיק ולא יחנן רשע על לא-דבה.

ב

ההגמון הפלאי

חנינא בן-דוסא היה אחד מן החסידים היותר מצוינים בימי הבית, והיה ענותן במעשהו ותמים דרכו עם האלהים ועם אנשים. פעם הלך לבקר את רבו, השכים ובא לבית-המדרש ופתח ואמר: לעולם הנה מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות, אל תכעס ואל תקבול על חברך; ואם יכעיסך ויכלימך הוא, תקצם אתה למחול לו ואל תשמור לו בלבבך באו מלאכיי מרום ועמדו לפני קונם. אמר יוצר-בראשית: הראיתם חנינא עבדי, איך נאה הוא דורש? חי ראשי, כי כל העולם מתקים אך בזכותו. נכנס השטן ואמר: תן לי רשות ואלך לנסותו ואראה, אם גם נאה מקים הוא. עוד חנינא יושב ודורש, והנה בא הגמון אחד ועמד על פתח בית-המדרש וקרא: מי בכם ירכיבני על כתפו ויוליכני לביתו וימלא לי צרכי עיף ורעב אנכי. הסתיק בן-דוסא את משא משנתו ויצא אליו ויאמר: הנני לך לשרתך. הרכין את-עצמו, לקח את ההגמון על כתפו ושאהו למעונו. אחר מהר והביא מים לזר לרחוץ פניו ורגליו. התחיל האורח לעפר מול הרב. אמר חנינא: מה רצונך, אדוני, ובמה אתה סועד? ענה ההגמון ואמר: קבא לי דבש ואגוזים. יצא חנינא לצד אחד לבקש אגוזים, ואשת הרב יצאה לצד אחר להביא דבש. אחר-זה ערכו לו השלחן ושימו עליו את המסעמים האלה. מה עשה ההגמון? קם והפך את השלחן על-פניו ודרס את הדבש והאגוזים ברגליו. אמר לו הרב: מה חפצך, אדוני? הגד לעבדך ואעשה. אמר ההגמון: מי ישאני וירכיבני על צוארו ויביאני לביתך מיד הרכין הרב עצמו שנית והעמיס את ההגמון עליו ויצא עמו לרחוב. כיון שבא לשער העיר, הרגיש חנינא, כי ההגמון נסתלק מעליו. נשא עיניו וירא שלהבת עולה לרקיע. וישמע הרב קול יוצא מבין הלהבה וקורא: חזור למדרשך, חנינא, כבר נתנסית ונמצאת שלם. עליך נאמר: ואשים דברי בפיך ובצל-ידי כסיתיד.

ג

מדבר-שבועה הרחק

לפני חרבן הבית היו בארץ הדרום שני אחים, שנחתנכו ביחד,

עסקו בתורה ובדרך-ארץ ביחד ואחר-זה הלך כל-אחד בדרכו. האחד התעשר ביותר, הלך ונשא אשה ונתישב בירושלים; והשני נתן נפשו ולבבו לעבוד את המקום. אמר: מקדשו של הקדוש-ברוך-הוא סופו להחרב, אף-אני אחריב נוי, לא אשא אשה ואתאבל כאדון-המקדש.

בימיה-הגל היה בא הגזיר לירושלים, והיה סר בכל-פעם אל בית אחיו ונותן לו שלום. פעם בא אל חצר האח ולא מצאו. אולם אשת אחיו כבסה אז את בגדיה ופשטה את תכשיטיה ונתנה אותם על תמרה אחת. ובראותה את אחי-אישה נכנס פתאם, התבישה ותשתמט מהגן ושבה לחדרה.

בראש התמרה בנה לו עוף אחד קן לשבת, ראה את התכשיטים ושימם במעונו. חפשה האשה אחרי-זה את תכשיטיה ולא מצאתם – וימת לבה מצער. כששב בעלה מהשוק, מְצָאָה יושבת ובוכה ופורעת ראשה. שאל אותה לאמר: מה לך, בתי, כי תבכי ועיניך יורדות דמעות? ספרה לו את אשר קרה לה. שאל אותה: מי היה בחצר עמך באותה שעה? אמרה האשה: אחיך נכנס אז בבואו מן הדרום; בודאי לקחם עמו. אמר האיש: חס ושלום! מי שהניח כל שלות-העולם, וְתָר על ירשתו ועל הונו והתמסר לעבוד את המקום ברוך הוא מאהבה, הוא יגנוב את תכשיטיך? אמרה האשה: אף-על-פי-כן אני חושדת בו; והיה אם איש-אמונים הוא, יבוא לפני בית-דין וְיִשָּׁבַע, כי לא אָשָׁם.

בימים ההם היה המורה הגדול יוחנן בן-זכאי ריש-מתיבתא ורבן של החכמים בעיר-התהלה. נענה האיש לאשתו והלך והעמיד את אחיו לפני פוסקיה-הלכה. אמר המורה לאותו חסיד: אם ידך במעל, תן תודה על מעשך. ענה זה ואמר: רבי ומורי, לא נגעתי בתכשיטי אשת-אחי; ואם תפקוד עלי, אָשָׁבַע על-זה באֵלָה וברית. אמר המורה: חלילה לך להשבע אפילו על דבר-אמת, פִּיִס את אחיך בממון וְאֵל תשא את שם אלהים בשבועה. אמר החסיד: לא נאה לי, כי תחשדנה הבריות אותי חנם, ועל-כן אבחר להשבע. לא הגיחו הרב לעשות את הדבר ויאמר לבעל-הדין: לכו היום לביתכם ובואו לקני מחר בבקר.

כשהלכו האחים מלפניו, נכנס רבי יוחנן לבית-המקדש ועמד בתפלה לפני המקום ואמר: רבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך כל מה שבמסתרים, ואתה יודע את האמת לאמתה; גִּלָּה מקום התכשיטים ואל תכשילני בעון, להניח אדם להשבע שבועת-אמת על-פי חקיה-תורה. שמע קול מדבר אלי לומר: רב ישראל, בקן התמרה שבחצרו של התובע מנזת אבדה זו בלי חסרון. שב הרב לביתו, צוה למשרתו ללכת לאותה חצר, לעלות אל הקן ולקחת את תכשיטי האשה אשר שם. ויעש השליח כדבר רבו. ממחרת באו שוב שני האחים לפני המורה. קם הרב והניח את התכשיטים לפניו וספר להם את כל המעשה. נענו ואמרו שניהם: ברוך אלהים מְגִלָּה נסתרות לחכמים ולא יכשיל את חסידיו!

ד

אם־הבנים

בימיו של המורה הגדול רבי עקיבא היתה אשה אחת אלמנה עשירה גדולה ורבתי בנכסים; וליה עשרה בנים חברים יושבים בבית־המדרש ועוסקים בהלכות, והיא דואגת להם כל הימים ומפתה יאכלו. פעם כלה הלחם מן הסל ושפחת הבית הלכה לשאב מים מן המעין. ותקרא העשירה לשכנה אחת ותאמר לה: בואי־נא ועזרי לי לעשות עוגות ולאפותן; והיה כי ישובו בני מבית־התורה, לא ירעבו וימצאו האכל על השלחן. נענתה שכנתה לה ותסר אל ביתה ללוש בעיסה עמה. שני דינר־זהב היו קשורים בסודרה של השכנה, ובעסקה במלאכתה הטר הקשר ונפלו לתוך הבצק ולא ידעה; והן לשו את הבצק, עשו ממנו עוגות ואפו אותן בתנור.

ויהי בשוב השכנה למעונה ותחפש אחרי הדינרים ולא מצאה אותם. קמה לביה העשירה ואמרה: שני דינר־זהב אבדו לי בחדרך, בעת עסקתי עמך. אמרה העשירה: חס ושלום! שמה בחוף אבדו לך. אמרה תאחרת: לא כן! בעת לשתי את העיסה בערבה נפלו מידי. השיבה רעותה: אם דבק בידי מן החרם, תבוא לי שמועה רעה מבני הגדול! לא הספיקה לגמור את דבריה, עד שבא המבשר מבית־המדרש ויאמר: בשורה רעה בשי. לפני רגע ישב בנך הבכור לפני רבו ועין בסוגיה, פתאם צעק: ראשי! ראשי! ומת ורוח אין בו. כיון ששמעה השכנה את הדבר, קראה בקשי־לב אל העשירה: ראי קח־שן ומעל־לך, השם השיב גמולך בפרי־בטנך! אמרה אם־הבנים: אם כחשתי לך וטמנתי שני דינריך אצלי, ימותו כל בני ושכולה אהיה כל הימים! עוד היא נשבעת, והנה קול צעקה ובכי בעיר: תשעת האחים וחביבי־המדרש נמסרו ביד המלאך הממנה על השבועה אחד אחד והוציאו את נשמותיהם. נשאו את כל העשרה במטות לבית־הקברות וספדו עליהם רבותם וקול־התאניה הולך למרחוק.

בערב היום ההוא באו רב־התורה לבית האשה להברותה בארלה ועקיבא בן־יוסף בתוכם. ישב המורה הזה בראש השלחן, הגישו לפניו את הלחם, שנאפה בבקר, והוא פתח ואמר: ברוך דין־אמת, שוטט בצדק ובאמת! ויברך על הלחם ויבצע. עוד הוא בוצע, והנה נפלו שני דינר־זהב מהפת ויתגללו לפני היושבים. ויהי בראות האלמנה אותם, קראה בלב נשבר וחומה: בשביל שני דינר־זהב אלה אבדתי כל בני! וספרה לחכמים כל המאורע עם שכנתה. נבהלו השומעים ואמרו: נִי לְנו מִיּוֹם־הַדִּין אִשָּׁה זו נשבעה אך על האמת—ועינינו תחזינה, מה עלתה לה; מי אשר יזיד להשבע על שקר, איך ישא עָוֹנו מִיד נִתְפוּרוֹ חֲכַמֵי־יִשְׂרָאֵל לְכָל עֵבֶר, אִישׁ אִישׁ לִקַּח מִקְלוֹ בַּיּוֹד, שֶׁם עֲטִיפוֹ עַל שִׁכְמוֹ וַיִּלֶךְ הַלֵּךְ וְדַרְשׁ לְרַבִּים וּלְיַחֲדִים עַל־זֶה דָּבָר הַשְּׂבוּעָה וַאֲיֵךְ עַל בְּנֵי־אָדָם לֵהֵיוֹת נֹזֵהר בְּאִמְרֵי־שִׁי...

ה

הרב והמלך

החכם העברי רבי יהושע בן-חנניה היה יוצא ונכנס בחצר מלך אחד שבנירופת, וזה היה מחבבו ומעריך את תבונתו וחולק לו כבוד. פעם שאל המלך את יהושע לאמר: כתוב בתורתכם: הצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט ולא יעשה עול. והן רואים אנו, איך יעקש ארחותיו ונלוזים מעשיו ואם באמת לא יענש אדם אלא בחטא ואיש איש ישא את עונו, מדוע-זה יוצאים בעל-רמום, עורים וחגרים, ממערי-אמם והם לא פשעו ולא מצאם עון? אין לנו צולה יותר רבה מזו ואין עריך בעולם, שיזיד לענש יצורים, שזה עתה נולדו ויצאו לאויר-העולם. אמר אותו חכם למלך: אל תדבר קשות נגד אלהים ואל תוכיח יושבי-מרומים על פעליו; הוא יודע את מעשי בני-אדם מראש וצופה ומביט בכל יצור, איך יפלט לו נתיב בשדה-החיים. כל נולד בעל-רמום רשעתו בלבו ואין תם בנפשו. התפלא המלך ואמר: אם תביא ראיה לדברך, אז אאמין בך ובחורתך. לקח החכם אלף דינרי-זהב בידו ויבחר לו שני עדים נאמנים מבית-המלך וילכו שלשתם לשוק. פגעו בצור אחד מבטן-אמו. אמר לו הרב: הכוני בלשון לפני המלך, תוא דוזה ליהרגי. ואתה קום וקח ממני במקדון את האוצר הזה, אשר אספתיו ביגיע-כפי: אם ה' יהיה עמדי ואנצל, תחזירו לי; אולם אם יגזור עלי מות ייחלכו את ראשי, יהי לך האוצר למתנה, כי אין לי שאר וקרוב להנחילו. שלח העור את ידו ויקח מאת המספר את הדינרים ויאמר: כדברך יהיה, אדוני ועבדי המלך רואים את הדבר וישמרו את זה גלבים.

ויהי לתקופת הימים בא חכם-היהודים אל אותו העור ויאמר לו: בחדרך, השב לי את סקדוני אשר בידך, כי אלהים חושיעני ויצאתי זכאי בדין. אבל בעד טרחך ועמלך עם אוצרי עדי-הנה אתן לך את שכרך. ויענהו העור לאמר: לא ידעתך עדי-היום, מעולם לא מסרת לי דינרים ובידי אין אף מאומה! ויכחש את דבר הפקדון. אמר החכם: אם אך מרמה כפי, בא עמי לדין לפני המלך ואת אשר יגזור נקים. אמר העור: לא אירא מדין המושל, והן אך תובע אתה ממני דבר גלי-ידעתי. כה באו שניהם ועמדו לפני כסא המלך. חכם-היהודים טוען ואומר: לאיש הזה נתתי אלף דינרי-זהב במקדון; והעור עונה עזות: לא היו דברים מעולם! נפנה המלך אל רבי יהושע ואמר לו: היש לך עדימו ענה הרב ואמר: שני עבדיך אשר ידעת ראו, איך שקלתי דינרי על ידו של זה. מיד באו העדים והעידו ואמרו: פנים דברי הרב, כזאת וכזאת ראינו. ויצו המלך להעמיד עץ בחצר ולתלות עליו את המכחש במקדון. העור מוצא למות, והנה בא איש אחד

מהמקדון אף מטבע אחת. כיון שראה המלך כל זאת, עמד מכסאו ונשקף לרבי יהושע על ראשו ויאמר: אשרי אלהיכם, אשרי עמו ואשרי מי שזוכה להתאבק בעפר־רגליכם! תורתכם אמת, אלהים וכל דרכיו אמתים וישרים הם.

ו

עשיר מתרושש

בימי המורה רבי עקיבא היה אדם אחד מזור רגיל לבוא לבית־הכנסת, והוא לבוש בגדים קרועים וישנים ויושב בספסל האחרון על־יד העניים המרודים. פעם הלך הרב לשוק למכור מרגלית אחת לדבר שבצדקה, הקדים אותו הנָרש ואמר: לך עמי הביתה ואשקול לך כסף במחיר המרגלית. חשב הרב, שמתלוצץ בו. אמר לו האיש: באמונה, שפנים דברי. הלך עמו המורה עד לעירו. כיון שבאו סמוך לבית הקונה, יצאו עבדים לקראת אדונם ובידיהם כדי־מים, למען ירחץ בהם רגליו. אחר־זה תפשו אותו והושיבוהו בכסא של זהב. כן עשו גם לרב האורת. נפנו והביאו ממון ושקלו אותו במחיר המרגלית. מה עשה הקונה צוה לשחוק אותה עם שש מרגליות אחרות ולעשות מן האבק רפואה אחת. אחר־יזה העמידו לפני בעל־הבית ואורחו שלחן ושימו עליו מעדני־מלך. כל הכלים על השלחן היו של כסף ושל זהב. לאחר שאכלו ושתו, אמר לו המורה: אחרי שחננך אלהים כל העשר הגדול הזה, למה לבוש אתה בגדים צואים ומדוע תשב בבית־הכנסת על הספסל האחרון? השיבו האיש: רבי ומריו! הכתוב אומר: אדם להבל דמה, ימיו כצל עובר, — והממון בודאי לא לעולם עומד, ועל־כן אני לובש סחבות, למען לא יגבה לבי ולא אתגאה באשר לי; טוב שאֶלך במקום עניים, והיה אם אָדל ואתרוקן מנכסי, אוכל לשמור את מושבי מטה ולא יאמרו לי: רד ממקומך! והן אמנם, איך יתגאה אדם על עניים ועל שפלים במעמדה־חברה ואֶל אחד בראנו ואב אחד לקִלנו! שונא אלהים את הגבוהים ואוהב את המרודים וחוננם; מוטב שיהיה חלקי עם האחרונים, משאת־עטר ואשב עם הראשונים.

כיון ששמע רבי עקיבא את מענה פי האיש, ענינו וענותנותו, שבחתו וברכאו ויאמר: למדני הלז תורה רבה וגדולה על כל אשר למדוני רבותי בבית־המדרש! נשא עיניו והנה כתר מזהיר בראש הדובר, ויקם לפניו ויאמר: מעתה אתה רבי ואני תלמידך!

ו

הרב והקצב

בימים הראשונים חי רב אחד גדול בתורה וביראה, יהושע בן־אֶלֶם

שמו. פעם בא אליו אליהו החוזה בחלום הלילה ויאמר לו: שִׁמְח בַּחֲלֶקֶךָ, מוֹשֶׁבֶךָ בְּגוֹן־עֵדֶן יִהְיֶה עֲלֶיךָ הַכֶּסֶף הַמוֹכֵן לְנַפְסְךָ, הַקֶּצֶב מֵעֵיר קִיטוֹר, חֲלֶקֶךָ וְחֲלֶקְךָ יִהְיוּ שְׂוִים. וַיִּקֶם הָרֵב בְּבִקְרָה וַתִּמְעַם רֹחוֹ וַיֹּאמֶר: מִיּוֹם נִוְלַדְתִּי וְגַדְלַתִּי אֲנִי מִשְׁתַּדֵּל תַּמִּיד בִּירֵאת־קוֹנִי, לֹא עָבַר עָלַי יוֹם בְּלִי תוֹרָה וּבְלִי מִצְוֹת, לֹא הִלַּכְתִּי אַרְבַּע אֲמוֹת בְּלֹא תַפִּילִין וְצִיצִית, וְאֲנִי מִלְמַד אֶת שְׂמוֹנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמָה וּמוֹסָר; וְעַכְשָׁן שׁוֹקְלִים אֶת מַעֲשֵׂי עַם פְּעֻלֵי קֶצֶב אֶחָד! שְׁלַח לְתַלְמִידֶיךָ וַאֲמַר: בְּשַׁבּוּעָה, לֹא אֶקְנֶס לְבֵית־הַמְדַרְשׁ עַד שְׂאֲדַע, מִי הָאִישׁ וּמֵה מַעֲשָׂהוּ שֶׁל זֶה, שֶׁאֵהִיָּה חֵבְרוֹ בְּגוֹן־עֵדֶן! נִקְבְּצוּ הַתַּלְמִידִים, לְקַחוּ צְדָה לְדֶרֶךְ וַיֵּלְכוּ עִם רַבֵּן מַמְדִינָה לְמַדִּינָה וּמֵעֵיר לְעֵיר, עַד שֶׁבָּאוּ לְעֵיר קִיטוֹר, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל־שַׁפְתֵי הַיָּם וְרוֹכֶלֶת עַמִּים. כְּשֶׁנִּכְנְסוּ בְּשַׁעַר הָעֵיר, שָׂאֲלוּ אֶת הַיּוֹשְׁבִים שָׁם: הֵיךְ אֲצִלְכֶם אִישׁ מִכֶּהָ נֶגֶס הַקֶּצֶב? הַכִּירוּ בְּנֵי קִיטוֹר, שְׂגִדוּ לִירֵאתוֹ וְחַכְמֵי מְמַלְאִים לְפָנֵיהֶם, וַאֲמָרוּ: נִרְאֵת־יִשְׂרָאֵל, מֵה לָכֶם וְלָאִישׁ הַפְּשׁוֹט הַלְזוּהוּ? אָמַר הָרֵב רֵאשֵׁי־הַחֲבֵרָה: אֶף־עַל־פִּי־כֶן הָרְאוּנוּ אֶת מִשְׁכָּנוֹ. אָמְרוּ לְפָנָיו: בְּקִצְהָ הָעֵיר הוּא יוֹשֵׁב. הַשְׂכִּימָה הַשִּׁירָה הַקְּדוּשָׁה וּבֵאָה לְפָנָיו אֵהְלוּ שֶׁל נֶגֶס. וְכִשְׂרָאָה הַקֶּצֶב אֶל־יֵיתֵי־הַמְדַרְשׁ סוֹבְבִים אֶת מַעֲוֹנוֹ, יָצָא וּנְפַל עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר: בְּמָה נִתְכַבַּדְתִּי לְרֵאוֹת בְּעֵלִית־רִיסִין כְּמוֹכֶם בְּגִבּוּלֵיךְ? אָמַר הָרֵב אֵלָיו: קוֹם וּסְפֹר לָנוּ אֶת מַעֲשֶׂיךָ. הָשִׁיב נֶגֶס וַאֲמַר: מֵה אֲנִי? וּמֵה מַעֲשֶׂיךָ קֶצֶב אֲנִי וְנִזְהָר בְּכַשְׁרוֹת וְשׁוֹמֵר אֶת הַחֻקִּים; יֵשׁ לִי הוֹרִים זְקֵנִים לַיָּמִים, אֵינֶם יְכוּלִים לְעַמּוֹד עוֹד עַל רַגְלֵיהֶם מִזְקָנָה, וְאֲנִי מְלַבִּישֶׁם וּמַנְעִילֶם בְּכָל יוֹם וְרוֹחֵצֶם בִּיָּדַי וּמְשַׁרְתֵּם אוֹתָם כְּעַבְדִּי.

מִיד מָהָר בְּךָ־אֵלֶם וְנִשְׁק לְנֶגֶס עַל רֵאשׁוֹ וַאֲמַר לוֹ: אֲשֶׁרֶיךָ, בְּנֵי, וְאֲשֶׁרֶי גוֹרְלֶךָ מֵה־מֵאֲשֶׁר חֲלַקְתִּי גַם־אֲנִי, שׁוֹכֵחִתִּי לִהְיוֹת חֵבְרָךְ בְּגוֹן־עֵדֶן!

ח

בְּעַל־הָאוֹצְרוֹת

בְּעֵיר אַחַת גַּר חֲסִיד אֶחָד, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה צְדָקָה רַבָּה עִם עַנְיִים, עִם בְּעַל־יְתוּרָה וְעִם יְתוּמִים וְאַלְמָנוֹת; וְהָיוּ לוֹ בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה אוֹצְרוֹת, אֶחָד שֶׁל דִּינָרֵי־זָהָב, אֶחָד שֶׁל כֶּסֶפִּים וְאֶחָד שֶׁל פְּרוֹטוֹת־נַחֲשֶׁת. כְּשֶׁבָּא אֵלָיו אֶחָד מֵהַתַּלְמִידִים, נָתַן לוֹ דִּינָרֵי־זָהָב; לִיתוּמִים וְאַלְמָנוֹת הָיָה נוֹתֵן כֶּסֶפִּים, וְלְעַנְיִים סֵתֶם נָתַן אֶךְ נַחֲשֶׁת. כִּה מַעֲשָׂהוּ יוֹם־יוֹם. וְעוֹד מְדָה אַחַת הָיְתָה לוֹ: כְּשֶׁבָּא לְפָנָיו אִישׁ וּבִקֵּשׁ מִתְּנִית־יָד, הָיָה נוֹתֵן לוֹ בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בְּנֵי־בֵיתוֹ לְפִי מִסְפֵּר הַנְּפֻשׁוֹת דִּינָר שֶׁל זָהָב, מִטְּבַע שֶׁל כֶּסֶף אוֹ אַגוּרָה שֶׁל נַחֲשֶׁת לְגַלְגַּלָּתָהּ. וְהוּא לֹא הִבְדִּיל בֵּין תַּלְמִידִים, עַנְיִים, אֲלֵמָנוֹת וִיתוּמִים מִבְּנֵי־עֵירוֹ לְכֵן בְּנֵי עֵיר אַחֲרָתָה; לְכָל פּוֹשְׁטֵי־דַעַנְיָק מִטּוֹבוֹ.

וְלָאִישׁ הַחֲסִיד הַזֶּה אִשָּׁה, שֶׁעִינָה צָרָה בְּמִבְקֵשֵׁי־חֶסֶד. אֲמַנֵּם לֹא הָרַהִיבָה מַעֲוֹלָם בְּנַפְשָׁה לְהוֹכִיחַ אֶת בְּעַלָּהּ, עַל אֲשֶׁר הוּא מְפוֹר הוֹנוֹ, וְתֵהִי סָרָה לְמַשְׁמַעְתָּה כָּל הַיָּמִים. פֶּעַם הָלַךְ אוֹתוֹ חֲסִיד לְעֵיר אַחֲרָתָה וִיתְמַהֲמָה שֶׁם אִיזוּ

ימים. בתוך־כך באו למעונו תלמידים, יתומים ועניים לקבל נדבות כמשפטם. ותאמר האשה: אף־על־פי שלמורת רוחי כל הדבר, לא אמרה רצון בצלי ואתנהג למי־מדתו. נכנסה לאוצר של זהב, לקחת דינרי־זהב, ומצאה שם רק עקבים שולחים את לשונם. בקשה באוצר של כסף אחרי כספים – והנה שם רק משכנות נמלים, ובאוצר של פרוטות – רק שירות שירות פרעושים זוחלים. יצאה אל המבקשים בידיים ריקנות ועיניה יורדות דמעות מבושת. בתוך־כך שב החסיד מדרכו וירא המון בני־אדם משלשת המינים הנקובים טובים את ביתו ואשתו עומדת ובוכה. קבלה רציתו לפניו ואמרה: איך יצאת לדרך ולא השארת לי מאומה? תמה החסיד ואמר: הלא כל אוצרותי פתוחים היו בערך. אמרה האשה: לא הגת לי אלא אוצרות של עקבים, של נמלים ושל פרעושים. נכנס הוא באוצר הראשון והביא משם דינרי־זהב לחכמים, בא באוצר השני והוציא ממנו שקלי־כסף בעד זיתומים, מהאוצר השלישי הביא מלוא־חפנים פרוטות־נחשת ויתן מהן לעניים. אם יתמה השומע על המעשה, יזכור את דבר הכתוב: אל תלחם את לחם רע־עין.

□

עבד טיבולא לעולם

באת מערי בבל חי איש אחד קשה־לב, והוא מעולם לא עשה צדקה ותסד, לזר לא נתן מלחמו. וכשבא אליו עני לבקש לחם ומזון, גרשוה מביתו. כאשר בא בימים, הלח מחלה אשר ימות בה ניו־ש את נחלתו הגדולה לבנו יחידו ולא חלק גם מזאת לעניים. ביום מותו הרגיש רעב, ויצו למשרתו לבשל לו ביצה מגִלגלת. וימהר העבד ויבא לו ביצה. עודנה בידו, נכנס אביון אחד ועמד בסתח וקרא: רחמו עלי, כי רעב אנכיו אמר לו החולה האנוש: גש אלי. ויושט לו את הביצה הצלויה. ניאֶקֶה הדל בחמדה ויאמר: ה' יברכך וילך.

בערב ההוא מת האיש ויובל לקברותו; ולא לזו אותו אנשי העיר, בדעתם את דרכו הרע. דומם שב בנו מבית־העלמין הביתה. אין מנחם לזו כאשר כלו ימי־אבלו, הלך בחוץ ויתרחק מגבול העיר ויצא השדה. ראה אל מתנועע מרחוק, נגש אליו וירא והנה אביו שמת לפני שבעה ימים עומד בדרך. אמר החי למת: מה קרה לך באותו עולם, שהלכת אליו? ענה המת ואמר לו: בחייך, בני, נדון הייתי לרדת לבאר־שחת בגלל מעשי הרעים; אך אותה ביצה מגִלגלת, שנתתי לעני שעה לפני מותי, היא קדמה והמליצה עלי במרום – ונהפך גור־דין קשת, שהיה מוכן לי, לסובה. הביצה האנת הכריעה את כל העֶזנות וזכיתי למצא מקום בגן־עדן. מאז יָאֶמר: עַבְד טיבולא לעולם אל המנעו!

בני עולם הבא

הרב רבי ברוקא מחכמי התלמוד היה איש חסיד ורבי-פעלים והיה צוסק בתורה ובמצוות ומשתדל לעבוד את קונו בכל-עת. אליהו התשבי היה בא אליו בכל-פעם ומשיח עמו בארחות חיים וחסד. פעם הלך הרב בשוק ובא אליהו לקראתו והוא ממחר לדרכו. נגש אליו ברוקא וישאלהו: היש בשוק הזה בן-אדם, שזמנה לחלק בגן-עדן? פנה אליהו אנה ואנה ויאמר: אין אף אחד בכל ההמון סביב לנו, אשר עשה מימיו דבר טוב מיוחד. עודם נצבים יחד, והנה איש אחד עובר עליהם והוא לבוש מנעלים שחורים, שלא כמנהג היהודים, וטליתו אינה מצוצת. אמר אליהו לברוקא: האיש הזה הוא מיורשי גן-עדן! לקח הרב רשות מאליהו ורץ אחרי הור, השיגהו ואמר לו: אל ירע בעיניך על אשר אעכבך; הגדנא לי, מי אתה ומה מעשיך השיבו האיש ואמר: שומר בית-האסורים אנכי, ואני עושה את מלאכתי באמונה כפקדת המלך עלי. אמר לו הרב: וכי תובאנה נשים לבית-הסוהר, איך תתנה עמהן אמר השומר: אני משגיח על זה להושיבן בחדר מיוחד, מן עליהן ואינני נותן לאנשים לנגוע בהן. עזבו ברוקא ואמר: כמה גדולים מעשיו של זה!

הוא חוזר לשוק, והנה החווה שוב בא לקראתו. עמד לשיח אהו. עברו עליהם שני אנשים פשוטים. אמר אליהו לרב: גם אלה הם בני עולם הבא! אמר ברוקא לאליהו: מה מעשיהם של אלה? אמר החווה: אנשים בעלי-חדנה המה, וזה דרכם לבקר כל איש נעצב ומרנמש והם מנחמים אותו ומדברים על לבו; ינצו אנשים בשכנותם, לא יווזו מהם, עד כי ישלימו ביניהם. אמר ברוקא: אם בכך נוחלים חי-עולם, אלך ואעשה כמוהם!

יא

אבא אומנא

בשפנותו של אבא, זה החכם שלא מש כל ימיו מאהלה של תורה והיה מרבה בפעשים ובתפלה, דר אומן אחד מקיז דם, והיה נענה לכל הבא אליו. נשים היה קרפא לחוד וגברים היה מרפא לחוד והיה צנוע במעשהו. אל פתח ביתו מבטנים היה קשוד גרתיק ופיו פתוח לגבי חדר מבחורין; וכל חולה, שנתסטר ממנו, קם בו שכר החקזה כערפו, ומעולם לא ידע האופן, מי המרבה ומי הממעיט. ואם עני היה החולה, עוד היה נותן לו אבא אומנא ממון משלן, כדי להשיב את נפשו. לא געד מעודו באיש; שרפ פצע חבורה לא היו מאוסים בעיניו. איש תמים היה, לא הלך רכיל, לא חשד בשום אדם, אף אם לקח חפציו מביתו בסתר ולא הגיד לו. בכל יום ערב-שבת היו דורשים בשלום אבבי מרקיע-השמים ובתי-

קול היתה גשמעת: שלום עליך, חכמי־היהודים! שלום עליך, עבדי־העם! שלום שלום לתורתך ולבני־מתיבתך! אולם בשלום אבא אומנא היו דורשים משמים בכל יום, בכל בקר ובקר לפני עלות השמש, בעת משכימים כל בני שבטייה להתפלל לקונם. הללו אומרים: מה־טובים אהליך, יעקבו! מה־טובים משכנותיך, ישראל! ובת־קול חרישית קוראת כיונה: טוב אהל אבא אומנא מאהלים של תורה ושל עבודה. לא כל המרבה לקים את המצוות ואת התקנים ואת המשפטים הוא משבת, כי־אם בן־אדם הולך לתם דרכו אף אביי, שימים רבים היתה דעתו חלשה ונתקנא בזה ואמר: מדוע נותנים לו שלום בכל־יום ובשלומי דורשים אך משבת לשבת – איהוא הכיר, שתמימים הם דרכי ה' ואין עולה בברכתו.

י

פלימו והשטן

החסיד פלימו היה נוהג להוסיף לתפלתו בכל יום ויום תפלה קצרה על־דבר עקירת ממשלת־השטן מן העולם, וכה היה אומר; גירא בעינא דשטנא! גירא בעינא דשטנא! ויתר הדבר למלאך הרע ויאמר: הלא שָׁתָף אנכי לכל תהלוכות היקום ואני והבורא אווזים בחבל אחד, הוא בקצהו ואנכי בקצהו; במחיצתו שולט האור ובמחיצתי שולט האפל ושניהם דוחקים ונדחקים יחד, – והנה בא בן־אדם, יסודו מעפר וסופו לעפר, ולועג לי ואומר לגביר בכחו עליו אלך ואנסהו ואראה, אם תגן עליו תורתו? ערב יום־הכפורים היה. בני העם אוכלים לשבע לחוק את גומם ליום־התענית. ירד השטן מבית־משכנו לארץ מטה, נדמה לעני ובא ועמד על פתח הרב. הוציאו לו לחם. אמר העני: כל בני־הבית אוכלים בפנים ויושבים וסועדים, ואני אעמוד בחוץ כנדחה מן הבריות! אמר פלימו לעבדיו: הכניסו את האורח הזה הביתה ושימו לפניו מאכל ומשתה! כיון שנכנס, ראו, שפניו וידיו מקסים צרעת גדולה, ושאין לו לָזָר גם אזנים ובבות־עינים. מאוס היה מראהו מאד, והוא הוציא את הסחי והלָח ממכותיו ושם אותם בכוס היין. לא יכול הרב להתאפק ויגער בו, ויקם ויצא מן הבית. מיד הרגיש פלימו, שחטא; יצא אחריו לבקש מחילה ממנו וימצאהו מוטל על־גבי אבן דומם כמת. פחד הרב, פן יאמרו, שידיו היו בזה להכותו נפש, ויצטער מאד ויהי אובד־עצות. פתאם התעורר השוכב ויקם ויאמר קָרַב הנבהל: אני השטן, שאתה נלחם עמי בכל־יום וקורא לצור־שדי, כי ישלח לך את עזרתו נגדי; אבל ידוע לא תדע, מה רב לחי, ושגם אתם בני־התורה לא תוכלו לי. נפל הרב על פניו ויאמר: מה אנוש מול עֲזִימְעֵלָז ומה ילוד־אשה לעמתם? ויקבל עליו, שלא לחיץ מעתה עוד בין המושלים על יום ולילת...